

Na. 1.

FRIDERICI REHM

NEVKIRCHO - HASSI

HISTORIA PRECVM BIBLICA

IN

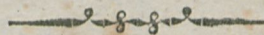
PUBLICVM CERTAMEN CIVIVM

GEORGIAE AVGVSTAE

SCRIPTA

ET

AB AMPLISSIMO THEOLOGORVM ORDINE
PRAEMIO REGIO ORNATA.

Ἄλλὰ χρόνῳ ζητᾶντες εἰφεύρισκασιν ἀμεινον.

XENOPHONES.

GOTTINGAE,

E LIBRARIA VANDENHOECKIO - RUPRECHTIANA.

MDCCCXIV.

KOEN. FRIED.
UNIVERS.
ZU HALLE

177
397.
Nat.

CONSPECTVS.

PROOEMIUM. De variis, quae in sacro codice plurime
leguntur, precum nominibus. Pag. 1 - 12

PARS PRIMA. Historia precum apud Hebraeos ante
Christum. 13 - 38.
§. 1. Aetas Patriarcharum. 13
§. 2. Moles. 15
§. 3. Josua et Judices. 18
§. 4. Samuel, David, Salomo eorumque aequales 22
§. 5. Prophetae. 29
§. 6. Tempus inde a reditu ex exilio usque ad
Jesum Christum. 34

PARS SECUNDA. Jesu Christi et Apostolorum de pre-
cibus doctrina. 38 - 98

CAPVT PRIMVM. Jesus Christus. 38 - 64

§. 7. Exempla precum a Jesu Christo fusarum . 38

§. 8. Oratio dominica. 45

§. 9. Christi de precum materia, indole et neces-
sitate praecepta. 49

§. 10. Christi de precum vi et auctoritate opiniones. 56

CAPVT

CAPVT SECVNDVM. Apostoli et primi Christiani. Pag. 64 - 98

§. 11. Exempla precum ab apostolis et primis Christianis fusarum, una cum formulis precandi in genuinis apostolorum scriptis obviis. 64

§. 12. Pauli de precibus, earum vi, modo et variis generibus dicta. 74

§. 13. Aliorum apostolorum, quorum scripta in sacro codice supersunt, de precibus sententiae. 90

PARS TERTIA. Brevis recensio variarum de precibus opinionum ac comparatio eorum, quae Christus et Apostoli docuerunt, cum iis, quae antea tradita erant. 98 - 107

§. 14. Recensio ac comparatio variarum de externo precantium ritu, de precum indole, argumento et necessitate sententiarum. . . . 98

§. 15. Sacrorum scriptorum de precum efficacia sententiae inter se comparatae. 104

PROOE-

PROE M I V M

DE
VARIIS, QVAE IN SACRO CODICE PLVRIME
LEGVNTVR, PRECVM NOMINIBVS.

Historiam precum biblicam scribentem ante omnia diligenter de variis nominibus inquirere oportet, quibus apud sacros scriptores animi pii ad Deum elatio designatur, ne vocum ambiguitate et usu loquendi incerto atque vago inductus, aut loca minus conspicua negligat, aut aliena prorsus huc non pertinentia laudet, aut denique difficiliora false interpretetur. Quibus de causis, cum summi sit haec res momenti, caute progrediamur viamque singularum vocum explicatione muniamus, antequam ad sacrorum scriptorum de precibus sententias evolvendas accedamus.

I. Quod itaque primum ad Vetus Testamentum attinet, saepissime in eo de precibus loquitur, et multa earum occurrunt nomina, quorum haec fere plurime leguntur.

1) Saepissime sacri scriptores utuntur vocabulo תפלל et subst. תפלה, quod Alexandrini per προσεύχουσαι et προσευ-

στυγή reddunt. Derivanda est haec vox a radice פלל, quod vero in Kal inusitatum est, sed, ut viri docti ex dialectis cognatis probaverunt, proprie significat: se- paravit, diremit, et hinc specialiter; diremit lites, judicavit, quo sensu in Piel legitur. 1 Sam. II, 25. Pf. CVI, 30. coll. Num. XXV, 7-8. Quare Hitphael פלל a) proprie significat: se ipsum ad lites dirimendas interposuit, quo sensu 1 Sam. II, 25. מי יחפיל לי dictum mihi videtur *). Inde petita est ea significatio, qua et verbum et substantivum saepissime in V. T. occurrit: intercedere in favorem alicujus, deprecari pro aliquo, e. g. Num. XXI, 7. 1 Sam. VII, 5. XII, 23. Ies. XXXVII, 4. Jeremias VII, 16. XI, 14. XIV, 11. Construitur פלל omnibus his locis cum בער (περὶ apud Alex.) in locum alicujus, pro aliquo preces facere i. e. intercedere. At eodem sensu sine בער occurrit Gen. XX, 17. Sed b) deinde multis aliis locis פלל et subst. תפלה simpliciter precari, preces cujuscunque generis fundere significat, ut e. g. 1 Sam. II, 1., ubi laetae gratiarum actiones et laudes Dei ita audiunt, Ies. XXXVII, 15., ubi praecipue preces pro avertendis malis factae intelligendae sunt, Pf. VI, 9. Daniel IX, 3., ubi

*) Legitur ibi Eliae filios sacrilegium commisisse. Quare Elias ait: si quis in homines peccat, judicabunt eum iudices פלל, si vero quis in Jehovam peccat, מי יחפיל לי quis intercedet pro eo, uti vulgo vertunt. Sed paralelismus membrorum obstare mihi videtur. Aperte enim duo haec membra sibi opponuntur, et eam ob causam persuasum mihi habeo vertendum esse; quis iudicem se interponet. Accedit, quod, uti postea exemplis probabo, פלל, si deprecari significat, cum particula בער potius construi solet, quam cum solo pronomine. Quare hanc locum in disquisitione mea omittendum putavi, nullo enim pacto in utroque membro פלל cum Alex. per προσέχεται verti potest.

ubi preces pro peccatorum remissione occurrunt, 1 Reg. VIII, 33. 38. 45. 2 Chr. VI, 19. 21. 25. 26. 29. 32., ubi varia precum genera hoc nomine vocantur. Conferri praeterea possunt, Prov. XV, 8. XXVIII, 9. Jes. I, 14.

2) וְהוֹחֵן et subst. וְהוֹחֵן et הוֹחֵן, (*ἀξιῶν, προσεύχεσθαι, ἔξομολογεῖν, προσευχῆ, δέησις* etc. apud Alex.) a. r. וְהוֹחֵן misericordem esse, favere, inde Hitph. misericordem aliquem nobis reddere, studere ut aliquem ad favorem adducamus, inde deprecari, implorare et subst. imploratio misericordiae, deprecatio. Ita וְהוֹחֵן a) occurrit de hominibus, quorum auxilium imploramus, Gen. XLII, 21. Hiob XIX, 7., deinde b) imprimis de precibus ad Deum fufis usurpatur, ut e. g. Pf. VI, 9. XXX, 9. CXLII, 2. 1 Reg. VIII, 33. 38. 45. 2 Chr. VI, 24. 29. Dan. IX, 3. etc., quibus locis comparatis, sub hac etiam voce varia precum genera comprehendi, eamque saepius synonymum esse τῶν הוֹחֵן, quisque vidit.

3) עָרַר preces fundere significat, ut patet ex Gen. XXV, 21. Exod. VIII, 4. 26. Jud. XIII, 8. Jes. XIX, 23., quam significationem una cum ea, qua haec vox saepius occurrit, ut Prov. XXVII, 6. et Ezech. XXXV, 13. mentiri, ex generali, quam apud Syros et Chaldaeos habet: dives fuit, abundavit verbis, derivare student Lexicographi. Sed valde dubito de hac derivatione, et statuendum potius puto עָרַר apud Hebraeos, ut hodie עָרַר et عَرَر apud Arabes, duplicem habuisse formam, quod analogia etiam litterae עָרַר et עָרַר confirmatur, ita ut עָרַר sit mentiri et עָרַר precari, (seu vice versa), ut עָרַר frangere et עָרַר spectare, seu עָרַר superstitem esse et עָרַר effervescente, quod quidem in V. T. non invenitur, sed apud Arabes existat عَرَر, unde עָרַר fermentum Exod. XII, 15. Caetrum Alex. עָרַר per εἰσθαι et εὐχεσθαι reddunt.

- 4) מנע *occurrere, convenire, obviam venire, aut*
 a) *hostili animo: invadere, Jud. VIII, 21., aut b) ani-*
mo placandi: intercedere, supplicare, Jeremi. VII,
16., ubi synonymum est נשא רנה et מלל, Jesaias LIX, 16.,
ubi legitur part. מנע intercedens, deprecator.
 Alex. מנע per προσέρχασθαι περί τινός et part. מנע per ἀντι-
 ληψόμενος reddunt.
- 5) שאל (apud Alex. αἰτεῖν) in genere petere, inde a) pe-
 tere ex aliquo, interrogare, Deut. XVIII, 11. b) pe-
 tere ab aliquo, α) ab hominibus Jud. V, 25. β) a Deo
 i. e. precari, 1 Sam. I, 20. 27. 1 Reg. III, 10. 11. Ps. II, 8.
- 6) וצעק אל יהוה et וקע אל יהוה, (κράζειν πρὸς Κύριον apud Alex.)
 clamare ad Jehovam, clamore excitato Deum
 invocare, Exod. VIII, 3. Jud. III, 9. 15. IV, 3. VI, 6. X,
 10-15. 1 Sam. VII, 8. 9. Ps. LXXII, 2. Hiob XXVIII, 9,
 quae loca si inspexeris, videbis hoc vocabulo praecipue usos
 esse sacros scriptores, dum preces intelligunt, quas cala-
 mitatibus oppressi pro malis avertendis precamur.
- 7) Simillima his est alia formula: קרא אל יהוה, vocare ad
 Jehovam, Jud. XVI, 23. 1 Sam. XII, 13. 1 Reg. VIII, 43.
 etc. et שוע אל יהוה clamare ad Jehovam, κράζειν seu κλαύειν
 εἰς τὸν Κύριον, ut est apud Alex.
- 8) Haud raro etiam אמר אל יהוה, (εἰπεῖν εἰς τὸν Θεόν) de pre-
 cantibus legitur, Gen. XXXII, 10. Exod. XXIII, 12.
 Num. XVI, 22.
- 9) Ad designandam laudem divinam, piasque gra-
 tiarum actiones, multa adhibentur vocabula, ut e. g.
 שיר et subst. שיר seu שירה; זמר subst. זמרה et זמרה, ca-
 nere, laudes alicujus canere, Exod. XV, 1. 2.
 Jud. V, 3. Ps. XXI, 14. LIX, 17. IX, 3. LXI, 9. XCVIII,
 5, etc; רם extollere, laudibus aliquem extol-
 lere, laudare, Ps. CXLV, 1; ברך primo: genu fle-
 ctere, deinde benedicere, laudare, celebrare,
 Ps.

Pf. CXLV, 1. Deut. X, 8.; הלל in Kal. gloriari, in Piel celebrare; inde subst. תהלה laus, gloria, et active laudatio, Pf. CXLVI, 1. CXLVIII, 1. 2. 3. 4. 5. XXXIII, 1.; ירה in Hiphil. הורה diffundere, divulgare, confiteri, celebrare, Pf. XXXIII, 3.; רנן subst. רנה sonitum edere inde a) clamare, vociferari, quare רנה נשה apud Jerem. VII, 16. XI, 14. synonymum est טעלל et פגע, et mala deprecari (αιτεῖν apud Alex.) significat, b) jubilarē, cantare, laetis exultationibus gratum testare animum. Pf. XXXIII, 1. LXXI, 23. 1 Reg. VIII, 23. Construuntur omnes in modo absolute, modo cum ליהרה, aut cum לשמו. Vertuntur ab Alex. per ἀδειν sua αἰεῖδεν, ψάλλειν, ἐξομολογεῖν, αἰνεῖν, εὐλογεῖν, ὑψῶν et simil.

10) Denique Hebraei vocibus a precantium ritu petitis utuntur, ut e. g.

a) שח Hitphael השחח cum synonymo כרע, inclinari, se incurvare honoris et cultus causa, adorare, (προσκυνεῖν Alex. vertunt). Ita certe haec vox quibusdam locis v. c. Gen. XLVII, 31. Exod. IV, 31. Efr. IX, 5. (וואכרעה על ברכי), legitur. Sed bene tenendum est, non semper שח et כרע adorationem divinam significare. Saepissime enim de veneratione principis apud Orientales solita occurrunt, v. c. 2 Sam. XVI, 4. Ita etiam, quae Josuae V, 14. de adoratione angeli prodita sunt, intelligenda mihi videntur.

b) נפל על פני, (apud Alex. πίπτειν ἐπὶ πρόσωπον) in faciem procumbere, Num. XVI, 22. XX, 6. Jos. VII, 6.

c) מרש כמים, tendere manus, supplices tollere manus, uti solent precantes, (ἄξετείνειν seu διαπέταζειν τὰς χεῖρας apud Alex.) 2 Chr. VI, 12. Jes. I, 15. Interdum יהורה אל (πρὸς Κύριον) additur, ut Exod. IX, 35. Efr.

Esr. IX, 5., seu השמים, (εις τὸν ἄρανόν) 1 Reg. VIII, 22., nec non אל הבית הזה, (εις τὸν οἶκον τῆτον) i. e. ad templum, 2 Chr. VI, 29.

d) לפני יהוה seu עמר את בני יהוה, (ιστάται ἐναντίον Κυρίου, seu κατὰ πρόσωπον, seu πρὸ προσώπου apud Alex.). Proprie haec formula significat: stare coram aliquo, deinde ei ministrare. Ita e. g. Gen. XVIII, 8. legimus, Abrahamum stetit coram hospitiibus i. e. iis ministrasse, ut patet ex contextu. Stare coram Deo est igitur: ei ministrare, praecipue sacrificiis oblatis eum colere, ut Deut. X, 8. et saepius; sed aliis locis preces fundere, precibus Deum colere significat, praecipue precibus pro aliquo intervenire, quod probari potest duobus apud Jeremiam locis XV, 1. et XVIII, 20. Huc etiam pertinere videtur Lev. IX, 5.; sed de loco Gen. XIX, 27. dubitari potest.

Superfunt duae aliae voces, quas plerumque preces significare putant, quod mihi vero admodum dubium visum est.

1) Gen. XXIV, 63. Isaacum tempore vespertino in agrum exiisse legimus, precandi causa, ut vulgo putant. In textu hebraeo legitur פרו, quod primo significat proferre, producere, deinde verba proferre, loqui, et de animo: cogitare, meditari, quo sensu saepissime occurrit, e. g. Pl. CXLVII, 5. CXIX, 23. Non nego quidem, פרו per se precandi significationem habere posse, sed exemplis probatum esse hunc usum loquendi non video. Quare l. l. cum Vulgata פרו ל' ad meditandum vertere malim. Alex. non minus a partibus meis stare videntur, nam et h. l. et Pl. CXIX, 23 per ἀδολέχειν vertunt.

2) Eccles. V, 1. monet auctor praeclari hujus libri, non esse festinandum ad producendum verbum coram

ram Deo (להוציא דבר לפני האלהים). Vulgo putant de precibus hic sermonem esse, sed contextus requirere videtur, ut hic locus cum sequentibus de votis explicetur. Plura suo loco dicturi sumus. Alex. ambiguitatem retinent, dum vertunt: ἐξενέγκαι λόγον πρό προσώπια τῆ Θεᾶ.

II. Transeamus jam ad Novum Testamentum, et breviter de nominibus precum, quae plurime ibi leguntur, exponamus.

A) Vocum generalium, quibus modo omnia precum genera comprehenduntur, et modo haec, modo illa species exprimitur, duae esse videntur.

1) Προσευχὴ et verbum προσεύχασθαι. Latissime patet hoc vocabulum, uti Schleufsnerus in lexico bene monuit, et non solum preces cujuscunque generis, sed meditationes etiam sacras significat. Προσεύχασθαι est in genere: Deo piam mentem declarare Luc. VI, 12., precari, preces cujuscunque generis ad Deum fundere, ut patet ex locis, Marc. I, 35. VI, 46. Matth. VI, 5. 6. 7. 9. XIV. 23. XXVI, 36. sq. Luc. IX, 28. XI, 1. XIV, 40-46. Marc. XIII, 13. 33., ubi modo bona apprecantur, modo mala deprecantur. Inde προσεύχασθαι ὑπὲρ seu περὶ τινός, quod saepissime legitur, est: commodum alicujus precibus expetere, Act. VIII, 15. Colof. I, 9. IV, 3. 1 Theff. V, 25. 2 Theff. III, 1. et saep.

Similiter subst. προσευχή, modo de piis meditationibus, Act. I, 14. Luc. VI, 12. modo de precibus in genere, Eph. VI, 18. Coloff. IV, 2. 1 Pet, III, 8., modo de singulis generibus legitur, quibus aut bona obtinere, Marc. IX, 29., aut mala avertere studemus, Luc. XXII, 45., (de
utro-

utroque 1 Thim. II, 1. intelligendum esse puto,) modo deprecationes in favorem alius cujusdam factas, quod nos dicimus Fürbitte significat, Eph. I, 16. 1 Thess. I, 2., quo sensu ὑπὲρ τινός interdum additur, Act. XII, 5 etc. Denique per metonymiam est proseucha בית תפלה, aedificium ad mare seu fluvium exstructum, in quo Judaei ter singulis diebus statis horis convenire solebant, Act. XVI, 13. 16., ad quem locum plura de proseucha monebo.

2) Δέομαι et subst. δέσις. Δέομαι a) indigeo, mihi opus est, qua significatione apud scriptores profanos saepissime occurrit; b) peto ab aliquo e. g. Math. IX, 38. Luc. VIII, 38., c) peto a Deo, oro, precor, Luc. XXI, 36. Act. IV, 31., d) δέομαι ὑπὲρ τινός seu περὶ τινός, percor pro salute alius VIII, 24. Luc. XXII, 32. Inde subst. δέσις a) indigentia, ut apud Alex. Pl. XXII, 24. b) supplicatio, preces quibus, quae nobis necessaria sunt, a Deo petimus, aut mala deprecamur, (Bittgebäte) Rom. X, 1. Philipp. I, 3. 2 Thim. I, 3. Heb. V, 7., ubi synonymum ἱκετερία additur, Jac. V, 6. c) preces cujuscunque generis 1 Thim. II, 1., quare δέσις et προσευχή junguntur, Eph. VI, 18. (διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δέσεως προσευχόμεναι). 1 Thim. V, 5.

B) Ad preces, quibus aliquid a Deo expetimus, quodcumque demum illud sit, sive pro nostra, sive pro aliena salute fiant (Bittgebäte) describendas, praeter προσευχή et δέσις his fere saepissime usi sunt sacri scriptores vocibus.

1) ἱκετερία supplicatio, preces petitoriae
Heb. V, 7.

2)

- 2) Αἰτεῖν et αἰτεῖσθαι, rogare, petere aliquid, Math. VII, 19 et saep. Inde ad Deum transfertur et precari significat, seu precibus a Deo aliquid expetere, Math. VII, 7. 11. XVIII, 19. Joh. XIV, 13. 14. XV, 7-16. XVI, 23-26. Eph. III, 13. Coloss. I, 9., ubi cum προσεύχεσθαι jungitur, etc.
- 3) Eodem modo se habet cum ἐρωτᾶν, quod tam petere ex aliquo, interrogare, Joh. XVI, 5., quam petere ab aliquo et a Deo, precari significat, Joh. XVII, 15-20.
- 4) Synonymum est παρακαλεῖν τὸν Κύριον, 2 Cor. XII, 8.
- 5) Simili sensu κρᾶζειν de iis, qui precibus Deum ad-eunt, invenitur, Rom. VIII, 15.
- 6) Denique uno tantum loco, si rite memini, verbum προσέρχεσθαι de deprecationibus legitur. Haec vox proprie significat adire aliquem, Marc X, 2. Speciatim in epistola ad Hebraeos ^{de iis} utitur, qui ad aram accedunt Deo sacrificia offerendi causa, X, 1. Metaphorice primo ad eos transfertur, qui Deum colunt, Heb. X, 22. et deinde ad precantes, qui precibus quasi Deum ad-eunt, IV, 16.

C) Preces pro aliis ad Deum fusae praeter ea nomina, de quibus jam vidimus, 1 Tim. II, 1. ἐντεύξεις appellantur. Eodem sensu verbum ἐντυγχάνειν ὑπὲρ τινός legitur, Rom. VIII, 27. et υπερεντυγχάνειν ὑπὲρ τινός, Rom. VIII, 26. Ἰς ἐνταγχάνειν, seu υπερενταγχάνειν ὑπὲρ τινός dicitur, qui causam alicujus suscipit, ejus loco res gerit, pro aliquo cum altero agit. Sed quot de causis et quot modis cum altero agat, tot significationibus variari posse hoc verbum, ideoque de deprecante, commendante, se alterius causa interponente, accusante, defendente, pacifcente, dici, bene annotavit Morus. Contextus semper inspiciendus est, quo rite dijudicare possimus, quaenam significatio loco, qui

B in

in disputationem vocatur, conveniat. Ita e. g. subst. *εὐτεύξις* l. l. huc restringendum esse, ut preces tantum sub eo intelligamus, ex contextu patet. Pari modo verbum, Rom. VIII, 26. sine ullo dubio ad preces spectat tacitas, seu suspiria pia, quae ex proba mente profluunt, ut suo loco probandum erit. Sed duobus aliis locis, Rom. VIII, 34. et Hebr. VII, 25. interpretatio vulgaris idoneis argumentis oppugnari potest.

D. Ad exprimendas gratiarum actiones duobus imprimis vocibus utuntur apostoli, *εὐλογεῖν* et *εὐχαρισεῖν*, subst. *εὐλογία* et *εὐχαριστία*. Pro synonymis eas habendas esse, innumera locorum copia probat. Leguntur praecipue de precibus ante coenam precatis, v. c. Math. XIV, 19 XXVI, 26. 27. Marc. VI, 41. VII, 6. XIV, 22. 23. Luc. XXII, 19 XXIV, 30. Joh. VI, 11. 1 Cor. XI, 24. Sed aliis locis sensu generali de omnibus precibus, quibus Deo gratum testamur animum, occurrunt, ut Rom. I, 8. 1 Cor. I, 4. Eph. I, 16. V. 20. 1 Thim. II, 1. Denique *εὐλογεῖν*, ut Hebraeorum *ברך* interdum laudem divinam celebrare significat, Luc. II, 28. Jac. III, 9. et adject. *εὐλογητός* saepissime in doxologiis e. g. Rom. IX, 5. 1 Pet. I, 3. etc. invenitur.

E) Praeterea de precibus, quibus laudes divinas celebramus, omnia fere ea vocabula legimus, quae apud Hebraeos in usu erant. Ita e. g. apud Math. XI, 25. et Luc. X, 21. invenitur: *ἐξομολογεῖν τι* i. e. a) confiteri se beneficia accepisse, gratias agere, laudare, celebrare, Rom. XV, 9. Huc etiam referendae sunt voces: *ἀγαλλίασθαι*, Luc. X, 21. *ψάλλω*, Rom. XV, 9, *ἐπαινῶ*, Rom. XV, 11., *αἰνῶ* ibid. Luc. II, 20., *δοξάζω* ibid., *ᾄδω* Coloss III, 16 et subst. *ψαλμοί*, ὕμνοι, ᾠδαὶ πνευματικαί, Coloss III, 16. Eph. V, 19. etc.

Practica F) De precibus tacitis Marc. VII, 34. verbum *σενόζειν* legimus, quod primo significat: suspirare, ingemiscere,

cere, b) submissa voce loqui, clam verba facere, et de precibus tacite precari. Ita subst. *σεναγμός* legitur apud Paulum, Rom. VIII, 26. Alii clamare vertunt, et usu loquendi Alex., qui Hiob XXIV, 12. pro *נח* et XXXI, 38. pro *נח* *σενάζειν* habent, hanc interpretationem confirmari putant. Sed ob Rom. VIII, 26., ubi apostolus adjectivum *ἀλαλητός* addit, hanc interpretationem rejiciendam esse censeo.

G) Ad eas vero preces describendas, quae clara voce fiunt, apostoli, modo formula *ἀρᾶν φωνῆν πρὸς τὸν Θεόν*, ut Act. IV, 24., modo verbis *ἀποκρίνεσθαι καὶ εἰπεῖν*, Math. XI, 25., seu simpliciter *εἰπεῖν*, Joh. XVII, 1. Luc. X, 21., seu *λέγειν*, Luc. XXIII, 34. etc. utuntur.

H) Si autem publice, seu a pluribus conjunctim factas esse preces narrant, *ὁμοθυμαδὸν* i. q. *ἅμα* et *ἅμα* Hiob XVI, 10. addunt; e. g. Act. I, 14. IV, 24.

I) Preces assidue factas esse, per verbum *προσκαρτερεῖν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει*, Act. I, 14. et per subst. *προσκαρτερήσις*, Eph. VI, 18. exprimunt. *Προσκαρτερεῖν* proprie significat adhaerere alicui rei et deinde, ut Latino- rum inhaerere, perseverare, perducere, assidue alicui rei operam dare, versari in aliquo negotio, et de precibus iterare preces. Saepius pari sensu adv. *πάντοτε* seu *ἀδιαλείπτως*, sine ulla intermissione i. e. assidue, iteratim, usurpatur; ut Luc. XVIII, 1. 1 Thess. V, 17. nec non formula *μὴ ἐκκακεῖν* Luc. XVIII, 1.

K) Si autem, qui multa et inania verba in precibus faciunt, *βαττολογεῖν* dicuntur, Math. VI, 7.

L) Denique sacri scriptores N. T. iisdem fere nominibus tropicis, ut ita dicam, a precantium ritu petitis, utuntur, quae apud Hebraeos in usu fuisse vidimus.

Ita e. g. Joh. IV, 21-24. προσκυνεῖν ἡψ̄ et γρ̄ de adoratione Dei legitur, Act. IX, 40. Petrum precantem in genua procubuisse narratur, (Θεὸς τὰ γόνατα προσηύξατο). Aliis locis precantes ἐπαιρεῖν τὰς ὀφθαλμούς εἰς τὸν ἕρανόν, attollere oculos in coelum, dicuntur, Joh. XVII, 1. seu ἀναβλέπειν εἰς τὸν ἕρανόν, Marc. VI, 41., VII, 34.

Postremo λειτεργεῖν Act. XIII, 2. de precibus occurere mihi videtur. Quae vox (ex λείτον et ἔργον composita) proprie significat fungi munere seu onere publico, quo sensu apud oratores Graecos, praecipue Demosthenem in Leptinea, saepius legitur de τριηραρχία aliisque oneribus publicis, quae ditissimo cuique imponi solebant. Apud Alex. Deut. X, 8. Heb. ἡψ̄ respondet et usurpatur de Levitis. Transfertur inde ad ministerium templi et opera publica religionis causa praestanda, Luc. I, 25. Cum ergo de doctoribus religionis Christianae formulam λειτεργεῖν τῷ Κυρίῳ legimus, nil aliud ea significare potest, quam praesse rebus sacris. Tali modo per se latius patet haec vox et non solum omnia varia precum genera, sed jejunia etiam et caetera sacra complectitur; Act. XIII, 2. vero preces intelligendas esse ex v. 3. patet, ubi pro λειτεργάντες est προσευξάμενοι. At, si rite memini, hoc uno tantum loco λειτεργεῖν de precibus occurrit, et praeterea saepissime de pecunia collecta, qua inopes adjuvantur, legitur, ut 2 Cor. IX, 12., quo loco cave ne de precibus interpreteris.

Hae fere sunt, quae de precum nominibus praemonenda esse putabam, quibus absolutis ad rem ipsam festino.

PARS PRIMA.

HISTORIA PRECVM APVD HEBRAEOS
ANTE CHRISTVM.

§. 1. Aetas Patriarcharum.

Patriarcharum nomine primi humani generis auctores et praecipue Judaeorum patres comprehenduntur, quorum in primo illorum librorum, qui Mosis nomine inscripti ad nostrum aevum pervenerunt, fit mentio. Sed plane nescimus, qua aetate, et quo auctore scripta sint prima illa capita, seu si magis ita placet, carmina Geneleos. Illud tantum procul dubio esse videtur, auctorem, sive sit Moses, sive alius quisquam, accepisse antiquiores traditiones, aut scriptas, aut narrando servatas. Quamvis ergo minus ex his libris pateat, quomodo primi homines de precibus cogitaverint, quam quomodo auctor seu auctores illorum fragmentorum eos sensisse putaverint, simul tamen sententias sapientium, qui Mosen antecesserunt et quorum traditionibus in contexendis his libris usus est, nos inde cognovisse arbitrari possumus.

Ad fidem Geneleos primi hominum patres quam maxime pii fuerunt. Cultus Jehovae, et perpetua recordatio beneficiorum, quibus Deus eos ornavit, et legum, quas tulit, reverentia, pro primariis, seu, ut ita dicam, cardinalibus habitae sunt virtutibus, id quod multis probari potest exemplis. Sacrificiis Deum propitium sibi reddere studuerunt, et gratias ei egerunt pro beneficiis acceptis. Quibus sacrificiis

ficiis preces eos addidisse verisimile sane videtur. *Cain et Abel* (Gen. IV.) uterque Deo offert sacrificia, et magis Deo placent Abelis dona, ob meliorem sacrificantis indolem. Pari modo *Noachus, Abrahamus* caeterique saepius cum Deo colloquuntur, aras exstruunt et sacrificia offerunt, quae benigne Deum accepisse narratur, v. Gen. XII, 4. 18. XXI, 33. etc. *Melchisedek* Abrahamum, qui Lotum liberaverat, Gen. XIV, 19-20. beatum praedicat, et formulam laudis divinae simul addit. Gen. XIX, 27 narratur, *Abrahamum* multo mane se contulisse in eum locum, quo steterat coram Deo, (אשר עמד שם את בני יהוה) quod vero duplici modo intelligi potest, ita ut vel credamus Abrahamum Deo sacrificia obtulisse, vel arbitremur preces eum fuisse, quanquam posterius praeferre malim. At Gen. XX, 17. disertis verbis Abrahamum preces fuisse legimus,

Quod porro ad *Isaacum* attinet, locum Gen. XXIV, 65 dubium esse, jam in prooemio ad vocem שוה monui. Sed Gen. XXV, 21. aperte narratur, eum supplicem a Deo petisse, ut foecundam reddat Rebeccam, Deumque exaudivisse has preces. Vide quoque Gen. XXIV, 12. 26. 27. 42. 48.

Jacobum denique morti proximum se incurvasse supra caput lecti *) Gen. XI.VII, 31. memoriae proditum est, ac idem *Jacobus* moribundus filios Deo commendat, Gen. XLVII, 15. et bona iis apprecatur, quam patriarcharum fuisse consuetudinem aliis insuper exemplis, praesertim *Isaaci* errore decepti *Jacobo* pro *Esavo* benedicens, (Gen. XXVII, 27 sq.) firmari potest.

Praeterea superest formula quaedam precandi ex hoc primo humani generis aevo, quae Gen. XXXII, 9 - 11. legitur.

*) וישתחו ישראל על ראש המטה, quod auctor epistolae ad Hebraeos XI, 21. auctoritatem Alex. sequutus, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς βλάβου αὐτοῦ vertit, sensu nihil mutato, nam sive lectum intelligas, sive baculum, non multum refert, praecipuum in hac re est *Jacobum* ad Deum orasse.

gitur. Jacobus in patriam reversurus, nuntium accipit, fratrem Esavum cum CCCC servis appropinquare. Quo nuntio perturbatus, Deum precibus invocat, majorum Deum eum alloquitur, gratias ei agit ob beneficia eximia in suos cumulata, promissorum memorem esse jubet, et orat, ut servet eum e manu fratris, ne suis malum contingat ab Esavo irato.

Solebant igitur homines a primis inde temporibus Deum invocare, sacrificia ei offerre et manus supplices ad dominum coeli terrarumque tendere. Duplex constitui potest precum genus, alterum, quo Deo gratum testabant animum, alterum, quo magnum illud numem sibi suisque propitium reddere studebant. Summam esse arbitrabantur vim et efficaciam piae orationis ad Deum habitae, nec dubitabant exaudiri preces. Magnam putabant piorum hominum auctoritatem, cum intervenirent pro aliis et in eorum favorem verba facerent, quod optime cognosci potest ex colloquio Abrahami cum Deo propter excidium Sodomi et Gomorrae, Gen. XVIII, 20. sq. Precibus Abrahami, de quibus supra diximus, conjuges Abimelechi, antea ob Saram steriles factae, foecundae redduntur. Tanta fuit auctoritas Abrahami deprecantis; neque minorem dignitatem precibus Isaaci tributam fuisse ex loco Gen. XXV, 21. patet.

Sed haec fere sunt, quae ex antiquissimis illis monumentis biblicis in memoriam revocasse juvat, quibus praemissis ad Moysen accedimus.

§. 2. M o s e s.

Tempore, quo natus est Moyses, populus Judaeorum gravi Pharaonum imperio parebat. Calamitatibus exhausti manus supplices ad Deum Abrahami et Isaaci tendebant, et exauditae sunt eorum preces. Ita in initio libri secundi, qui Moysi nomine inscriptus ad nos pervenit et Exodus vulgo nominatur, memoriae proditum est (II, 23-25.). Vigebat inter eos cultus Dei patrum, cui sacrificia offerre solebant,

lebant, et a quo preces, quas fundebant, exaudiri persuasum sibi habebant.

Moses in aula Pharaonis educatus, et omnibus Aegyptiorum artibus imbutus, bene tamen de populo suo meruit, educens eum ex Aegypto. Legislator existit et religionis reformator. Leges non solum tulit civiles, sed etiam morales easque pro sua aetate optimas sane. Summa legum moralium huc fere spectat: Jehovam pie esse colendum, ob egregia in populum suum merita et pro maxima qua gaudeat potentia, neminem nisi eum esse adorandum, ab eo solo salutem expectandam et ad ejus praecepta per *Mosen* revelata omnem instituendam vitam.

De precibus multa apud *Mosen* legimus. Narratur saepius eum collocutum esse cum Deo, a quo mandatum accepisset, populum educere in terram sanctam patribus promissam et leges ei ferre. Deum semper sibi adesse putavit, et quam saepissime ad eum precatus est. Cum populum incolumem per mare rubrum duxisset, et persecutores mortem in undis invenissent, una cum populo suo oratione pulcherrima, quam legimus Exod. XV., Deo gratias agit, magnitudinem et beneficia ejus laudans. Praeclaro illo cantico Deut. XXXII, quod antequam ex hac vita discederet eo consilio contexuit, ut Israelitarum animis omnium legum suarum summam, idololatriae odium, alte infingeret, postquam omnem naturam testem invocasset, commendatione dicendorum ab insigni utilitate praemissa, primum populo ingrato beneficia divina in memoriam revocat, et celebrandum semper esse Dei nomen docet, et tunc Deum loquentem inducit.

Idem *Moses* saepius ad Deum precatur, ut ipsi et populo, quem ducebat, propitius sit. Hujusmodi precum unum et alterum exemplum dabo, quorum primum legitur Exod. XVII, 4. Judaei aquae defectum molestie ferebant et *Mosen* accusabant, qui ex Aegypto eos eduxisset, ut in deserto siti perirent. Tunc *Moses* Deum implorat,

ut

ut viam sedandi populi tumultum indicare velit. Deus exaudit preces Mosis, cui indicat unde aquam petere possit. Alterum exemplum, idque clarius, legitur Exod. XXXIII, 12. Moses petit a Deo, ut viam, qua populum ducat, seruo suo demonstret, et sub finem v. 15. haec verba addit: "*cogites quaeso hunc populum tuum esse*". Deus Mosis promittit se eum facie sua ducturum esse. Tertium denique exemplum legitur Num. XVI, 22. Deus iratus ob seditionem Korachi, Moysen et Aaronem secedere jubet ab ejusmodi populo, ut eum extirpet. Illi vero in faciem prostrati, *Deum spirituum omnis carnis* *) implorant, ne ob paucos homines **), qui peccaverint, omnem populum extirpet. E quo exemplo illud quoque patet, quod memorare non alienum a proposito meo est, et aliis insuper locis biblicis probari potest, e. g. Exod. IV, 31., (de quo loco mox plura dicam), jam tum precantibus solenne fuisse in faciem sese prosternere coram Deo, ad humilem suam conditionem significandam. Postremo his addi potest locus Num. XXI, 7. et alia.

At non Moses solus preces fundere solitus est; sed *populus Judaeorum* quoque legislatorem imitatus verba ad Deum fecit. Exod. IV, 31. narratur Judaeos, cum accepissent, Deum inspexisse populum suum et misertum esse calamitatum, quibus premebantur, se projecisse et Deum adorasse.

Hactenus de precum exemplis. Jam supra vidimus Moysen docuisse, nullum Deum nisi Jehovam adorandum esse; haec enim primaria est lex inter eas, quae in Decalogo continentur. Dies festos praeterea instituit, sabbatum et magna illa

*) אלהי הרוחות לכל בשר i. e. Deum creatorem et conservatorem vitae omnium animantium.

***) איש אחד per *μῆλον* paucos indicat homines; plures enim Israelitae seditionis Korachi conscii erant.

illa tria festa, Pascha, Pentecosten et festum tabernaculorum, quibus suos memores esse iussit beneficiorum a Deo acceptorum. His festum expiationis addidit, quo sacerdos operculum arcae foederis sanguine bovis et hirci, pro Judaeorum peccatis mactati, adspargere, et totus populus jejunium exercere jubetur, v. Lev. XXIII. Sacrificiorum multa et varia genera praecepit, holocausta, oblationes, sacrificia eucharistica, expiatory etc. cfr. Lev. I - VII. His sacrificiis additas fuisse preces, credibile sane est; nam afferi possunt rationes exegeticae haud contemnendae. Lev. IX, 5. narratur, Aaronem holocaustum Deo obtulisse et omnem populum stetit coram Deo (ויעמדו לפני יהוה). Cum vero minime totus populus sacrificia offerebat, *stare coram Jehova, precari* significare videtur, et eam ob causam puto cum hoc Aaronis sacrificio preces conjunctas fuisse. At alius etiam locus in promptu est, qui legitur Deut. XXVI, 1 - 10. Agitur de primitiis et formula precum simul additur, qua Moses enim uti jubet, qui ejusmodi frugum primitias Deo offert. Laudantur hac formula Dei merita in populum suum. Pluribus testimoniis non opus esse mihi videtur ad probandam rem jam per se credibilem.

Quod attinet denique *vim precum*; statim illucet, Moses et cives suos sibi persuasum habuisse, preces a Deo exaudiri. Exaudiuntur preces Moses, et a Deo petentis, ut finem imponat malis, quibus Aegyptios afflixerat, Exod. VIII, 4. 8. 26. IX, 33. etc., et deprecantis pro populo suo, Num. XI, 2. XX, 6. Magna igitur precibus tum temporis tributa est vis, et quaecumque per Moses precibus a Deo impetrari posse nihilque non impetratum esse putarunt.

§. 3. Josua et Judices.

Post Moses obitum rudior incepit aetas, bella Judaeis orta sunt magna et fere sempiterna, quae sacra habebantur. Populi victi Cananaei summa crudelitate puniti sunt, et ut
ita

ita fieri solet, omne vitae genus rudius et agrestius esse coepit.

Josua vir bellicosus quidem, sed et sapiens et prudens, quam maxime dignus, qui Mosen exciperet, celeberrimi legislatoris mentem optime perspexerat. Narratur ejus historia in libro *Josuae* nomine inscripto; sed ipsum non esse auctorem hujus libri argumentis non contemnendis viri docti probare conati sunt, contra quos alii alias sententias protulerunt. Eodem plane ratione se habet cum reliquis libris, qui res gestas periodi nostrae produnt. Quae monuisse suffecerit. Videamus, quae in his libris de precibus tradantur et cogitemus, nos non solum virorum illustrium, de quibus in iis agitur, sed multo magis auctorum, quorum nomina nos fugiunt, sententias de hac nostra doctrina cognovisse.

Pauca sunt memoratu digna, quae e *Josuae* libro huc pertinent. *Josua* ad fidem hujus libri eodem modo, quo *Moses* populi dux constitutus, saepius cum Deo colloquitur et omnia ad ejus voluntatem exsequitur. Saepissime preces ad Deum fundit, sed quales hae fuerint ex notione Dei, quam habebat, bene intelligi potest. Ita v. c. ad Deum precatur, cum ob Achenis sacrilegium Israelitae clade affecti essent ab Aicis, cf VII, 6-9 Vestibus dilaceratis, vespertino tempore ante arcam foederis, ubi Deus semper praesens esse putabatur, sese prosternit, una cum senioribus populi caput cinere conspergit, et exposulat quasi cum Deo ob hoc malum populo suo illatum. "*Eheu! eheu! ita exclamat, cur populum hunc trans Jordanum duxisti, ut nos traderes Amoritis, qui nos occiderent, et cur non permisisti nos permanere cis Jordanum. Eheu! domine quid dicam? Israelitas terga vertitisse hostibus. Quae quum cognoverint Cananaei et omnes incolae hujus terrae, nonne nos circumdabunt et etiam nomen nostrum e terra exstirpabunt. Quid quaeso per magnum tuum nomen facturum es?*" Deus respondet *Josuae*, malum hoc evenisse Israelitis damnatis ob

facrilegium. Quas preces si paulo acuratius inspicimus, facile cognoscere possumus, quaenam fuerit Josuae de precibus opinio.

Primo statim aspectu illucet, viguisse consuetudinem precantium perantiquam, procidere in faciem et externis etiam signis moerorem animi exprimere, et solitos fuisse Judaeos preces fundere in tabernaculo sacro. Argumentum precum bene respondet notionibus anthropomorphis, uti dicunt, quas homines illius aetatis de Deo fovebant. Persuasum sibi habuisse et Josuam et auctorem hujus libri, exauditum iri preces, jam hoc exemplo probari potest. Magnam putatam esse Josuae apud Deum auctoritatem, praeterea celeberrima illa narratione de sole et luna in cursu moratis optime firmatur, quam legimus Jos. X, 12-14. Quis est qui non videat, poema nos legere audacissimum, etiam si illud *הלא היא כתובה על ספר הישר* non additum esset *). Sed nil hoc ad rem; nihilominus enim perspicuum est, auctorem hujus fragmenti maximam putasse auctoritatem Josuae apud Jehovam, neque minus cives suos; alias enim non ausus esset poeta ita scribere.

Porro sacrificia Deo offerre et in omnibus reliquis leges Mosis servare non oblitus est Josua, v. VIII, 30. 31. Etiam nostro summa et primaria lex erat, Deum Jehovam unice esse adorandum, quod non solum ex narratione illa de ara, quam ea pars populi, quae trans Jordanum habitabat, exstruxerat, (Jos. XXII.) cognosci potest; sed magis etiam patet ex pulcherrima oratione, quam antequam diem supremum obiret, ad populum suum habet, qua eos admonet, ne a cultu Dei, qui tot tantisque beneficiis eos ornavit, recedere velint (Jos. XXIV.).

Super-

*) Vide Justi, (K. W.), Blumen Althebräischer Dichtkunst. Giesesen 1809. in quo libro plura carmina huc pertinentia expli-
cantur.

Supereſt unus locus, qui explicatione aliqua indigere videtur. Eſt is V, 14. Narratur ibi Joſuam adoraffe angelum Dei. Videtur hoc loco probari poſſe, Judaeos adoraffe angelos. Sed non arridet mihi haec interpretatio; lex enim Judaeorum erat primaria, a Joſua ſancte ſervata, ut ſupra jam vidimus, Deum unice eſſe adorandum, et praeterea invenimus in textu hebraeo vocabulum שרה, de quo jam in prooemio monui. Quare hic non cogitandum eſt de adoratione divina, ſed veneratione tantum principum apud Orientales ſolita.

Post mortem Joſuae ſecuta eſt *Judicum*, vel ut rectius ita dicam, heroum aetas quam maxime bellicoſa et turbulenta. Virtus bellica in ſummo habebatur honore, et viri fortes, qui Judaeis contra Cananaeos praecerant, et Iudices appellari ſolent, haud raro crudelius et atrocius ſe gerebant. Saepius Iſraelitae a cultu Jehovae receſſiſſe et alios finitimorum Deos coluiſſe dicuntur. Tunc Deus iratus hoſtibus eos tradit, illi vero tali jugo oppreſſi, recordantur Dei et manus ſupplices ad eum tendunt ſalutem petentes, v. Jud. III, 9. 15. IV, 3. VI, 6. X, 10. 15. Deus preces populi reſpiſcentis ſaepius benigne accipit et heroem, ſeu judicem (שופט) iis excitat, qui barbaris victis rempublicam reſtituit. Iudices vi ſupernaturali a Deo inſtructi, quaecunq; moliantur, Dei jufſu moliri dicuntur. Deum conſulunt, quid ſit faciendum, e. g. VI, 14 - 16. XX, 18. 23 - 28. et ejus reſponſa exſpectant. Victis hoſtibus Deo gratias agunt majeſtatemque divinam celebrant, e. g. Debora in pulcherrimo illo cantu, quem legimus Iud. V. Arae ſaepius Deo exſtruuntur et ſacrificia in iis offeruntur, e. g. VI, 24. XXI, 4.

Celeberrimus Iudicum, *Simſon*, ab hoſtibus captus, Iud. XVI, 28. Deum ita invocat: "*Domine Jehova, recordare mei et corrobora me, ut me ulciſcar et poenas ſumam a Philifſtaeis, qui oculorum lumine me privarunt*". Quo facto ſe et hoſtes ruinis templi obruit. Ex tali exemplo optime

optime cognosci potest, qualis tum temporis fuerit precum indoles et quale argumentum. Sicut enim virtus bellica in summo erat honore, nil habebant, quod ea magis desiderarent et a Deo expeterent. Barbaros exstirpare et ulcisci injurias ab iis acceptas, summa erat gloria, nec dubitabant Deum invocare, ut viribus eos infiruire velit ad tale facinus patrandum; multum enim ad eorum opinionem et Dei interrerat vincere populum suum, et puniri aliorum Deorum cultores, quare persuasum sibi habebant exauditum iri tales preces populi respiscentis, qui antea ob fidem neglectam poena affectus erat.

§. 4. Samuel, David, Salomo eorumque aequales.

His temporibus turbulentis, natus est vir quam maxime memorabilis, *Samuel*, quem precibus a Deo impetratum esse jam nomen declarat, sed insuper 1 Sam. I. narratur. Novum quasi gentis hebraeae cum eo incipit aevum. Propheta erat quales Moses populo suo promiserat et scholam vel instituit vel auxit, in qua interpretes legis divinae instruebantur, qui populum docerent, monerent, consolarentur, simulque cantui sacro praessent. Talis enim fuit ordo prophetarum, qui ab hoc inde tempore apud Judaeos exstitit, et tot contribuit ad puriorem reddendam omnem de moribus doctrinam et nostram etiam de precibus, ut suo loco videbimus.

Samuelem igitur a Deo populo suo datum esse, memoriae proditum est. Ratas esse jubet Deus preces matris Hannae, quae post natum filium pulcherrimum canit carmen, 1 Sam. II, 1 - 10., quo Deo gratias agit pias et ejus fortitudinem pulcherrime laudat. Puer Deo consecratus, et cum adolevisset, ab eo vocatus ac propheta constitutus est. Omnem inde ab eo tempore laborem suscepit, ut populum suum meliorem redderet. Saepissime Deum pro populo suo invocat, ut propitius sit, et peccata iis condonet

net

net, e. g. 1 Sam. VII, 5. 8. 9. XII, 14 - 25. simulque suos docet, Deum neminem amare, nisi eum, qui morem gerat praeceptis divinis. Quin imo, si locum 1 Sam. XV, 22. obiter consideraveris, docuisse videtur, obedientiam erga praecepta divina praestare sacrificiis; at connexu tamen rerum paulo accuratius inspecto apparet, praecepta divina hoc loco Samueli non esse leges morales, sed iussa divina regi Saulo a propheta patefacta, ea nimirum, ut omnes Amalecitas extirpet. Samuelis quoque de moribus doctrina imperfecta et haud raro sanguinaria fuit, sed non est nostrum de hac re inquirere. Sufficiat monere nihil fere novi, quod sciam, Samuelem sententiis de precibus addidisse, multa tamen ab eo esse sparsa, quae uberrimos in posterum protulerunt fructus. Magna praeterea putata est Samuelis apud Deum auctoritas, quod abunde patet ex exemplo supra laudato, 1 Sam. XII, 14 - 25., ubi Deum Samuelis precibus motum tempore messis tonitrua (קולת) eddidisse et imbres cadere fecisse legimus.

David, vir multis virtutibus ornatus, quamquam non caret vitiis, insignem in historia nostra meretur locum. Magnam sane *Psalmodum* composuit partem, licet non omnes ejus nomine inscripti ab eo profecti sint. Multi alii regis exemplum secuti hymnos fecerunt pulcherrimos. Primum inter Davidis imitatores locum facile *Asaphus* obtinet. Sed omnium *Psalmistarum* de precibus sententias brevitas causa in unum complecti mihi liceat.

Plurimi sane psalmodum pro precibus habendi sunt; modo enim poeta Deum laudat, ejus benignitatem et magnitudinem celebrat, Ps. XXXIII, CIV, CXLVI, CL; modo auxilium ejus implorat, aut sibi, aut populo tutelae suae commisso, Ps. LIV, LIX, LX; modo gratias ei agit pias pro beneficiis acceptis, Ps. XXXIV, XL; modo peccatorum onere oppressus a Deo vult expiari, Ps. VI, LI; modo Dei benigni clementiam, Ps. CXLIII; modo Domini omnipotentis iram expetit, Ps. CIX, 6 - 19. LXIX, 22 - 29. et
CXLIII,

CXLIII, (in quo omnia haec fere conjunctim continentur). Denique quidam psalmorum ad usum publicum destinati erant, v. c. Pf. XCII, secundum inscriptionem, si illa genuina est, et Pf. CXLIX, CL.

Pari modo rationes, quibus sacri poetae Deum ad audiendas preces procliviores reddere student, pro argumenti diversitate variae sunt. Modo poeta gratias in publica populi concione Deo promittit, e. g. Pf. XXXV, 13. LVII, 9 - 12. LXXXVI, 11. 12., modo justitia sua et innocentia Pf. VII, 4 - 6. 9 - 10. XXVI, LXVI, 18., modo benignitate et liberalitate divina, tot exemplis conspicua, nititur, Pf. XXXI, modo idolorum cultores puniri vult, ut cognoscant potentissimum esse Jehovam, et ne populus divinus opprobrio sit hostibus suis, qui iidem Dei sint adversarii, Pf. LXXIX, 6. LXXXIII, XLIV, X. etc.

Sicut in univsum melior de moribus doctrina in psalmis invenitur, purior etiam de precibus est opinio, neque minus quae toto adhaerent vitia in parte reperiuntur. In omnibus vitae conditionibus Deum invocandum, omne auxilium ab eo expectandum et pro omnibus beneficiis gratias ei agendas esse, saepissime docetur, e. g. Pf. CXXXVI, 1 - 3. David fuga salutem petere coactus, nil magis desiderat, quam appropinquare ad aram Dei, et adorare Jehovam in tabernaculo sacro, Pf. LXIII. Optime cum hoc Davidis carmine, Corachitarum illud Pf. XLII, conferri potest.

Quod vero *argumentum precum* attinet, poetae sacri Dei attributa accuratius cognoverant, ideoque melius scire poterant, quid a Deo sit petendum. Persuasum sibi habebant, animum pium et gratum magis Deo placere, quam sacrificiorum multitudinem, Pf. XL, 7. L, LI, 13. 19. Ita e. g. Pf. CXIX, 33 - 38. poeta a Deo viam justitiae sibi monstrari, se ad virtutem excitari et a vitis prohiberi precatur. Quodnam precum argumentum purius esse potest? Ab altera parte negari nequit, Davidem et aequales saepe ta-

lia

lia petisse, quae minime a Deo exspectari debent, cum e. g. Deum invocant, ut hostes puniat et crudelissime in eos agat. Sed sciendum est, non fuisse Davidi nostras de Deo notiones, et eum suos hostes, qui aut idolorum cultores, aut cives seditiosi, aut persecutores iniqui erant, Jehovahae simul adversarios putasse. Videmus ergo *pro sua aetate* satis puras fuisse Davidis sententias de precum indole et natura.

De magna denique *precum piarum efficacia*, psalmodum scriptores minime dubitabant. Cum sc. g. David Pf. VI, remissionem peccatorum a Deo expetisset, v. 9. 10. addit: "*Deus audit fletum meum, audit preces meas et benigne eas accipit*". Sed bonorum tantum preces Deo gratas esse et exauditum iri idem David docet, qui e. g. Pf. LXVI, 13. ita canit: "*si impia cogitassem (ראיתי בלב) Dominus me non audiret*". "*Redde mihi*", ita Deus apud Alaphum Pf. L. populum docet, "*redde mihi vota tua, et tunc me invoca in angustiis et te servabo*". Cum his praeterea conferri possunt, quae David Pf. XV. de viro, qui possit habitare in tentorio sacro, praedicat.

Salomo Davidis filius, poetarum sacrorum non ultimus, jure sapientissimus omnium regum Judaeorum appellatur. Varia ad nos venerunt scripta, quibus ejus nomen praepositum est, sed disputatur inter viros doctos de auctore plerorumque, quas vero lites dirimere non est hujus loci. Ad nostrum consilium sufficit colligere loca classica, quae de precibus in iis occurrunt, et enumerare, quae notatu digna videntur.

Templum Jehovahae exstruxit splendidissimum et sacra, quae antea in tabernaculo foederis fieri solebant, nunc in templo fieri iussit. Magna solennitate templum consecratum est, qua occasione data Salomo publice preces fudit, (1 Reg. VIII, 22 - 53. 2 Chr. VI, 14 - 42.) e quibus optime cognoscere possumus, quomodo de adoratione Dei cogitaverit. In initio precum Deum laudat, cui nemo par sit, ne-

D

que

que in terra, neque in] coelo, et qui promissis Davidi factis fideliter stetit. Tunc ait Deum non habitare in terra, nec coelum sedem solum sibi elegisse, multo minus igitur hoc templo ab hominibus exstructo cohiberi. Implorat Jehovam, ut animo benevolo has preces accipiat, prospiciat huic templo, audiat servos suos ibi precantes et rata esse jubeat petita ad coelum missa. Enumerat varia precum genera, *quae exempli gratia affere videtur*. In his sunt preces pro peccatis remittendis, pro servando populo ex calamitatibus publicis et privatis, bello, fame, peste aut aliis malis irruentibus. Nec minus si peregrinus Deum in hoc templo adoratum veniat, preces ejus exaudiri vult, quo cultus Dei veri inter omnes populos propagetur. Tales preces et sacrificia cum iis conjuncta Deo grata fuisse 2 Chr. VII, 12-22. narratur. Deus ipse Salomoni in somnio apparet se preces ejus audisse ait easque ratas fore promittit. Ita hoc exemplo rex cives suos docet, Deum ubicunque presentem audire preces pias et magis animum, quam gentem praecantis respicere, et videmus praeterea, quaenam precum genera tum temporis usitata fuerint, et quaenam Deo grata esse confisus sit Salomo.

Alias pulcherrimas Salomonis preces legimus 1 Reg. III, 6-9. Gratias Deo agit pro beneficiis in ipsum et Davidem patrem cumulatis et animum obedientem a Deo petit, ut intelligat, quid sit rectum et justum, quo populum sapienter regere possit. Nec minus has preces sibi gratas esse Deus ipse ait, qui Salomoni in somnio apparet et se preces ejus impleturum esse promittit *), quia neque longam vitam, neque divitias, neque necem hostium sibi expetisset. Eas-

*) De his verbis et eorum explicatione quidquam addi non opus est. Neminem enim fugit scriptores sacros Deum saepius loquentem inducere et ea, quae ex eventu colligi poterant, aut quae ipsi cogitabant, ei tribuisse. Idem est ac si auctor libri dixisset, grata fuisse Deo has Salomonis preces ob praeclarum argumentum.

Easdem de precibus sententias, quas jam ex his exemplis probe cognoscere possumus, in scriptis Salomonis faepissime invenimus. In *Proverbiis* et *Ecclesiaste* plura occurrunt loca huc pertinentia, quorum unum vel alterum afferam.

Secundum ea, quae Prov. XV, 8. leguntur, sacrificia impiorum Deo displicent et piorum preces ei jucundae sunt. Ibid. v. 29. procul abesse dicitur Deus ab impiis, proborum vero preces exaudire. — XXI, 3. legitur, vitam honestam Deo placere prae omnibus sacrificiis, et idem Eccl. IV, 17. — Prov. XXX, 7-9. auctor duo beneficia a Deo expetit, primum, ut eum prohibeat a mendacio et fallacia, et deinde, ut eum neque pauperem neque divitem reddat, sed rebus ad vitam sustentandam necessariis instruat, ne rerum affluentia Deum obliviscatur, seu pauperie ad furtum permoveatur. Quod magis est, XXVIII, 9. Deum abominari docet preces eorum, qui nullam legis rationem habeant. Locus vero summi momenti et in historia nostra nullo modo praetereundus, occurrit Eccl. V, 1. 2. Praeclare hoc loco libri auctor in precibus faciendis brevitati studere jubet. Non festinandum esse, ait, ad preces fundendas et bene considerandum, quid sit *loquendum coram Deo*; Deum enim versari in coelis et nos in terra, i. e. Deum multo supra nos elatum esse, non igitur decere inconsiderate precari. Proverbium addit pulcherrimum: "*verborum multitudine cognoscitur stultus*" *).

Quae

*) Sed forsan totus hic locus de votis est explicandus. Non negari potest, melius ita cohaerere v. 1. 2. cum sequentibus et vox *לפני יהוה דבר* utrumque sane significare potest. *דבר* saepius significat promittere e. g. Gen. XXI, 1. XXIV, 7. Sed *דבר* hac significatione construi solet cum *על*, v. c. 2 Chr. XXIII, 3. nusquam vero, quod sciam, cum *לפני*. Deinde in hoc nostro libro, sicut in *Proverbiis*, non semper acuratus sententiarum ne-

Quae cum ita sint, nemo negabit, Salomonis de precibus sententias, laudata ejus sapientia dignas, puritate omnia, quae ante eum tradita erant, longe superasse. Sed non omnes Judaeos, quin imo neminem fere excepto Salomone, ita de precibus et sacrificiis cum iis conjunctis cogitasse, facile quisque suspicabitur, et historia quoque temporum, quae mox secuta sunt, aperte docet. Nec mirum hoc videri potest, nam semper inter Judaeos res ita se habuit. Meliores cognitiones quovis tempore apud paucos tantum repertae sunt, et semper fere exstiterunt viri, sapientia et doctrina aequalibus suis superiores, sed omnes statim ad meliorem cognitionem venire non poterant, quippe qui idonei nondum erant ad intelligenda sapientiorum reperta. Talis vir fuerat Moses, talis fuit Samuel, Salomo et omnes, qui prophetarum nomine complectuntur.

Liber *Jobi* non ante Salomonis aevum et forsan serius scriptum esse videtur. Ad eandem fere quaestionem respondet, quam auctor *Ecclesiasticus* sibi proposuerat. Multa in hoc libro praeclaro occurrunt loca, quibus sapientia, potentia et justitia divina celebratur, et praeterea de precibus huc pertinent loca quaedam, quibus Deum non audire preces improborum docetur, e. g. XXXVII, 9-10. XXXV, 12. 13. "*Quaenam enim, ita Jobus l. l. exclamat, spes potest esse improbo. Num putas Deum audire preces, quas angore oppressus precatur?*" Bonum esse oportet virum, qui felicitatem a Deo exspectat. Haec summa videtur totius libri et bene cum his conveniunt, quae sub finem libri c. XLII, 8. leguntur. Deus *Jobi* adversarios, in quibus nominatim Eliphaz, alloquitur eosque monet, ut holocausta offerant *Jobumque* adeant, qui pro iis deprecetur, se enim illius rationem habiturum esse, quo agnoscant quam stulti fuerint aliter de Deo cogitantes ac *Jobus*.

§. 5.

xus quaerendus est, quare interpretationem in textu datam praefero.

§. 5. Prophetæ.

Post Salomonis mortem statim tempore secuta sunt quam maxime infaulta. In duo regna *Judæorum* et *Israelitarum* divisa est civitas. Magis magisque recedere coepit populus a lege mosaica, idola adorare et Deum ejusque praecepta oblivisci. Plurimi regum Israelis populo malis precierunt exemplis, quae subditi cupidissime imitati sunt. Judæi et Israelitæ invicem sibi infensi, finitimis expugnationem civitatis faciliorem reddiderunt. In communi hac perversitate exstiterunt viri bonis moribus conspicui et ingenio omnibus aequalibus praestantiores, populumque docendo et admonendo ad meliorem frugem reducere studuerunt. Oraculis, quae simul ediderunt, aut morum perversitatem reprehenderunt poenasque divinas annuntiarunt, aut populum respicientem et ad Jehovam se vertentem consolati sunt. Tales erant *Prophetæ*, quorum scholae, uti supra vidimus, a Samuele originem duxerunt. Multa eorum scripta, seu vaticinia variis temporibus edita, ad nos pervenerunt, e quibus ipsorum sententias eruere possumus. Sed neque ordo chronologicus variorum oraculorum, neque acurata quidem prophetarum, quorum scripta supersunt, series satis certe a nobis indicari potest, et saepissime viri docti de auctore singuli cujusdam oraculi dissentiant. Quae cum ita sint, liceat mihi prophetarum omnium de precibus doctrinam generalibus quibusdam observationibus complecti.

Saepissime prophetas verba ad Deum fecisse, preces supplices fuisse et deprecato^{re} pro civibus, legimus, quod jam *Elae* exemplo, 1 Reg. XVIII, in N. T. a Jesu apud Luc. IV, 25 et a Jacobo V, 17. laudato, patet. *Jesaias* prophetarum celeberrimus, irruente in Judæam Sanheribo, Assiriae rege, XXXVII, 4. ab Hiskia rogatur, ut preces fundat pro iis, qui supersint. *Jeremias* XVIII, 20. se stetit coram Deo pro civibus suis ait. *Daniel* IX, 4-18. confitetur permagna esse populi sui peccata, pro quibus sibi
et

et civibus justae luendae sint poenae; at propitium esse petit Deum et recordari populi sui, qui non propria justitia sed divina clementia nitatur, eosque in patriam redire pati.

Quantam vero prophetae eorumque aequales his precibus tribuerint *efficaciam*, abunde cognosci potest ex iis, quae rerum tum temporis gestarum scriptores biblici, una cum prophetis ipsis, seu iis qui eorum vaticinia collegerunt, de hac re tradiderunt. Persuasum sibi habebant, prophetas a Deo missos esse, adeoque nihil non per eos impetrari posse, et exauditum iri preces ab iis fufas. Ita in libro 1 Reg. saepissime preces Eliae exauditas esse legimus. Magna iis tribuitur vis et efficacia, quod imprimis ex exemplo supra laudato conspicuum est. Narratur enim precibus Eliae Deum motum esse, ut, cum per tres annos continuos coelum clausum fuisset, pluviam iterum dimitteret. Sed quod magis est, Eliam precibus puerum mortuum refuscitasse legimus, 1 Reg. XVII, 17 - 24. aliaque miracula patrasse, eo consilio, ut Baalis cultores pudore afficerentur. Quocunque modo haec intelligenda sint, semper probant, quae nos iis efficere volumus. Eandem caeteros prophetas de precibus suis fovisse opinionem ex multis locis patet, et de Daniele nominatim ex iis, quae ipse IX, 20 - 23 memoriae prodidit, cognosci potest, angelum nimirum divinum ipsi apparuisse et bono animo eum esse iussisse, cum Deus exaudisset ejus preces.

Prae omnibus aliis generibus *preces pro remissione peccatorum* solennes erant, quod supra jam Danielis exemplo vidimus. Sed prophetae etiam prioris aetatis hujusmodi preces fecerunt. *Jonas* e. g. ad fidem libri sui Ninivitis praedicare jubetur, cum vero non obedisset, a Deo punitur. Poenitet eum peccati commisi, ad Deum precatur et exauditur. Mirifico modo servatus ad Ninivitas proficiscitur, eosque ad poenitentiam permovet. Quocunque modo hunc librum intelligamus, sive parabolam
pute-

putemus, sive alio modo interpretemur, summa ejus haec est: Deum punire homines non obedientes, condonare vero peccata iis, quos malefactorum poeniteat et qui erroris veniam petant, magnam adeoque esse vim hujusmodi precum, at poenitentiam tamen et odium peccatorum requiri, quo Deus peccata condonare possit et mala avertere velit, I, 13. 14. II, 12 - 13.

Sed *Dei etiam iram* interdum expetunt prophetae, v. c. *Jeremias*, cui a populo suo multa iniqua erant perferenda. Vixit hic propheta tempore quam maxime infausto, quo Judaei abducti sunt in exilium. Populus a sacerdotibus, regibus et falsis prophetis seductus, gravissime ei obstitit in fungendo munere, et saepius in vincula eum conjecit. Petit ergo a Deo, ut summo supplicio afficiat homines, qui tot mala in prophetam bene meritum congegesserint, e. g. XVIII, 19-23. XV, 15. Ne vero false interpretemur haec loca notandum est, prophetam poetarum orientalium more audacius loqui, nec irasci de injuriis privatis, sed conqueri de populo, quod non velit ab eo corrigi. Si haec observamus, facilius prophetam excusabimus.

Docent porro prophetae *quales esse debeant homines, quo Deus exaudire possit eorum preces* et haec minime negligenda sunt, ut, quae de precum efficacia et necessitate eos dixisse supra vidimus, rite intelligamus. Pulcherrime hac de re locutus est Jesaias XXIX, 13. sq. Displicere ait Deo preces externas, quae ore tantummodo fiant, nec ex pio animo progrediantur; punitum iri populum, qui coactus tantum labiis et ore Jehovam adoret, animum vero habeat ab eo alienum, cujusque religio praeceptis humanae doctrinae contineatur. "*Non audio preces vestras, quamvis innumeras*", ita Jehova Jes. I, 15. loquitur, "*nam manus vestrae sanguine pollutae sunt*". Similia prorsus apud alios prophetas leguntur. Deum melius noverant (v. Jes. XL.) et clarius ejus voluntatem perspexerant. Animum pium et vitam honestam ante omnia

nia

nia alia Jehovaham requirere docent, Jof. I, 11. 12. LVIII, LXVI, 1 - 4. Am. V, 22. 23. Hof. VI, 6. Mich. VI, 6 - 12. Mal. I, 10. II, 13. etc., nec placere ei preces, sacrificia, dies feftos, jejunia etc., nifi pietatis ftudio conjuncta fint, sacrificia et cultum externum divinitus quidem instituta et rite obeunda, fed virtute fimul opus eſſe, nec ſufficere genu flectere ad aram Dei et sacrificia offerre, quin imo Deum odio habere improbum quamvis plurime ſacrificantem. Jeremias praefertim XV, 1. aperte docet, Deum ne Moſen quidem et Samuelem deprecantes pro tali populo auditurum eſſe. Idem a Deo jubetur non intercedere pro tali populo injuſto, qui pravitati ftudeat Deique legatos audire recuſet, v. VII, 16. XI, 14. XIV, 11. Virtus igitur ad Jeremiae doctrinam ante omnia colenda eſt, quo Deus prophetarum deprecationes exaudire poſſit. Virtutem autem apud Jeremiam non ſolum cultum Jehovahae externum legisque ritualis obſervationem, fed mentem fimul probam, quae recte factis ftudet, complecti, nemo negabit, qui ejus oracula ſedulo perlegit, quin imo, qui unicum caput VII accurate inſpexit, quanquam quiſque ſtatim videt, cultum Jehovahae prophetis pro virtute cardinali, et idolatriam pro ſummo eſſe vitio, quod cum adulterio comparant.

Denique prophetae ſaepiſſime de *aurea quadam aetate* vaticinati ſunt, in qua omnes populi verum et unicum Deum in templo Hieroſolymitano adoraturi ſint, ac pulcherrimis imaginibus feliciffimum hoc aevum depingunt. Aeterna erit pax, invicem ſe amabunt populi hucusque ſeparati, tunc verum cultu Jehovahae in unam magnam Dei familiam conjuncti. Cfr. Jof. II, 2 - 4. Mich. IV, 1 - 3. Zach. VIII, 20 - 23. Jof. XI, 1 - 10. LVI, 1 - 3. Jerem. III, 17. etc.

Postremo prophetae *exempla* quoque *precum ab aequalibus fuſarum* memoriae prodiderunt. Jeſaias v. c. XXXVII, 15 - 20. auctor eſt, *Hiſkiam regem*, irruente Sanheribo in Judaeam, Deum potentiffimum coeli terraeque

que dominum invocasse, ut populum suum servet ab hoste superbo, qui alias multas civitates jam subverterit. "*Serva nos, ita precatur, ut omnia regna agnoscant te Jehovam solum esse Deum*". His precibus Deum motum esse annunciat propheta et promittit regi, fore, ut servetur. Pari modo non ita multo post idem Hiskias gravi morbo afflictus, facie contra parietem versa, et lacrimas fundens, pro recuperanda sanitate ad Deum precatur, a quo petit, ut memor sit vitae probae, cui semper studuerit. Quas precēs iterum exauditas esse *Jes. XXXVIII, 2 sq.* legimus. Recuperata sanitate Hiskias *v. 10 - 21.* praclarum canit carmen.

Conditio externa populi Hebraei interea mutata est. Expugnata Palaestina et diruto templo, deducti sunt in *exsilium*, seu, uti vocant, *captivitatem babilonicam*. Versari coeperunt inter populos peregrinos et necesse erat mores et sententias mutari. Sed quod semper fere evenire solet, etiam nunc accidit, — Hebraei, fortuna adversa ad resipiscentiam permoti, ad meliorem frugem redierunt, omnia mala, quae ipsis acciderant, a prophetis edocti pro poenis divinis habebant et eam ob causam *preces*, quas *poenitentiales* dicunt, Danielis aliorumque prophetarum, qui in exsilio vixerunt, tempore, in tanta erant auctoritate. Denuo Jehovam solum adorare inceperunt et inde ab hoc tempore nullo modo ad cultum idolorum deduci potuerunt. Superfunt in psalmis et prophetarum scriptis carmina quaedam, quibus desiderium patriae et montis Zionis pulcherrime descriptum est, e. g. *Ps. CXXVI et CXXXVII.* Superfunt pariter in *libris apocryphis* quaedam formulae precantium, quae secundum inscriptiones in hoc tempus cadunt, e. g. *preces trium virorum in fornace eadenti, preces Assariae et Manassae*; sed nullius momenti et forsan spuria etiam et seriori aetate scripta videntur, non enim conveniunt conditioni precantium et nihil continent nisi talia, quae a poetis prioris aetatis saepius

pius dicta erant. Quare hisce tantum earum mentionem facere volumus, praesertim cum graeco solum idiomatae supersint nec inter scripta Judaeis sacra numerandae.

§. 6. Tempus inde a reditu ex exilio usque ad Jesum Christum.

Tandem a *Cyro*, Asiae victore, Judaeis potestas in patriam redeundi facta est, qua vero cum non omnes uterentur, ab hoc inde tempore inter omnes populos dispersi reperiuntur Hebraei. Ea vero pars, quae in Palaestinam reversa est, cultum Jehovahae, sacrificia et dies festos restituit templumque denuo exstruxit. *Haggai*, *Zacharias* et *Maleachias* prophetarum munere fungi perrexerunt, ad templum restituendum admonerunt et feliciter promiserunt aevum. Novo templo sacrificiis inaugurato, *Esras* omnia restituit sacra. *Esras* et *Nehemias* supplices pro peccatorum remissione faciunt preces, quas cum jejuniis omnibusque tristitiae signis jungunt, cf. Efr. VIII, 21. IX, 6-15. Nehem. I, 4-11. IX. In ultimo loco narratur, Israelitas convenisse et uno die quater Deum adorasse pro peccatorum remissione, additis jejuniis et moeroris signis. Inde a v. 5. usque ad finem Levitarum legimus preces, pro populo factas, quibus Deus laudatur, beneficia in majores ab Abrahami inde temporibus cumulata referuntur, peccatorum editur confessio et misericordia divina imploratur. Quibus omnibus locis etiam his temporibus *preces poenitentiales* prae omnibus valuisse probatur. Populus peccatorum et praecipue idololatriae memoria graviter afflictus nullas alias preces magis necessarias putabat; id quod mirum videri non potest, si historiam Judaeorum tenemus et ad scripta prophetarum animum advertimus.

Sed jam ad ea usque tempora pervenimus, ubi *scripta Hebraeorum sacra*, quae duces hucusque secuti sumus, nos relinquunt. Quae quidem inter tempora et Christi aetatem magnum intervallum interest, in quod libri, quos
Apo-

Apokryphos Veteris Testamenti appellare solent, et qui graeco tantum idiomate scripta ad nos venerunt, incidunt. Sensu proprio historiae nostrae biblicae partem priorem hic finire oporteret, sed cum libri apokryphi haud parvi sint momenti, ad melius intelligenda ea, quae Jesus et Apostoli tradiderunt, non absolum, quin imo necessarium mihi videtur, pauca quaedam, quae huc pertinent, ex his libris annotare.

Pars horum scriptorum in Aegypto, pars in Palaestina in lucem prodisse videtur. *Liber Sapientiae* in cujus prima parte, c. I. - X. Salomo sapientissimus rex loquens inducitur, simillimus proverbiiis et sine ullo dubio in Aegypto scriptus est a Judaeo quodam, tam scriptorum sacrorum, quam philosophiae Platonicae et Pythagoreae cultore. Sapientiam pulcherrime depingit eamque sibi dari a Deo petit c. IX (seu Salomonem regem precantem inducit) et saepissime Deum alloquitur.

Tobias, cujus historia in Palaestina scripta esse videtur, pius est vir, summae patientiae exemplar. Oculorum lumine orbatus non conqueritur, sed Deum colit, cui per omnem vitam gratias agit, II, 13. Deum implorat, ut condonet ei peccata et mortem det, III, 1-6., quas preces Deus exaudit aequae ac preces *Sarae*. Angelus Raphael docet *Tobiam filium*, diabolum illum *Asmodi*, qui septem *Sarae* viros interfecerat, abstinentia, jejuniis et precibus vinci posse ac nemini nisi impiis nocere, VI, 17-23. et alio loco XXII, 9. idem ait, preces animo benevolo erga pauperes et jejuniis conjunctas praestare thesauris pretiosis, dona egenis data servare a morte, delere peccata et longiorem reddere vitam. Haec summa totius libri videtur. Praeterea Raphael se preces a *Tobia* factas ad Deum tulisse ait XII, 12. col. III, 1. 25. eumque ad gratias Deo agendas cohortatur. Quare recuperato oculorum lumine et filio servato omnes per tres horas prostrati Deo gratias agunt et *Tobias* pater carmen canit, quo Dei beneficia

E 2

lau.

laudat, ac de externis 'populis Jehovahae fidem habituris vaticinatur, c. XIII. Videmus igitur pulcherrimas de precibus sententias superstitione mirum in modum mixtas fuisse et Hebraeos, ea quae apud exteros de angelis bonis et malis didicerant et cum religione antiqua conjunxerant, ad preces etiam transtulisse, in quibus id praecipue memoratu dignum est, quod de diabolo Asmodi precibus victo, et de Raphaele preces ad Deum perferente, legitur.

Judith, dum Holofernem amore seductum interficere parat, a Deo petit, ut felicem huic conatui det exitum, c. IX, et Deus eam pulchritudine ornasse dicitur. Facinore patrato carmine triumphali Deo gratias agit; atqui has quoque preces Deo acceptas fuisse scriptori nullum dubium erat. — Eadem fere aetate formulae, *precum Assariae* etc., de quibus supra diximus, scriptae esse videntur.

Maccabaeorum tempore magnam putatam esse precum, pro salute aliorum a piis hominibus factarum, apud Deum auctoritatem ac efficaciam facile cognoscitur inspecto loco 2 Macc. III, 31 - 33., ubi Deum, precibus et sacrificiis Oniae commotum, Heliodorum aegrotantem servasse narratur. Sed quod magis est, hoc tempore preces pro defunctis jam in usu fuisse ex ejusdem libri cap. XII, 39-46. apparet. Quanta igitur jam tum temporis fuit superstitio! Praeterea ex hac nostra periodo in libro *Baruch*. III, 1-8. formula quoque precum pro remissione peccatorum fusarum superest; sed, quae in hoc libro narrantur, in aliud aevum multo antiquius incidunt, et propius accedit argumentum ad oracula in exilio scripta.

At restat liber, ^{quod} primum facile inter omnes, qui apokryphi appellari solent, obtinet locum et jure in summo semper habebatur honore — liber *Jesus Sirachidae*. Circiter CL annos ante Christum natum a Judaeo quodam Hierosolymitano scriptum esse patet ex L, 1. Multa in hoc libro leguntur praeclara de precibus loca, nec tamen supra omnem superstitionem elata. Collatis locis XXXV,

13 - 19. et XXXVIII, 9 - 15. apparet, auctorem hujus libri magnam tribuisse precibus vim. Aegrotum, qui Dei auxilium implorat et medicum arcessit, sanitatem recuperaturum esse docet. Deum ait audire preces viduarum et pupillorum, qui conquerantur de injuria, qua affecti sint, et punire oppressores propter preces afflictorum. Pulcherrime alio loco docet, Deum invocandum et auxilium ejus implorandum esse, ut prospere cadant conatus nostri. C. XXXVI Dei iram in hostes populi sui implorare non dubitat et alio loco XVIII, 1 sq. docet, Deum iis retinere peccata, qui injurias sibi allatas ulciscantur. Porro inutiles esse ait preces, jejunia, sacrificia, nisi pio conjuncta sint animo, neque condonare Deum peccata hominibus, qui precentur quidem pro remissione illorum, at nova tamen committant facinora, XXXIV, 27 - 31., virtutem et obedientiam magis Deo placere, quam sacrificia, benevolam ergo alios mentem optimum esse sacrificium eucharisticum et recedere ab impietate optimum sacrificium piaculatorium, nihilominus sacrificia esse offerenda et Deo placere, XXXV, 1 - 9. Denique multis locis ad gratiarum actionem et Dei laudem admonet, e. g. XXXIX, 19 - 20. etc. et in precibus fundendis brevitati studere VII, 15. suadet.

Quae omnia, quibus multa alia insuper addi possunt, si accurate ea inspiciamus, verum esse probant judicium de Siracho supra a nobis allatum, et ita priorem historiae nostrae periodum ad finem usque perduximus; nam *Philonis Josephi* aliorumque, qui ante Christum seu non ita multo post vixerunt, Hebraeorum sententias affere, non est hujus loci. Sed pauca tamen addenda sunt de opinionibus, quas *Christi apostolorumque aequales* de precibus fovebant, ut transitum his nobis paremus faciliorem ad Novum Testamentum. Non opus erit exemplis probare, apud eos quoque sancte servatam esse precandi consuetudinem; magnam enim eos tribuisse precibus vim et pro necessariis eas habuisse, ex variis N. T. locis intelligitur. Vide ante
om.

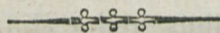
omnia Zachariae, patris Johanni Baptistae, exemplum, Luc. I, 13. II, 64 - 68. Non in templo solum Hierosolymitano Deum adorabant, sed *proseuchas* etiam exstruxerant et horis statis, tertia, sexta et nona preces fundere solebant; *Pharisei* autem externam sanctitatis speciem prae se ferre longisque uti precibus ac in triviis orare consueverant. De his omnibus tamen infra ad singula loca, quibus Christus suam doctrinam Judaeorum erroribus opponit, copiosius videbimus.

PARS SECUNDA.

JESU CHRISTI ET APOSTOLORUM DE PRE-
CIBUS DOCTRINA.

CAPUT I.

JESUS CHRISTUS.

§. 7. Exempla precum a Jesu Christo factarum.

Talem igitur Christus accepit de precibus doctrinam, at pro divino suo ingenio non acquievit in his, sed uti omnem de moribus doctrinam puriorem reddere studuit, ita huic etiam ejus parti perficiendae operam dedit, et non solum ipse praeclaras fecit preces, sed discipulos quoque super hac re edocuit.

Quod primo ad preces ab ipso factas attinet, neminem fugit auctorem religionis, quam profitemur, saepissime ad Deum patrem coelestem precatum esse; multa enim
in

in evangeliiis obvia habemus exempla. Duplex hujusmodi locorum genus distingui potest; modo enim *narratur tantum Jesum preces fecisse*, modo etiam *verba, quibus usus sit, afferuntur*.

Prima exempla erunt *ea, e quibus tantum cognoscimus auctorem religionis nostrae preces fecisse*. — Ejusmodi exemplum legimus Marc. I, 35. coll. Luc. IV, 42. Narrat Marcus, Jesum multo mane, quum dies immineret, (*πρωτὶ ἔννευχον λίαν* — *γενομένης ἡμέρας*, ut est apud Lucam) in locum solitarium (*εἰς ἔρημον τόπον*) se contulisse et preces ibi fecisse, (*καὶ μετὶ προσήυχето*, quod Lucas omittit). Videmus ergo Jesum nonnunquam in locum solitarium se contulisse ad preces ibi faciendas, quod idem ex duobus aliis locis Math. XIV, 23. et Marc. VI, 46. apparet, quae indicasse sufficit. — Aliud exemplum occurrit apud Lucam VI, 12., ubi narratur Jesum in montem se contulisse ad preces ibi faciendas *et noctem insomnem in precibus ad Deum faciendis transegisse*. *Προσευχῇ* hoc loco non preces sensu strictissimo sed latiori significare videtur; non enim verisimile est, Jesum per totam noctem precatum esse, improbat nimirum ipse preces nimis longas, ut suo loco videbimus. Quare locus noster ita intelligendus est, ut credamus, Jesum noctem piis meditationibus, quibuscum preces conjunxerit, transegisse. Interdum quosdam apostolorum secum duxit, qui precibus adessent, v. c. Luc. IX, 28. et nonnunquam omnes apostoli aderant, ut Luc. XI, 1.

Ex innumeris fere locis videmus, solenne fuisse Jesu Christo *precarī ante coenam*. Quae preces *eucharisticae* fuisse videntur ad gratum Deo pro ciborum munere testandum animum. Solennes fuisse Christo hujusmodi preces, ejus rei id imprimis testimonium est, quod Lucas XXIV, 15 - 15. in narratione illa de duobus discipulis Emauntem proficiscentibus, quibus praeceptor in vitam reversus itineris socium se adjunxit, memoriae tradidit. Apostoli Jesum, quem in itinere non cognoverant, modo
quo

quo panem frangit, (ἐτ τῆ κλάσει τῶ ἄρτου) et precibus ab eo factis agnoscunt. Confitendum est quidem hunc locum alio etiam modo explicari posse et non necessario statuendum esse apostolos Jesum signis supra allatis agnovisse; nam κλάσει τῶ ἄρτου simpliciter significare potest totam coenam, ita ut sensus sit, apostolos Jesum inter epulas agnovisse; sed nihilominus ex hoc loco consuetudo Domini nostri precandi inter epulas probari potest, praesertim cum multa alia loca addi possunt, quibus idem narratur. — In duplici illa narratione de magna hominum copia, paucis alimentis a Jesu Christo mirifice satiata, ab omnibus evangelistis (vide Math. XIV, 19. coll. Marc. VI, 41. Luc. IX, 16. Joh. VI, II et Math. XV, 36. coll. Marc. VIII, 6.) eum preces fecisse eucharisticas traditum est. In priori harum narrationum Math. Marc. et Luc. eum in coelum aspexisse, quod precantis jam tum temporis erat gestus, addunt. — Pari modo Christus sacram coenam instituturus antequam panem et calicem apostolis porrigeret precatus est, ut tres evangelistae priores Math. XXVI, 26. 27. Marc. XIV, 22. 23. Luc. XXII, 19. 20. et cum his Paulus 1 Cor. XI, 24. 25. tradunt. Ad hanc Christi consuetudinem melius intelligendam ex Philone et Thalmudicis scriptoribus annotandum est moris semper Judaeis fuisse, cibum nullum aut vinum sumere, nisi prius Deo conditori donatorique laudes egissent addita precatione. Non igitur improbat Dominus noster hanc Judaeorum consuetudinem precandi ante coenam.

Denique Jesum saepius, *cum in eo esset, ut miraculum ederet*, Deum invocasse, jam inde colligi posse interpretes putant, quod interdum manus eum imposuisse aegrotis legamus, ut Math. IX, 18. Marc. VII, 32.; sed quod sub hac voce intelligi forsan potest, alias disertis verbis narratur. Ita e. g. teste Marc. VII, 34. hominem surdum difficulter loquentem sanaturus oculis in coelum sublatis ingenuit, (ἐσέναξι) seu Deum in auxilium vocavit. Oculos
in

in coelum attollere (ἀναβλέπειν) solent, qui Dei auxilium implorant eique gratias agunt, cf. locum supra laudatum Marc. VI, 41. et multa alia mox laudanda. Suspirasse Jesum ait Marcus, quia non usus verbis, animo tantum et mente precatus est, seu ut alii volunt, quia cum magno animi ardore verbum ΠΡΟΘΗΝ pronuntiavit.

Alius locus, qui idem clarius probat, legitur Joh. XI, 41. 42., ubi non solum Jesum antequam Lazarum in vitam revocaret preces fecisse, sed et verba quibus usus fuerit, seu certe summam precum legimus. Oculis in coelum sublatis „gratias tibi ago pater, ait, qui preces meas ratas esse voluisti. Scio quidem te solere precibus meis annuere, sed populi praesentis causa precatus sum, ut cognoscant me a te missum esse.” Non ergo opus erat Christo auxilium Dei implorare, nam Deum precibus suis annuere, et vota sua rata esse jubere, bene sciebat; sed precatus est potius ad refellenda calumnia eorum, qui eum ope daemonis miracula patrare dicebant, Matth. XI, 34. XII, 24. Marc. III, 22. Luc. XI, 15.

Jam ad alterum locorum genus supra constitutum transire possumus et exemplo statim allato viam nobis munivimus. Superfunt enim, ut jam ex hoc exemplo patet, *plures Jesu Christi preces*. Insignem in his locum obtinent, quas apud Joh. c. XVII legimus. Christus, quum mortem sibi appropinquare videret, coram discipulis, quibus discessum suum praedixerat et spiritum sanctum promiserat, preces facit pulcherrimas, Deo rationem reddit muneris peracti, deprecatur pro apostolis aliisque religionis suae sectatoribus ac Deo suam suorumque causam commendat. Adesse ait tempus, quo e vita sibi sit discedendum, (ἐλθὺν ἢ ὥρα) et petit a Deo, ut honorem filii manifestam faciat hominibus (δοξασόν σε τὸν υἱόν). Jam quaeritur quaeenam sit illa δόξη, quam Jesus a Deo petit. Multum de hac re interpretes inter se discrepant, dubitanter igitur meam sententiam proferam.

F

Jesús

Jesus δόξαν illam tanquam praemium muneris, quo fideliter functus erat, sibi expetit. Se Deum in terris illustrasse ait, perfecisse negotium sibi mandatum, dignitatem et majestatem Dei (σὺ τὸ ὄνομα 1. q. 7^{ov}) omnemque, quam ab eo accepisset, doctrinam iis tradendo, quos Deus ex tanta hominum copia (ἐκ τῆς κόσμου) docendos et formandos ei tradidisset. Δόξα Θεῶν, de qua Jesus loquitur, ad doctrinam ergo respicit, qua legatus divinus homines imbuat, et eodem etiam spectare oportet δόξαν, quam sibi a Deo expetit. Illustrari vult Jesus a Deo sicuti ipse Deum illustravit, quod nil aliud mihi significare videtur quam hoc: sicuti doctrinam abs te acceptam hominibus tradidi tuamque majestatem illustravi, ita etiam fac me illustrari ab apostolis meis, quas in doctrina mea, quam tuam esse cognoverunt, hucusque crudivi, et evulgari ab ipsis doctrinam meam et legationem divinam. Ita omnia bene cohaerent et non sui, sed apostolorum causa omnes has preces Dominum nostrum fecisse apparet. Huic meae interpretationi non obstare videtur, quod v. 5. sibi hanc δόξαν jam ante mundum creatum a Deo datam esse ait, nam διδοῦναι in N. T., uti Hebraeorum יָדָה, saepius significat destinare, e. g. apud nostrum infra v. 22. et epistola prima V, 11. Quare δόξαζεῖν illud non ad resurrectionem, seu felicitatem a Deo dandam spectare mihi videtur; non enim precatur dari sibi δόξαν a Deo, sed vult innotescere hominibus majestatem et dignitatem a Deo jam ante mundum creatum legato divino *destinatam*, i. e. praedicari doctrinam, vitam et majestatem suam ab apostolis. Tale praemium a Deo expetit, sicuti omnes homines potestati suae subjecerit, ut doctrina sua omnibus felicitatem pareat, cujus ea est ratio et conditio, ut Deum unum verum et legatum divinum Jesum Christum agnoscant. Jam ostendit se non iniqua petere, nam bene functum esse munere docendi sibi demando, fecisse docendo, ut honor et majestas divina in terris innotescat, et omnia sua dogmata ad patris honorem retulisse. Tum pro iis deprecatur, qui-

quibus sua opera doctrina divina innotuerat, qui eum pro legato divino habebant, et a quibus illustrari volebat. „Non enim amplius, ita pergit, in hoc mundo versabor, sed hi inter homines manebunt, quum ego ad te proficiscar. Pater venerande, conserva eos in ea doctrina, quam tua auctoritate hominibus tradidi, (ἐν τῷ ὀνόματι σου) ut sint consentientes sicut nos etc”. Vult igitur apostolos mutuo invicem conjunctos esse amore, quare commendat eos patri coelesti, a quo petit, ut eos servet integros a scelere, stare faciat doctrina, qua sint imbuti, et legatos divinos veritatis nuntios inaugurare (ἀρχαίσειν) velit, nam uti ipse a Deo sit missus, sic eos per terrarum orbem ad propagandam doctrinam coelestem se emisisse. Qua pro apostolis deprecatione finita, non pro his solum se precari fatetur, sed pro iis quoque, qui ab illis instituti sequerentur doctrinam suam, ut omnes consentiant sicut ipse et pater et credant se a Deo esse missum. Felicitatem a patre sibi datam se iis destinavisse ait et petit a Deo, ut sectatores sui secum sint et dignitatem majestatemque, qua pater eum ornare voluerit, conspiciant ac fruantur amore, quo Deus praeceptorem affecerit, et quo ipse eos amplectetur *). Conferri praeterea potest cum hoc loco alius apud Luc. XXII, 32., ubi Christus, qui Simoni praedixerat cupire et optare Satanam, ut apostoli fluctuentur et instabiles fiant, expetere eos, ut tamquam frumentum quasi cribro cerneret, addit, „tui causa precatus sum, ne deficiat fides tua.”

Alias Christi preces legimus Math. XI, 25 et 26, et loco paralelo Luc. X, 21. Oculis a tristi spectaculo imminentis urbium exidii averfis, gratias agit Deo laetas (ἡγαλλιάσατο τῷ πνεύματι καὶ εἶπεν, ut est apud Lucam,) his usus verbis: „celebro te (ἐξομολογῆμαι σοι) pater, coeli terrarumque summe moderator, qui meam hanc doctrinam, quam non capiunt, qui sibi multum sapere videntur, (Pharisaei, sacerdotes et docti)

*) Cf. Noeffelti programma paschale an. 1782.

docti) *agnoscendam das indoctis* (i. e. apostolis simplicibus et ingenuis atque hactenus infantibus similibus, *νηπίοις*). *Sane laudo tuum hoc pater consilium et tuam voluntatem.*"

Neque minus precibus ad mortem subeundam se prae- paravit et iis usus est ad reprimendum animi angorem. — Math. XXVI, 36 - 46. Marc. XIV, 32 - 42. et Luc. XXII, 40 - 46. memoriae prodiderunt, Jesum cum undecim apo- stolis in villam Gethsemane se contulisse et abiisse paulu- lum a discipulis precandi causa. Ingenti dolore ac morti- fera tristitia oppressus mortem sibi instare videbat crudelis- simam, ab iis patiendam, de quibus optime meruerat. Amicus et discipulus jam in eo erat, ut hostibus eum pro- deret et summa afficiendus erat contumelia a civibus suis, quos tantopere amabat *). Non igitur eum tristitia, qua affectus erat, dedecet nec opus est de angoris causis in- quirere. Ne vero nimia tristitia opprimeretur, in faciem procubuit et ter Deum imploravit. Pulcherrima sunt verba, quibus animi sui desiderium pronuntiat: "*Si fieri potest, ita precatur, (si tua decreta sinunt alioque modo saluti hominum prospici et opus mihi mandatum perfici potest) mi pater, averte a me mala imminetia* (*τὸ ποτήριον τὸτο*); *verumtamen non ad meam, sed ad tuam vo- luntatem omnia eveniant. Quando ita tibi visum est, ita altera vice precat, ut non possint averti a me calamitates imminetes, sin opus est me bibere hoc poculum acerbum, age tua fiat voluntas*". Deum itaque sortis suae arbitrum facit

et

- *) 1. Edward Harwood, on the Causes, which probably con- spired to produce our Saviour's Agony. In Ej. Five Dissertations. London 1772. pag. 197.
2. Anmerkungen über Christi Todeskampf im Garten etc. in den Beiträgen zur Beförderung eines vernünftigen Denkens in der Religion. Heft 3. pag. 129. et sq.
3. Henke, de eo quod imprimis ignominiosum fuit in sup- plicio Jesu Christi. Helmst. 1785. Iterum excussum in ejusdem opusculis academicis. Lipsiae 1802. pag. 137. et seq.
4. Eichhorn's Bibliothek Vol. IX. pag. 1012. et seq.

et paratus est omnia, quae patri coelesti visa sunt, perpeti. Talibus precibus animum suum confirmat ad vel pessima quaeque tolleranda, quod Lucas ita exprimit: "*apparuit ei angelus a coelo missus, qui animum ejus corroboret*".

Cum his conferendus est locus simillimus Joh. XII, 27. 28. Jesus, alia quadam occasione data, eodem fere modo ad Deum precatur: "*Animo perturbatus sum; quid igitur petam? Pater libera me ab imminentibus malis* (*ῥῶρα* i. q. apud Mathaeum et caeteros *ποτήριον*, tempus periculofum, periculum, calamitas); *verumtamen propterea in haec tempora incidi. Fac, pater, ut honor tuus illustretur*".

Pulcherrimae denique preces Christi Luc. XXIII, 34. leguntur. Christus cruci affixus patrem implorat, ne imputet hostibus peccata, nescire enim quale committant facinus et ignorantia magis quam mala voluntate peccare. Quodnam precum argumentum pulchrius inveniri potest? Quin imo moriturus etiam Deum invocat, usus verbis "*אלהי אלהי למה עזבתני*" Pl. XXII, 2. i. e. *Deus, Deus, cur ita me destitueris!* Miseram suam vicem deflet et auxilium divinum implorat. "*Τετέλεσται, perfectum est!*" omnia ad finem sunt perducta, ita magna voce exclamat, *tibi, mi pater, (εἰς χεῖρας σου) commendo animum meum!* Quae cum locutus esset animum exhalavit, Math. XXVII, 46-50. Marc. XV, 34-37. Luc. XXIII, 46. Joh. XIX, 30.

§. 8. Oratio dominica.

At non solum Christus ipse precatus est, sed apostolos etiam docuit, quae a Deo sint expetenda, et rogatus ab iis pulcherrimam dedit precum formulam, quam Math. VI, 9-13. et Luc. XI, 2-4. legimus et *orationem dominicam* adpellare solemus. Non opus est multis hanc formulam interpretari, omnia enim quae de ea dici possunt

a viris doctis saepissime jam allata sunt *). Ad nostrum consilium sufficit argumentum formulae indicare et observationes quasdam generales addere.

Quod primum ad discrepantiam lectionis in Mathaei et Lucae recensione attinet, satis de ea locutus est Noesfeltus et probavit, Lucam in tradenda rei occasione diligentiores fuisse Mathaeo, hunc e contrario in descriptione illius institutionis aut orandi formulae propius ad Christi ipsius verba et sententias accessisse et in enarrando formulae argumento acuratius versatum esse. Lucas diserte causam commemorat, quae Christo occasionem proponendi optimum in orando modum dederit, discipuli nimirum percunctantis quaestio, cum apud Mathaeum a generali Christi de precibus admonitione deferatur oratio ad formulam precum bene concipiendarum. Quare non dubitamus cum Noesfelto hactenus Lucae primas deferre.

Initio precum Deus *pater noster, qui es in coelis*, appellari jubetur. A Deo fit principium, qui omnium bonorum est fons, coeli terrarumque summus moderator, sed idem benignissimus hominum pater. Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, *nobilitetur nomen tuum*; ita enim vertere hunc locum cum Noesfelto minime dubitamus. Nobilitatur autem nomen Dei, eo quod majestas ejus aliaeque eximiae virtutes ope religionis Christianae ab hominibus agnoscuntur. Idem fere his postulatur, quod Joh. XVII, 1. δοξάζουσαι significat et sicut Christus ibi cum δόξα Θεῶν suam illustrationem, ita etiam hoc loco regni divini adventum cum eadem sententia conjungit; statim enim apponit ελθέτω ἡ βασιλεία σου, *regnum tuum ad nos deferatur*. Quid haec sententia secum velit per se perspicuum est. Neminem in litteris sacris vel mediocriter versatum fugit, βα-

*) Cfr. Noeffelt observationes in orationem, quam vocant, dominicam, in exercitationibus ad sacrarum scripturarum interpretationem Halae 1802, qui alios etiam interpretes laudat.

βασιλείαν τῆ Θεᾶ, seu τῆ χρίσε seu τῶν ἁρανῶν regnum ve-
 ritatis per Messiam institutum significare, seu novam oe-
 conomiam, omne opus, quod Christus tanquam legatus di-
 vinus ad homines sapientiores, meliores et beatiores red-
 dendos suscepit, quod regni imagine apud Judaeos frequen-
 tata representatur. Tale regnum venire dicitur, cum ma-
 jora capit incrementa, ita ut *voluntas divina fiat, sicuti in*
coelis sic quoque in terris, γενηθήτω τὸ θελημα σου, ὡς ἐν ἁρα-
 νῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, quod precibus addi vult auctor formulae
 nostrae. Hisce suos a patre coelesti petere docet, ut omnia
 fiant ad voluntatem Dei, ut omnes homines obtemperent
 praeceptis divinis et nolint reprehendere providentiam
 summi numinis. Utrumque scilicet tertia haec sententia
 significare potest, at ob locum paralelum Math. XXVI, 42.
 praeferenda tamen mihi videtur ea interpretatio, ut θελη-
 μα τῆ Θεᾶ non ad praecepta divina, seu leges morales, sed
 ad decreta Dei in gubernando universo referatur, et sensum
 hujus formulae partis ita constituendum esse censeo, ut non
 petitio sed declaratio animi humilis insit, qui omnia regi-
 mini et providentiae Dei permittit: fac tu Deus, ut omnia
 in toto universo, et in coelis, et in terrarum orbe, ad tuam
 fiant voluntatem. Quarta quae sequitur sententia: τὸν ἄρ-
 τον ἡμῶν τὸν ἐπιύσιον δός ἡμῖν σήμερον, *da nobis quovis die*
(σήμερον seu τὸ καθ' ἡμέραν, ut est apud Lucam) victum (ἄρ-
 τον i. g. οὐτὴ de quovis alimentorum genere Pl. XLI, 10.
 CII, 5. et a. l.) *ad vitam sustentandam necessarium* (ἐπιύσιον,
 seu ut aliis placet: *crastinum, posterum, i. e. res ad viven-*
dum postridie necessarias), non rerum affluentiam, sed ne-
 cessaria tantum a Deo esse expetenda docet. Quintae sen-
 tentiae: καὶ ἄφεσις ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίε-
 μεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, *remitte nobis peccata nostra, sicuti*
nos quoque remittimus debitoribus nostris, i. e. iis qui in nos
deliquerunt, nihil inest difficultatis. — Ultimo denique
 loco ita precari suos jubet: καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασ-
 μόν,

μὸν *), ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς Πονηρῆς **), *nec sine nos irrē-
tiri tentatione, sed libera nos a Maligno.* Sensus est: noli
permittere, ut illecebris peccatorum nimis succumbamus,
cave, ne nimis ad peccandum incitemur. Doxologiam,
quae in editionibus vulgaribus legitur: ὅτι σὺ εἶσιν ἡ βασι-
λεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τὰς αἰῶνας ἀμήν., *tuum enim
est regnum, virtus et gloria in secula, Amen.*, Griesbachius
codicum, versionum et patrum praecipue auctoritatem secu-
tus e textu ejecit. Sensus ejus doxologiae, quae certe pro
haud genuina habenda ac inde orta est, quod haec verba
a publice precantibus addi solebant, per se clarus est.

Multa praeterea *de Christi in hac formula tradenda
consilio* disputarunt viri docti, quorum sententias dijudi-
catas vide apud Noesseltum. Apostolis praecipue hanc pre-
candi formulam destinam fuisse, ex Lucae narratione pa-
tet, sed sane a nobis quoque adhiberi potest, modo rite
ea utamur. At non fuisse videtur Christi consilium, ut
certam precandi normam praescriberet, qua ipsis verbis,
quavis conditione et omni tempore uti oporteret homi-
nem Christianum; nihil enim de tali consilio addidit, nec
apostolos ita adhibuisse hanc formulam legimus, nec deni-
que

*) Πειρασμός omnia ea significat, quibus homines ad peccandum in-
citari solent, illecebrae peccatorum, in quibus calamitates quo-
que omnis generis.

**) Τῆς πονηρῆς dupliciter accipi potest, est enim vel genit. masc.
Πονηρός, Malignus, Satanus, cui Hebraei omnes ad malum in-
citationes, tam internas, quam externas, tribuere solebant, vel
genit. neut. τὸ πονηρὸν, mala cujuscunque generis. Pro utraque
interpretatione rationes haud contemnendae afferri possunt; at ob
loca paralela, Luc. XXII, 31. 32. Joh. XVII, 15. cum Noesseltio
priorem praefero interpretationem, nec tamen multum obisto,
si quis τὸ πονηρὸν de malo, uti dicunt, morali, seu peccato in-
telligere velit, quamvis sacri scriptores eo sensu potius vocabu-
lum ἀδικία, quam τὸ πονηρὸν adhibere soleant. Sensus for-
mulae idem fere semper erit, qualem in textu eum constitui.

que credibile est Lucam praetermissurum fuisse plures sententias, si hoc precum exemplum sanctum et solenne putasset. Exemplo potius Christus discipulos suos docere voluit, quale oporteat esse precum argumentum.

Miremur praeterea Christi sapientiam in hac precum formula conspicuam. Complectitur enim paucis verbis omnia, quae Christianis a Deo sunt expetenda, et quam maxime accomodata est discipulorum captui, quippe quae veteres easque familiares Judaeis sententias continet, uti Schöttgenius aliique viri docti docuerunt.

§. 9. Christi de precum materia, indole et necessitate
praecepta.

Jam ex his exemplis precum Jesu Christi et formula apostolis data bene colligere possumus, quaenam fuerit ejus de precum modo et indole sententia.

Quod primum ad *argumentum precum* attinet, suo exemplo et oratione imprimis dominica, quid a Deo sit expetendum, ostendit. Dum Deum patrem coelestem appellare jubet, pie liberorum more preces esse faciendas docet, neque minus voluntati divinae acquiescendum, patri benignissimo omnia permittenda et bona cujuscunque generis ab eo exspectanda, qui summo amore nos complectatur idemque potentissimus sit universi moderator, ita ut preces nostras exaudire et possit et velit. A tali patre ad Jesu doctrinam quatuor potissimum nobis sunt petenda:

- 1) ut nobilitetur nomen divinum ac regnum coeleste majora capiat incrementa, ut vera Dei cognitio magis magisque semper propagetur, pater sanctissimus ab omnibus suis virtute colatur et cuncta ad ejus voluntatem fiant.
- 2) Non rerum abundantia a Deo petenda est, sed contentum esse oportet hominem precantem paucis, quae ad vitam sustendendam sufficiunt.

G

3) Pro

3) Pro peccatorum quoque remissione Deus est implo-
randus, quae vero nullo modo expectari potest, nisi
aliis injurias, quibus nos affecerunt, condonare pa-
rati simus. Deducet igitur hominem Christianum
Deum precibus ad poenas ab hostibus sumendas exci-
tare; sed animo potius placato patrem benignissimum,
a quo peccatorum remissionem expectamus, imitari
debemus, ut laesi vindictam nec voto nec facto ex-
petamus.

4) His denique et illud addendum est votum, ne nimis
ad peccandum incitemur et malis succumbamus.

Idem fere fuisse argumentum precum Jesu, quas in
evangeliiis invenimus, ex iis, quae supra diximus, abunde
patet. Omnia fere haec a Deo expetit, animo demisso
cuncta patri benignissimo permittit simulque gratiarum
actiones pro ciborum praecipue munere addit.

At non exemplis solum et precum formulis Christus
nos edocuit, quale esse oporteat precum argumentum; sed
superfuit etiam pulcherrima ejus *praescripta de materia
et indole precum rite faciendarum*.

Omnia, quae de hac re tradidit religionis nostrae au-
ctor, contineri mihi videntur dicto illo notissimo Joh.
IV, 24. Sed melius hunc locum interpretabimur, si prius
singula inspexerimus.

Ita, ut evangeliorum ordinem secuti ab his initium
faciamus, disertis verbis *pro hostibus esse orandum* docuit,
Math. V, 44. Luc. VI, 28. ratione itidem addita, "*ut co-
gnoscamini filii patris coelestis* (i. e. Deo benignissimo si-
millimi sitis), *qui solem piis et impiis oriri et pluviam in
bonos et malos cadere facit*". Precum formulam vix da-
tam suis explicaturus, Math. VI, 14. sq. Deum inquit,
minime nobis remissurum esse peccata, nisi prius hostibus
nostris peccata condonaverimus. "*Quando parati estis ad
preces faciendas*, ita suos Marc. XI, 25. admonet, *condo-
nate si irati estis contra quenquam, quo pater coelestis pec-
cata*

cata vobis remittere possit. Nam nisi vos prius hostibus vestris condonaveritis, pater coelestis peccata vobis remittere nequit".

Locus vero summi momenti huc pertinens in oratione montana Math. V, 5 - 9. legitur. Jesus hac oratione suam doctrinam perverfis Pharisaeorum sententiis opponit et in antecedentibus simulatam eorum pietatem vituperat. Admonet suos, ne imitentur simulatorum mores, in frequenti hominum coetu, in triviis et quadriviis orantium, quo ab hominibus conspiciantur. Suos e contra, dum precantur, in locum aedium abditioem et secretioem (εις τὸ ταμιεῖόν σ8) se conferre jubet et ostio obserrato preces facere ad Deum, qui non minus in occulto praesens *), quae clam faciamus, publice remuneraturus sit. Nec multa, pergit, in precibus facienda esse verba, quod hominum sit, qui verum Deum non agnoscant; non enim, ut illi putant, multis verbis Deum ad exaudiendas preces commoveri, neque opus esse verborum copia, Deum scilicet nihil prorsus latere, omnia potius nobis necessaria eum nosse, priusquam a nobis sint expetita.

His Christi verbis duo de precum modo et indole insunt praecepta:

- 1) *non simulatorum more, in hominum conspectu, per ostentationem, sed in loco solitario ab hominum turba remoto, sincere et sine ulla jactantia precandum esse.*
- 2) *Nec opus esse verbosa et ornata oratione, nec imitandam paganorum superstitionem, qui Deum preces ex prolixitate metiri arbitrentur.*

Minime Jesus his omnes preces publicas improbasse mihi videtur, ipse enim publice precatur; sed eas tantum, quae

*) Τὸ ἐν τῷ κρυπτῷ sc. ὄντι, si primum illud τῷ genuinum, nec potius ἐν τῷ κρυπτῷ ad hominem preces in occulto procul ab aliorum conspectu facientem, ut v. 4., referendum est.

quae per ostentationem fiunt. Certe silentium et solitudinem quam maxime apta ad preces faciendas arbitratus est, quod jam exempla supra allata nobis probarunt. Preces vero per ostentationem et cum arrogantia quadam factas eum improbasse, parabola quoque a Luca XVIII, 9 - 14. memoriae prodita probari potest. "*Duo homines*", ita Christus narrat, "*alter Pharisaeus, alter portitor simul percandi causa templum adierant. Pharisaeus seorsum stetit et sic precatus est *)*: gratias tibi ago Deus, quod non sim tanquam caeteri homines, latrones, iniusti, adulteri, nec tanquam hic portitor. Duobus per singulam hebdomadem diebus jejunium exerceo et omnium, quae possideo, decimam solvo. Portitor vero procul stans, oculis in terram defixis, pectus tudit his usus verbis: propitius sis Deus mihi peccatori et mecum redeas quaeso in favorem". Quare hunc, non vero illum, absolutum a peccatis domum rediisse ait. Patet igitur, minime damnasse praeceptorem nostrum preces pro remissione peccatorum fufas et vim piaculatoriam animo potius tristi ac demisso quam verbis ac signis tribuisse, improbasse autem Pharisei jactantiam. In parabola nimirum non haerendum est in singulis neque putandum, Christum h. l. externa moestitiae signa magni fecisse, sed mentem tantum portitoris laudat Deoque gratam fuisse dicit.

His denique aliud Christi dictum, Math. XXIII, 14. Luc. XX, 45 - 47. Marc. XII, 40. addi debet, quo de fugien-

*) Ita enim verba, *σαθεὶς πρὸς ἑαυτὸν, ταῦτα προσηύχετο* interpungenda et vertenda esse puto, propter illud *μακρόθεν ἕως v. 13.*, quae sibi opponi quisque videt. Quam ob causam iis assentiri non possum; qui *σαθεὶς* pro Hebraismo haberi et *πρὸς ἑαυτὸν* ad *προσηύχετο* referri voluerunt, ut sensus sit: secum ita precatus est. Quanquam enim haec usu loquendi magis forsan accommodata sit interpretio, contextus tamen aliam preferendam esse docet.

gienda Phariseorum ostentatione et simulatione suos admonens "*vae vobis!* exclamat, *Phariseis et legum interpretibus, qui bona viduarum in usum vestrum convertitis* (*κατεσθίετε τὰς ὀμίας τῶν χηρῶν*) *sanctitatis specie longis utentes precibus, quare gravior vos manet poena*".

Nil igitur Christus magis suis commendat, quam *fugiendam ostentationem*. Iterari praeterea vult *preces* ad fidem parabolae a Luca XVIII, 1 - 7. memoriae proditae, sed sane non eam ob causam, ut eo facilius a Deo impetremus, quae petimus, sed ad testandum animum pium, et ad firmandam fiduciam nostram. Quare ipse quoque in villa Gethsemane interato precatus est; talem enim ejus fuisse mentem, et in tradenda illa parabola, (de qua infra plura dicemus) et in his precibus faciendis, loca modo laudata satis probant.

Quod porro ad *externum precantium ritum* attinet; auctor religionis nostrae signa tristitiae, animi depressi et humilis sane non damnat, at nullam tamen iis tribuit auctoritatem et Joh. IV, 21. seq. Deum iis non moveri docet. Hinc illucet, nos false interpretaturos esse parabolas illas laudatas, si, quae de externis precantium signis in iis leguntur, ita intelligeremus, ut putemus, Jesum his signis per se efficaciam et vim tribuisse ad Deum movendum. Ritus externi, seu gestus precantium, secundum Jesu doctrinam non necessarii quidem, sed quam maxime tamen apti sunt ad exprimendum animum humilem et modestum, qui in Deo confidit et omnia a summo numine exspectat. Quam ob causam ipse quoque in faciem procumbere, oculos in coelum tollere et similia solebat.

Eodem modo se habet cum *loco et horis ad preces destinatis*. Quanquam enim vitandae ostentationis causa preces in interiore domus parte fundendas esse eum docuisse supra vidimus, minime tamen loco et horis sanctitatem quandam tribuit. Locum solitarium et silentium noctis quam maxime apta ad precandum putavit; at non ideo

ea

ea elegit, quoniam preces sub hac conditione Deo gratiores arbitraretur, sed haec sola aderat causa, quod tempore nocturno et in loco solitario animum facilius a rebus terrestribus remotum in Deum erigere possumus. Ipsum quovis loco et in conspectu quoque hominum preces fuisse supra vidimus. Quanquam itaque locus solitarius et silentium maxime apta sint ad precandum, Deus tamen, secundum Christi doctrinam, ubicunque a nobis adorari potest. Cum uxor quaedam Samarita litem Judaeorum et Samaritarum de loco, quo adorandus sit Deus, Christo dirimendam proposuisset, *“instat, ait, tempus, quo neque in hoc monte, neque Hierosolymis sacra facietis patri; sed tempus erit, et jam adest, quo veri cultores Deum animo et integra mente adorabunt, tales enim cultores pater amat ac desiderat. Deus est mens, mente igitur et veritate a suis vult coli”*. Tali modo Judaeorum et Samaritarum errori, qui preces, seu in templo, seu in monte Garizim factas, Deo prae ceteris placere externisque rebus ac loci sanctitate ad Deum adorandum opus esse arbitrabantur, suam opponit doctrinam. Deum ait esse mentem, (πνεῦμα ὁ Θεός) i. e. non hominem, seu regem, qui uno tantum loco habitet, sed summum rerum moderatorem perfectissimum, sanctissimum et nullo corpore praeditum, quare externis caerimoniis moveri non possit et mente tantum coli velit. Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ θεῷ προσκυνεῖν *) i. e. Deum mentem sanctissimum, animo pio, sanctitate mentis et vitae colere debemus. Ita, quanquam proxime ad preces referendus sit hic locus, latius tamen patet eoque non rectus solum Dei adorandi modus, sed ratio quoque

*) Ἀληθεία, ut saepius Hebraeorum *יָמִין*, vitam integram, mores bonos, compositos et ab omni simulatione remotos significat. Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ per *ἐν διὰ δυοῖν* idem est quod *ἐν πνεύματι ἀληθινῷ*, i. e. animo pio, vero et ab omni simulatione integro.

que cultus divini describitur, ac tanquam summa omnia Christi praecepta de adoratione ac cultu Dei continet.

Pauca his demum de *precum necessitate* addenda sunt. Preces ad Christi doctrinam non solum utiles, sed necessarias potius esse, ex omnibus hucusque allatis satis patet. Praeterea saepissime suos ad precandum admonet, tam parabolis, quam verbis dissertis. Ita e. g. Luc. XVIII, 1 - 8. parabolam de vidua et iudice injusto legimus, quam eo consilio Christum narrasse ait evangelista, ut suos doceret assidue preces esse faciendas. Pari modo suos ad preces ante Hierosolymorum expugnationem faciendas admonet, ne Deus fugam accidere sinat hiemis tempore, vel sabbatho, Math. XXIV, 20. Marc. XIII, 18., et simili contextu Marc. XIII, 33. providere, vigilare et orare jubet. Denique cum ipse in villa Gethsemane orasset atque suos dormientes invenisset, Math. XXVI, 41. Marc. XIV, 38. Luc. XXII, 46., *vigilate et orate*, iis ait, *ne succumbatis temptationibus; animus quidem promptus, sed natura (σάρξ) infirma est*, i. e. homo corpore et sensibus praeditus facile pravis affectibus et cupiditatibus ad peccandum protrahi potest, nisi vigilantia et precibus periculum a se avertat. Ad apostolos quidem proxime spectat hic locus et ad periculum, quod aderat deserendi Messiam, dubitandi an is, qui tantis miseriis affligatur et capitis damnetur, divinus sit legatus; sed quod Christus singula hac occasione praecepit, simul omnibus aliis eum praecepisse statuendum est, quia semper adest ratio, ob quam apostolos precari jubet, periculum scilicet, ne affectus ad peccandum nos protrahant.

Tali modo Christus preces rite factas necessarias esse statuit; sed jam quaeritur, quamnam iis vim tribuerit, et ita ad difficillimam disquisitionis nostrae partem pervenimus.

§. 10. Christi de precum vi et auctoritate opiniones.

Multum inter theologos disceptatum est, an Christus omnes, seu nonnullas tantum preces a Deo exaudiri docuerit. Recentiori praesertim aetate, ante quadraginta circiter annos, a celeberrimo Lavatero mota est acerrima hac de re contentio et multa in utramque partem scripta sunt *). Nos neutri parti addicti videamus, quaenam vera fuerit Christi sententia. Colligenda erunt singula loca ac interpretanda, in qua re tractanda evangeliorum ordinem servare placet, sed ita tamen, ut loca paralela semper conferamus; haec enim materiarum dispositio optima nobis visa est.

Primus locus huc pertinens Math. VI, 6. legitur: καὶ ὁ πατήρ σε, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Sed hoc loco nihil plane efficitur, ἀποδιδόναι enim non significat *preces exaudire*, sed *remunerari*, ita ut sensus loci nostri sit: Deus pro pietate tua occulta publice praemio te ornabit. Nullo modo igitur de precum vi sermo est. Sed mittamus haec et ponamus, ἀποδιδόναι, cum de precibus utatur, significare *exaudire*, tamen nil hoc nostro loco effici potest; non enim inquit Christus, omnes a Deo impleri preces, nec docet quaenam exaudiantur genera; ad contextum potius, eae tantum preces Deo acceptae sunt, quae rite sine ulla ostentatione fiunt, et eas tantum ἀποδώσει ὁ πατήρ.

Alius vero locus majoris momenti VII, 7-11 legitur, quocum conferenda sunt, quae apud Lucam XI, 5-13. occurrunt. "*Rogate et dabitur vobis, pulsate et aperietur, quaerite et invenietis*", i. e. enixissimis precibus a Deo efflagitate et preces vestras ratas esse jubebit, "*quicumque enim rogat, accipiet, quicumque quaerit, inveniet, et qui pulsat, ei aperietur*" Dissertis igitur verbis Christus Deum preces im-

*) Recensum scriptorum vide in Allgemeine Deutsche Bibliothek Vol. XXX. pag. 311 sq.

implere ait et exemplis etiam rem illustrat ac magis firmat. *“Si quis, pergat, inter vos est, quem filius panem, seu piscem, seu ovum rogarit, num lapidem, anguem, seu scorpionem ei dabit? Si quis amicum media nocte adierit eumque rogaverit, ut ipsi commodaret tres panes etc., sane etiam si non amicitiae causa, tamen propter petentis importunitatem ei dabit”*. Facta deinde argumentatione a minori ad majus ita fere concludit: si pertinax flagitator tantum obtinet ab homine improbo, si tanta est filii petentis apud patrem auctoritas, quid non precator assiduus a Deo obtinebit.

Negari sane non potest magnam his verbis precibus tribui vim, sed cavendum est primo, ne exempla ultra tertium comporationis extendamus et credamus, Deum importunis hominum precibus vinci posse. Tum videndum est, num ad apostolos tantum, seu ad omnes homines pertineat hoc Christi promissum. Lucas iterum in tradenda hujus orationis occasione acuratio Mathaeo videtur. Christus rogatus a discipulis precandi formulam iis dederat, quo facto hunc nostrum addit locum et Deum suorum preces exaudire ait. Apparet itaque habitam esse hanc orationem ad solos apostolos, et Mathaeum pro materiae similitudine in orationem montanam eam transfuisse. At nihilominus Christi promissum pro universali, ad omnes homines spectanti, haberi posset; nam saepius ea, quae Christus coram apostolis tradidit, ad omnes pertinent homines. Adest tamen alia causa, cur hoc Christi dictum ad apostolos restringendum esse videri possit. Apud Matth. v. 11, legitur: *δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτῶσιν αὐτόν*, apud Luc. vero v. 13. *δώσει πνεῦμα ἅγιον* spiritum sanctum, i. e. adiutorem, qui in munere gerendo vos adjuvabit. *Πνεῦμα ἅγιον* autem melius forsan alio modo explicatur, ita ut magis servetur illud *ἀγαθὰ* Mathaei et per *πνεῦμα ἅγιον* sancta mens, adjuncta veri rectique intelligantur. Ad omnes ergo homines spectare puto hunc locum, sed nihilominus perperam

H

ad-

adhibetur ad probandum *omnes* preces a Deo exaudiri; disertis enim verbis Deum precantibus τὰ ἀγαθὰ daturum esse additur et nullo itaque pacto mala et injusta a Deo precibus impetrari possunt. Dabit nobis πνεῦμα ἅγιον, i. e. aut apostolos in munere fungendo adjuvabit, aut nobis mentem sanctam commodabit, ῥύσεται ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πονηρᾶς, ut in oratione dominica similis fere sententia expressa est. Huc accedit Jesum non solum formula precum vix ac ne vix quidem data, quae a Deo petenda sint docuisse, sed ad contextum Mathaei totum eo intentum esse, ut moneat suos, ne nimis rerum terrestrium curis se discruciare, sed ad regnum potius coelorum et virtutem Deo gratam adspirare velint. cf. VI, 25-34. Hinc ergo patet quid sint ἀγαθὰ illa, seu πνεῦμα ἅγιον, quod precibus pie et sine ulla ostentatione fulis a Deo impetrari posse edocemur, bona scilicet verā, ad mentem et ad regnum coelorum spectantia. Talia Deus nobis petentibus non denegabit.

Proxime sequitur locus quam maxime difficilis explicatu, Math. XVII, 21. Marc. IX, 29. Narratur in antecedentibus mirifica quaedam sanatio hominis lunatici, quem apostoli sanare non potuerant, quare Christus eorum ἀπιστίαν reprehendere coepit*) et sanato aegroto, privatim ab apostolis de causa, cur ipsi hoc miraculum patrare non potuissent rogatus, ἀπιστίαν i. e. fidei defectum hanc fuisse ait, fide enim res quam maxime arduas effici posse. Modo certo vobis persuasum habetis me semper vobis praesio esse et vos in munere fungendo et in miraculis patrandis adjuvare, (ita haec verba intelligenda mihi videntur) nihil non poteritis eorum, quae ad conciliandam muneri vestro aucto-

*) In apostolos siue ullo dubio dicta sunt verba illa Ὡ γυνεὴ ἀπίστος καὶ διεσπασμένη Matth. XVII, 17. Marc. IX, 19., de quorum interpretatione tantum differunt viri docti, nec in Phariseos, quorum nullos presentes fuisse legimus, nec in patrem aegroti et amicos ejus presentes. Patet hoc ex toto contextu, praecipue ex v. 20. Math.

auctoritatem pertinent, sanabitis omnes aegrotos, etiam quam maxime inveteratis morbis laborantes. "*Hoc vero daemonum genus, pergit, non nisi precibus et jejuniis expelli potest.*" Precibus et jejunio ergo opus est ad mirifico modo sanandos morbos inveteratos; sed cujusnam precibus hoc effici potest, num apostolorum, an aegroti? Dicto illo Sirachi XXXVIII, 9 - 15 supra laudato et iis, quae apud Tobiam de daemone Asmodi precibus victo legimus, collatis, non novum et inauditum prorsus Judaeis fuisse videmus, quod Christus precibus et jejunio vim quandam ad recuperandam sanitatem tribuit. Conferri etiam debent, quae infra Jacobum apostolum V, 13. de hac re tradidisse videbimus.

Jam vero quod ad loci nostri interpretationem attinet, multum differunt inter se viri docti. Fuerunt enim, ut e. g. Paulus, qui *προσευχῇ καὶ νηστεία* illud *de aegrotis* intelligere vellent et putarent Christum nil aliud docere nisi hoc, mala ejusmodi precibus tantum aegrotorum et frugalitate et abstinentia a vino, carnibus etc. sanari posse. Sed nullo pacto a me impetrare potui, ut huic interpretationi assentirem; tunc enim doceret Christus, non potuisse aegrotum illum sanari ab apostolis, neque causa adfuisset, cur illorum *ἀπιστίαν* reprehenderet, si ne maxima quidem eorum fiducia, sed aegroti tantummodo jejunio, seu frugalitate daemon, ut ita dicam, expelli potuisset. Quare alii interpretes *apostolorum preces* intelligere voluerunt. Supra dixerat Christus fiducia opus esse ad haec praesertim majoris notae miracula, nunc quomodo ea fiducia parari possit ostendit, precibus nimirum fervidis. Jejunium adjungit, quia eo animus ad preces faciendas magis idoneus redditur. Non igitur simpliciter precibus et jejunio vim illam tribuit, sed fiducia iis parata. Haec est interpretatio vulgaris, quae tamen non prorsus mihi arridet, nimis longe enim petita videtur. Magis credo Christum precibus ac jejunio apostolorum per se vim quandam

ad expellendos daemones tribuisse, sed quonam modo, an naturali quodam, fidem e. g. augendo, an miraculoso id efficiatur, ex evangelistarum verbis cognosci non potest. Facillimus et caeteris Christi promissis maxime conveniens locus noster mihi videtur, si arbitramur, promississe eum suis, se, seu Deum potius iis in fungendo munere et in miraculis ad auctoritatem divinam probandam patrandis adfuturum, si precibus auxilium divinum expeterent; alias enim nullo modo daemones ab iis expelli posse. Sed cur hoc loco *ἡσειάν* cum precibus conjunxerit non video, nisi forte preces enixas his significare voluerit. Obscurum semper erit hoc Christi dictum ob nimiam loci brevitatem, sed magnam eo *apostolorum precibus* tribui vim negari non potest, quocunque modo intelligamus singula verba.

Supereft alius apud Math. XVIII, 19. 20. locus, quem ad apostolos tantum, quibuscum Christus de muneris apostolici auctoritate ac potestate colloquitur, et ad munus iis demandatum spectare, bene tenendum est. „*Praeterea, ita Christus pergit, vobis dico, quod si duo vestrum unanimi consensu aliquid petent, quidquid illud erit (περὶ πάντος πράγματος) dabitur illis a patre meo coelesti.*” Promittit ergo apostolis ratas fore apud Deum omnes preces, quas unanimi consensu tanquam legati divini facturi sint. Ad contextum vero intelligendae sunt preces a legatis divinis in fungendo munere precatae, quibus a Deo aliquid petunt, quo opus est ad instituendum et propagandum regnum coeleste, praesertim quod ad animorum spectat salutem, cf. v. 18., preces, quibus a Deo expetunt, ut aut peccatori, qui admonitus ab apostolo, seu solo, seu testibus adhibitis, seu in concione publica, (v. 16.) non obedit, peccata retineat, (*εάν δήσητε κ. τ. λ. v. 18.*) aut ei, qui talibus admonitionibus motus ad meliorem frugem redit, culpam condonet. Tali modo illud *περὶ πάντος πράγματος* restringendum esse omnis contextus et praesertim v. 20. docet. Rationem addit Christus, cur sperare possint apostoli exau-

ditum

ditum iri ejusmodi preces: “*si enim duo vel tres meo nomine concorditer aliquid petent, illis adero*” *). Caeterum quod duobus vel tribus se adfuturum esse dixerit, nihil in ea re quaerendum est; collato enim v. 16, facile cur ita locutus sit apparet, ubi, si quidam admonitus ab uno non paruerit, alterum, vel tertium testem adhiberi jusserat, quare v. 19. 20 δύο ἢ τρεῖς illud retinuisse videtur. Postremo simillimum est hoc Christi dictum tritae inter Hebraeos sententiae: “*Ubi duo confident sermonem habentes de lege, Schechinah (de qua vide Exod. XIII, 21-22. Num. XIV. 14. Ps. LXXVIII, 14. 1 Cor. X, 1.) est inter ipsos*”, ad quam Christum respexisse verisimile est.

Apud Lucam XVIII, 1 - 14. Christus duabus parabolis, quarum jam supra mentionem fecimus, magnam esse docet precum efficaciam. Prima parabola est notissima illa de judice, neque Deum timente, neque hominem curante, qui viduam quandam initio audire noluit, at denique iteratis et enixis precibus motus eam defendere constituit, ne saepius veniendo eumque interpellando pergat ei esse molesta. “*Nonne ergo potius Deus, ita Christus ratiocinatur, injuriam arcebit ab iis, quos diligit, qui die noctuque precibus eum implorant, quamvis aliquamdiu auxilium differat? Dico vobis vindicaturum eos esse cito*”. Si judex injustus enixis precibus ad audiendam viduam illam, quam non curabat, permotus est, quanto magis a Deo sanctissimo aequè ac benignissimo sperari potest, fore, ut opem ferat hominibus, quos diligit, quando precibus eum ad-

rant

*) Συνάγεσθαι proprie est convenire, sed, uti haec latina, graeca illa vox a scriptoribus sacris ad animum transfertur, ita ut synonymum sit τῆ ὁμονοσίῃ (Act. IV, 27.), consentire. — Ἐἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, mei causa, propter religionem meam. Vide, quae de hac voce infra ad loca Johannea dixi. — Μοχ, ἐπεὶ ἐμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν, rursus est translatio, qualem supra in voce συνάγεσθαι habuimus, — auxilium iis praebebo.

rant. Ita sine dubio haec parabola est interpretanda, nec credendum saepius repetitis tantum precibus Deum moveri. In parabolis scilicet non in singulis quibuscunque haerendum, sed generalior doctrina caeteris Christi praeceptis accomodata evolvenda est. Praeterea auxilium, quod Christus precibus enixis a Deo impetrari posse ait, ad pericula, apostolis caeterisque Christi discipulis in excidio vicino Hierosolymorum expectanda, proxime spectare, ex capite antecedente et h. c. v. 8. *πλὴν ὁ υἱὸς τῶ ἀνθρώπου ἐλθὼν κ. τ. λ.* facile cognoscitur. Enixis ergo precibus, quibus a Deo dilecti *) patris auxilium in vicinis turbis sint imploraturi, magnam vim et efficaciam tribuit Dominus nosster Deumque eas audire ac cito opem laturum esse docet, quantumvis aliquamdiu morari videatur. Non itaque efficitur hoc Christi dicto, omnes a Deo exaudiri preces enixas; sed *ἐκλεκτῶν* tantummodo intelliguntur petita, et proxime ne eorum quidem omnia, sed singula tantum certo quodam casu facta. At non dubitari potest, ea quae Christus his precibus proborum hominum promittit, eadem etiam ad ejus mentem de caeteris similibus praedicari posse, modo rectae sint et praescriptis, quae alias dederat, accomodatae.

Pari modo ea, quae sequitur apud Lucam, parabola de precibus superbis et simulatis Pharisei et dimissis portitoris, sive eadem, sive alia occasione a Christo narrata sit, interpretanda est. Magnam sane Christus tribuit vim precibus pro remissione peccatorum factis, sed dimissis tantum, ab omni simulatione remotis, nec verbis et signis externis inest ea vis, sed acceptae sunt Deo ejusmodi preces ob animum pium et odium peccati, quod iis confitemur.

In

*) *Ἐκλεκτοί* i. q. *בחורים*, qui praestant caeteris, qui veri sunt Dei cultores atque ab eo diliguntur.

In evangelio *Johannis* quatuor legimus loca, quae omnia ad apostolos pertinent, XIV, 13. 14. XV, 7. 16. XVI, 23 - 26. *). Promisit Christus discipulis suis spiritum sanctum, (*παρακλητον*) qui eos in fungendo munere adjuvaret, dum ipse ad patrem abiret, suis solis relictis. Docuit eos, Deum omnia ipsis daturum, quae *Christi nomine* expeterent. Quaeritur jam, quod sit *petere aliquid nomine Christi?* Varias significationes formulae *ἐν τῷ ὀνόματι τινός* enumerare et explicare opus superfluum foret. Nostri locis in *alicujus nomine* est i. q. *ejus auctoritate*. Precantur apostoli in nomine Christi, dum precibus flagitant, quae opus sunt ad commendandam et tuendam evangelii causam. Substituti erant in locum Christi, datum iis erat negotium Christi nomine regnum coelorum insituendi et veram religionem propagandi et tanquam Christus legatus erat divinus, ita apostoli ipsius erant legati. Quicquid ergo legati divini in Christi locum substituti peterent, id se facturum ait et omnia suo nomine flagitata a Deo eos accepturos esse. Haec si tenemus facile intelligemus illa loca, nec opus est singula explicari; omnia enim docent, Deum *apostolorum preces Christi nomine factas* audire easque ratas esse jubere.

Videmus praeterea ex iisdem locis, magnam putasse Christum suam apud Deum auctoritatem, modo enim se, quaecumque suo nomine petissent, modo Deum patrem ipsis daturum esse ait, cf. XIV, 14 et XV, 7.; sed addit quoque XVI, 26. 27. non opus esse, ut interveniat pro iis, Deum eum ipsos amare.

Per-suasum denique Christus sibi habebat, *preces suas* a patre coelesti exaudiri, ut ex verbis, quae antequam Lazarum e mortuis resuscitaret precatus est, Joh. XI, 41. 42. et precibus quoque in villa Gethsemane fuis ac narratione de angelo e coelo dimisso probari potest. Sane
Chri-

*) Vide: Noeffelt opuscula ad interpretationem sacr. script. Hae. lae 1785 - 1787 Fasciculus II. pag. 392 sq.

Christus suis precibus talem vim et auctoritatem tribuere poterat; omnia enim, quae a Deo petebat, uti supra vidimus, ita comparata erant, ut ad δόξαν Θεῶν spectarent, et nullum poterat esse legato divino dubium, quin is, qui eum in mundum miserat, ei afforet.

Jam si omnia, quae disquisitione nostra de precum vi et efficacia invenimus, paucis quibusdam complectimur, fatendum est, magnam Christum precibus tribuisse vim et suas praecipue apostolorumque preces ad munus ipsis demandatum spectantes, minime vero omnia hominum petita a Deo exaudiri docuisse.

Haec fere sunt, quae Christus de precibus tradidit, quae, si ea comparamus cum iis, quae antea tradita erant, praestantissima sane videntur. Sed antequam comparatio ipsa institui potest, *apostolorum quoque de precibus sententiae* paulo acuratus inspiciendae sunt.

CAPUT II.

APOSTOLI ET PRIMI CHRISTIANI.

§. 11. Exempla precum ab apostolis et primis Christianis fusarum, una cum formulis precandi in genuinis apostolorum scriptis obviis.

Apostoli primique Christiani ^{pe}precandi consuetudinem a Domino ac praeceptore acceptam retinebant, semper quavis vitae conditione Dei auxilium implorantes et gratias supplices pro cujuscunque generis beneficiis ei agentes. Multa in apostolorum actis et epistolis occurrunt precum exempla, quae legere jam nostrum est, quanquam non opus erit diu in iis explicandis commorari. Plura eorum sunt genera, quae bene distinguere nos oportet.

Primo

Primo loco sint *preces publicae seu communes*, quas ab apostolis caeterisque Christi discipulis post praeceptoris dilectissimi mortem factas esse, *Lucas* memoriae prodidit. Ita statim in initio *Actorum* I, 13. 14., ubi Christi in coelum ascensum narraverat, undecim apostolis, post Iudae Ischariotae mortem reliquos, domum reversos, cum Maria, Christi matre, mulieribus et cognatis preces assiduas fecisse ait. Domum ingressi, in superiorem aedium partem (εις τὸ ὑπερώϊον) *) ascenderunt et assidue in precibus publicis faciendis versati sunt, (προσκαρτερῶντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει). Fuit mos apud Judaeos, ut, si vacare vellent religioni, precari, de rebus divinis meditari, de lege colloqui, in superius conclave se conferrent**), quem morem imitati, apostoli in summo illo conclavi precandi et pietatis exercendae causa convenire soliti sunt, quod praeter nostrum locum aliis quoque, ut Act. II, 1. 42. 46. 47. etc. probari potest.

Huc pertinet quoque publicarum precum aliud exemplum, cujus XXII, 1 - 13. fit mentio. Narratur ibi, Antiochae convenisse quosdam prophetas et doctores, quibus sacra facientibus, precantibus et jejunium exercentibus Spiritus sanctus, Barnabam et Saulum ad obeunda negotia, a Deo ipsis data, eligendos esse dixisset. De voce λειτεργεῖν, quam hoc loco de precibus legimus, vide quae in prooemio monuimus. Sed praeterea jejunium exercuisse dicuntur doctores et prophetae. Videmus igitur preces publi-

*) Sunt quidam, qui ὑπερώϊον de cella superiori in templo Hierosolymitano intelligendum esse putant et argumentis acutissimis hanc opinionem firmare student. Sed alii jam eos refutarunt, quare res satis explosas recoquere noluimus. Ludovicus de Dieu et Krebsius praecipue ita locum interpretari conati sunt.

***) Vide Campegi. Vitringa de synagoga vetere pag. 145 seq., qui bene de hac Judaeorum consuetudine disseruit.

publicas non minus Antiochae, quam Hierosolymis fueras et preces cum jejunio conjungere apud primos quoque Christianos moris fuisse, id quod aliis etiam locis, ut XIV. 23. firmatur. Denique hoc loco de manuum impositione *agitur* loquitur. Manus imponebant Barnabae et Saulo, ut eos ad negotium subeundum quasi inaugurarent. Sed pari modo caeteris etiam Christianis manus ab apostolis esse impositas legimus, eo consilio, ut Spiritu Sancto implerentur *). Quam manuum impositionem interdum precibus fuisse conjunctam ex locis Act. VI, 6. et XIV, 23. patet. Nihil praeterea miraculose in hac manuum impositione, cum invocatione Dei interdum conjuncta, quaeri neque aliud quidquam intelligi debere, quam effectam his omnibus singularem animorum concitationem, qua tanquam divini numinis afflatu se senserint impulsos, ut illam doctrinam laeti ac imperterriti profiterentur, praeclare, uti solet, Noeffeltus probavit.

Aliud porro publicarum precum exemplum Act. I, 24. 25. invenimus. Aliquando Petrus in medio discipulorum Christi, (τῶν μαθητῶν v. 16, non apostolorum et comitatorum Christi solum; sed omnium Jesu cultorum), quorum numerus CXX circiter fuisse dicitur, surrexit ac praefatus de proditore Juda ejusque morte ignominioso, apostolorum numerum explendum esse docet. Duos eligendos proponunt, de quibus sortes conjicere visum est, Mathiam et Josephum. Sed antequam sortes ducunt, ad Deum precantur, et ab eo, cui hominum animus sit notus, qui omnium indolem sentiendi cogitandique rationem habeat perspectam, (Κύριε καρδιογνώστα πάντων) petunt, ut ipsis ostendat, quinam ex his duobus dignus sit, qui coepletur in numerum apostolorum et suscipiat munus, unde de-

*) De qua re vide Noeffelti disputationem de Spiritu Sancto ab apostolis per impositionem manuum tradito, in Ej. exercitationibus pag. 47 seq.

decefferit Judas, πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον. Ultima haec verba vario modo interpretantur; modo enim interpretes ad Judam, modo ad eum, qui ejus successor sit eligendus, referunt et hi infinitivum πορευθῆναι pendere dicunt a λαβεῖν ac sensum ita constituunt: *ut locum Judae occupet*. Alio modo Heinrichs accepit, cujus commentarium in hunc locum vide. Optima mihi videtur interpretatio vulgaris, Judam ad inferos abiisse, in statum et conditionem, qui magis ei conveniret, redactum esse; non enim usu loquendi patrum solum, Ignatii nominatim ad Magnes. 5, et Thalmudistarum, sed etiam Alex. Eccles. III, 20. VI, 6. firmari potest et a multis jam firmata est. Caetera omnia sunt expedita.

Ultimo loco in hoc genere sit precum formula, quam Act. IV, 24 - 30. legimus. Petrus et Johannes ad sacerdotes et magistratus Judaeorum adducti, religionem christianam professi, propter metum, quem incutiebat magna hominum turba, Deum celebrans ob miraculum in homine quodam claudo patratum, de quo mox videbimus, dimittuntur, jussi ne doctrinam suam latius divulgent. Quo facto Petrus et Johannes ad suos reversi rem iis narrant, et hi unanimes Deo gratias agunt ejusque auxilium implorant. Initio facto a doxologia, qua Deum Dominum omnis universi appellant, verbis Ps. II, 1. 2. Dei magnitudinem celebrant, qui irrita reddat hominum studia, idque in consiliis, ab Herode, Pontio Pilato et paganis hominibus in Deum ejusque unctum captis, probaverit. *“At jam, ita precari pergunt, respice eorum minas et concede servis tuis, ut liberrime tradant doctrinam tuam, eo ut propitius illis adsis ad sanandos aegrotos, quo signa et miracula patrentur nomine filii tui Jesu”*.

His demum addi potest, sacrae coenae usum conjunctum fuisse precibus eucharisticis, quod ex 1 Cor. X, 16. patet, ubi calix τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, εὐλογῶμεν audit, i. e. calix sacer a nobis consecratus, seu poculum, pro quo

gratias agimus Deo, quod gratiarum actione consecratur usui sacro. Hinc totū sacramento εὐλογίας nomen inditum est.

Proxime his accedunt *preces in templo factae*, quarum quaedam in Actis exempla legimus. Ita v. c. III, 1. seq. Petrum et Johannem hora nona, quae erat precationis hora, in templum venisse narratur. At forsan apostoli non precandi, sed docendi causa templum adierunt, saltem ex nostro loco probari non potest, precari eos constituisse. Petrus et Johannes ergo precum hora templum adeunt et hominem claudum, ad templi portam mendicantem, sanant; quo facto hic cum Petro et Johanne templum intrat, ambulans et Deum laudans, v. 8. 9. Quod cum multi viderent mirati accurrunt et Petrus occasione sibi oblata de Christo, hujus miraculi patratore, eos edocet.

Aliud exemplum plus probat. Paulus Hierosolymas reversus, cum septem aliis, qui Nasireatus *) votum susceperant, se purificat et, dum sacrificia, quae offerri necesse erat, administranda curaret, a Judaeis Asiaticis recognitus et interventu chiliarchi aegre servatus, apologiam ingressus, vitae suae historiam breviter narrat. Inter alia XXII, 17. se aliquando in *templo precantem* in ecstasim incidisse ait, i. e. mensum divinarum rerum profunda cogitatione ita in se descendisse, ut Deum quasi loquentem audire putarit. Nullum ergo dubium esse potest, quin apostoli templum precandi quoque causa adierint.

At idem Paulus cum sociis itineris alio loco act. XVI, 13 - 16. *Proseucham* intrasse dicitur; sed quod minime omitti debet, magis docendi, quam precandi causa eo se contulisse videtur. Addit nimirum Lucas, Paulum sociosque cum censedissent colloqui coepisse cum mulieribus, quae convenerant, et Lydiam quandam baptizatam esse. Pro-

*) De hoc voto Nasireatus vide Num. VI, et Philo de animalibus sacrificio idoneis. Editio Mangey Londini 1742. Vol. II. pag. 249 sq.

Proseuchae non semper aedificia sed interdum loci subdivales, ubi precandi causa convenirent, fuisse videntur. Saepissime proxime ad fluvios, seu ad mare exstructae erant, ut Philippica illa, de qua hic agitur, puto eam ob causam, ut eo commodius aqua suppeteret ad manus, uti Judaei solebant, lavandas antequam preces facerent. Ad hanc proseucham uxores praecipue convenisse videntur, saltem illud ex v. 13. colligere licet. At non semper extra urbem sitas, sed magnum earum numerum in urbibus exstructam fuisse, ex multis Philonis locis cognoscitur, quo auctore etiam scimus, Judaeos non precandi solum, sed promovendae quoque pietatis causa Proseuchas adiisse. Proseuchae et Synagogae idem ergo Philoni saltem fuisse videntur *).

Jam

*) Dabo hic loca quaedam veterum de Proseuchis.

Philo de Mose lib. III. ed. Mangey Londini 1742. Vol. II. pag. 168. Τὰ γὰρ κατὰ πόλεις προσευκτήρια, τί ἕτερόν ἐσιν, ἢ διδασκαλεῖα φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, ἐυσεβείας τε καὶ ὁσιότητος, καὶ συμπάσης ἀρετῆς, ἢ κατανοεῖται καὶ κατορθῆται τὰ ἀνθρώπεια καὶ θεῖα;

Adversus Flaccum Vol. II. pag. 522 - 524, ubi de Proseuchis Alexandrinis, a Flacco statuas in iis ponendo violatis, conqueritur, quanti sit res momenti ostendit et sub finem addit: τοῖς πανταχόθεν τῆς οἰκουμενης Ἰεραῖοις ὀρηκτῆρια τῆς εἰς τὸν Σεβαστὸν οἶκον ὁσιότητός εἰσιν αἱ Προσευχαὶ ἐπιδήλως, κ. τ. λ.

De virtutibus et legatione ad Cajum Vol. II. p. 565: τῶν Προσευχῶν (πολλὰ δὲ εἰσιν κατ' ἕκαστον τμήμα τῆς πόλεως) τὰς μὲν ἐδενδροτόμησαν, κ. τ. λ.

Ibid. pag. 568. Ἐπίστατο Ἰν (Augustum intellige, cujus laudes Philo celebrat,) καὶ Προσευχὰς ἔχοντας καὶ συνιόντας (Judaeos scilicet Romae habitantes) εἰς αὐτὰς, καὶ μάλιστα ταῖς ἱεραῖς Ἑβδόμαις, ὅτι δημοσίᾳ τὴν πατριον παιδεύονται φιλοσοφίαν.

Apparet

Jam ad *privatas* apostolorum accedimus preces, in quibus primo statim loco *preces in initio epistolarum pro salute ecclesiae Christianae* memorandae sunt. Fines sane hujus disquisitionis excederem et opus minime necessarium susciperem, si singula illa loca interpretari vellem. Sufficit loca

Apparet igitur ex his Philonis locis, quibus multa alia minus insignia addi possunt, Proseuchas in urbibus extructas alio nomine Synagogas fuisse. Vide quae Mangey ad pag. 168 et pag. 565. annotavit.

Ex aliis vero, Josephi praecipue locis, Proseuchas extra urbem ad ripam maris fuisse apparet, e. g. Antiquitatum Judaicarum XIV. c. 10. §. 23. in decreto. Halicarnassensium: *δέδοται ἡμῖν Ἰσραήλων τῆς βελομένης, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες — τὰς Προσευχὰς ποιεῖσθαι πρὸς τῆ Ἰαλάσση κατὰ τὸ πάτριον ἔθος, κ. τ. λ.*

Sed de vita sua pag. 931. de Proseucha intra Tarichaeam condita ait: *συνάγονται πάντες εἰς Προσευχὴν, μέγιστον οἰκημα πολὺν ὄχλον ἐπιδείξασθαι δυνάμενον.* Vide quoque Ibid. pag. 930 et 933 et contra Apionem lib. II. pag. 1062.

Epiphanius haeresis LXXX. *τινάς τε οἴκους ἑαυτοῖς κατασκευάσαντες. — Προσευχὰς ταύτας ἐπέλεον καὶ ἦσαν μὲν τὸ πάλαιον Προσευχῶν τόποι ἐν τοῖς Ἰσραηλοῖς ἔξω πόλεως, καὶ ἐν τοῖς Σαμαρείταις.*

Tertullianus denique adversus Nationes lib. I. c. 13. ed. Rigalti Lutetiae 1641. pag. 59. Orationes littorales nominat.

Juvenalis Satyra III, v. 296. "Ede, ubi consistas, in qua te quaeram Proseucha".

Qui plura de Proseucha legere cupit, evolvat:

1. Lyseri van Mullen Dani dissertatio critico-philologica de gemina vocis *προσευχῆς* significatione Act. XVI, 13. Hafniae 1707. in 4to.
2. Vitringa de Synagoga vetere pag. 119. 217. 1022 sq.
3. Isaaci Voffi observationes in Catulli opera. Editio secunda, Ultrajecti 1691 in 4to pag. 313. 314.

loca insignia laudasse, et generale harum precum argumentum exposuisse.

In omnibus fere apostolorum Pauli praesertim epistolis, quae ad nos pervenerunt, hujusmodi preces leguntur, v. c. Röm. I, 8-10. 1 Cor. I, 4 sq. 2 Cor. XIII, 7. Eph. I, 16. sq. III, 13. sq. Coloss. I, 3. 9. Philipp. I, 3. sq. 1 Thess. I, 2-3. II, 13. III, 9-13. 2 Thess. I, 3. sq. II, 13. 2 Thim. I, 3. sq. Philemon 5. Hebr. XIII, 20 etc. Omnibus his locis apostolus, aut Deo gratias agit de fide eorum, ad quos scripta est epistola, Röm. I, 8. 1 Cor. I, 4 sq. Coloss. I, 3. 2 Thess. II, 13., aut a Deo petit, ut det ipsis augmentum in cognitione verae religionis et omnium virtutum studio ac peccatorum odio, ut doctrinae Christianae cognitio uberius iis contingat, ut spiritus divini auxilio insigniter firmentur animo etc. Eph. I, 16-17. III, 13 sq. 2 Cor. XIII, 7. Coloss. I, 9. 2 Thess. I, 3., aut denique desiderium ecclesiam seu hominem quendam videndi exprimit, Röm. I, 10, 1 Thess. III, 9-13. 2 Thim. I, 3.

Sine ulla intermissione (*διάλειπτως, πάντοτε*) Paulus se in precibus suis Christianorum mentionem facere ait, tantopere eos amabat et tantam eorum curam habebat. Saepius his precibus doxologia aliqua additur. Eph. III, 14. sq. e. g. Paulus his fere verbis precatur: *“quapropter genua mea flecto ac supplex peto a Deo, patre Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis familia *)*, *quae in coelis est et in terris, originem habet, (ὀνομάζεται ex Hebraismo) qui velit efficere pro summa sua majestate, ut internus vester homo corroboretur auxilio spiritus sui”* etc. Doxologia iterum finiuntur hae preces v. 20. 21. Interdum etiam his precibus transitus ad summum epistolae argumentum paratur, e. g. Eph. I, 17 sq.

Prae-

*) Vide Noeffelt profusio de una Dei in coelis terrisque familia ad illustrandum locum Eph. III, 15 et alios epistolarum Paulinarum, in ejus exercitationibus pag. 186. seq.

Praeclaras *Stephani* preces Act. VII, 58 - 59. legimus. Primus hic martyr, cum ab adversariis ad mortem traheretur et lapidibus peteretur, Dominum invocat, ut animum suum suscipiat. Flexis genibus magna voce exclamat: „*Domine ne imputes illis hoc peccatum!*”

De *Petro* act. X, 9. coll. XI, 5. narratur, eum ascendisse in tectum, seu in superiorem domus partem, (*εις τὸ δώμα*) ad preces faciendas, et *hora* quidem *sexta*. Iterum ergo videmus, non prorsus neglexisse apostolos patrum consuetudines.

Pari modo *Paulum* saepius ad Deum orasse legimus. Ita v. c. act. XVI, 25. cum Sila in vincula conjectus orat et Deum laudat. *Laudes* Deo cecinisse videntur pro honore sibi habito, in eo quod pro Christo pati possent. Quas preces Deus benigne accepit et, uti Lucas statim addit, libertatem captis restituit.

Nec sui indignum putavit idem apostolus, malorum liberationem sibi expetere, quod ipso teste 2 Cor. XII, 8. scimus. Est is locus notissimus de stimulo carni infixio. Quicquid demum sit ille *σκόλοψ τῆ σαρκί*, quem a Satana sibi immisum ait, ne se efferret, malum quoddam sub tali imagine representatur. Ter i. e. saepius Dominum invocavi, ait, ut me ab hoc malo liberet, sed responsum accepi: „*gratia mea tibi sufficere debet*”. Memorabile hoc est exemplum, ex quo patet, pias etiam easque apostolorum preces interdum a Deo non esse exauditas, minime igitur ad doctrinam Novi Testamenti sperari posse, omnes ratas fore preces. Quae nempe Paulus ut Dei responsum addit, sensus animi sui sunt et solatium in his afflictionibus ex Christi doctrina perceptum.

Aliud precum Pauli exemplum Act. XX, 36. legimus. Paulus Miletum convocatis presbyteris ecclesiae Ephesinae orationem ad eos habet, qua finita genu flectit et cum omnibus illis precatur. Neque minus ad fidem loci Act. XXI,

5. Mileto Hierosolymam profecturus, antequam navem conscenderet cum sociis itineris ad ripam procumbit et preces fundit.

Porro Paulum Christi consuetudinem *precandi ante coenam* servasse et calamitatibus quoque oppressum ac de vita periclitantem, cum ipse et socii in nave fragili ultimum lumerent victum, eam non neglexisse, ex loco Act. XXVII, 35. patet et denique, tam Petrus, quam Paulus, antequam miraculum patrarent, preces fuisse leguntur, ut Petrus v. c. antequam Tabitham foeminam Joppensem resuscitaret, Act. IX, 40. et Paulus, cum in insula Melite ad Publii patrem febribus et dysenteria laborantem accessisset, Act. XXVIII, 8.

Postremo idem Paulus Act. XXVI, 28. ad Agrippam adductus, cum ille audita oratione ab apostolo ad defensionem suam habita propemodum, dixisset, mihi persuadebis, ut fiam Christianus "*Deum precor, ait, non te solum, sed omnes, qui hodie me audiunt, et propemodum et plane, tales evadere, qualis ego sum, exceptis his vinculis*".

Caeterum *Cornelium* centurionem, nondum ad religionem christianam perductum, preces fecisse easque pariter a Deo exauditas esse traditur Act. X, 2 - 4.

Sed jam his finem imponamus, sufficit enim precum exempla, quae maxime notatu digna visa sunt, ex apostolorum scriptis collegisse, e quibus facile perspicitur, omnes precum species, et publicas, et privatas, et gratiarum actiones, et deprecationes cujuscunque fere generis, tam pro propria, quam pro aliena, cum privata amicorum, tum communi Christianorum, quin imo adversariorum salute, seu terrestri, seu coelesti, in usu fuisse et modo in templo, modo aliis locis, modo presentibus, modo remotis testibus precatas esse. Quare nullo pacto dubitari potest, magnam tum temporis putatam esse precum auctoritatem, et jam ex his, quae modo attulimus,

K

exem.

exemplis apostolorum de precibus opinio cognosci posset, nisi superessent quoque multa eaque praeclara dicta, quae nunc a nobis inspicere necesse est.

§. 12. Pauli de precibus, earum vi, modo et variis generibus dicta.

Magna est locorum copia, in quibus de precibus agitur; saepissime enim apostoli ad hanc praeceptorum partem revertuntur. Difficillimum sane videtur ordinem quendam justum in iis colligendis servare; minime enim licet eum instituere ordinem, quem nostri doctrinae moralis praeceptores in tradendis suis de precibus sententiis secuti sunt, ita ut omnem de precibus disquisitionem ad logices praecepta in quasdam partes dividamus, et quae apostoli de singulis docuerint, recenseamus. Nam, ut de eo taceam periculo, quod inde oriturum esse non sine causa timetur, ne nimirum recentiorum dogmata nimis sectemur eaque in apostolorum scriptis invenire studeamus, alia quaedam maxima sane inde oritur difficultas, quod apostoli, qui philosophiae et logices nullam habebant curam, varia praecepta non stricte distinxerint et saepissime res alieni prorsus argumenti inter se conjunxerint. Quare si philosophicum servare vellemus ordinem, non solum opus spinosum aggredieremur, sed periculum foret, ne primum historiarum scriptoris officium, quod in veritate sine ullo partium studio indaganda conspicitur, negligereamus. Pari modo non licet omnium apostolorum doctrinam in unum complecti, sed videndum est potius, quamnam singulus quisque de precibus foverit opinionem. Quae cum ita sint, re diligentius perpenſa, optimum factu mihi videtur, opus ita aggredi, ut loca praecipua colligam et obscura interpreter, ordinem canonicum epistolarum secutus, quem quidem ad chronologiae leges non esse compositum bene scio. Cum vero omnes epistolae apostolicae in parvo quodam tempore

ris

ris intervallo scriptae sint, ad nostrum finem non multum sane refert acuratum instituere ordinem chronologicum, qui semper tamen conjecturis maxime nititur. Quibus praemissis ad rem ipsam festino.

A) *Paulus.*

In *Pauli*, omnium sane apostolorum, et ob eruditionem, et ob ingenii dotes praestantissimi, scriptis multa de precibus occurrunt.

In *epistola ad Romanos* insignis quidam legitur locus VIII, 15. Opponuntur sibi in antecedentibus, uti saepius apud Paulum, *σάρξ* et *πνεῦμα* eo sensu, ut *σάρξ* eam hominis indolem significet, secundum quam sensibus ac cupiditatibus indulget, *πνεῦμα* vero meliorem illam hominis Christiani mentem, quae spiritualibus, i. e. animo sensuque vere christiano, ad novae religionis praecepta conformato, studet. *Σάρξ* homines infelices, *πνεῦμα* vero felices reddit, et quod lege mosaica effici non potuerat, homines nimirum tranquilliores reddi de peccatis commissis et ad meliorem frugem reduci, id nova fit religione, quae morte Christi omnibus illis, qui peccatis renuntiant et meliorem ineunt vitam, favorem Dei (*δικαιοσύνην*) affirmat. Quare obsequium debemus, non vitiosae naturae, ut pravis cupiditatibus indulgeamus, sed potius meliori vere christiana mente pravi affectus et cupiditates reprimendae sunt. Tunc felices erimus, qui enim a spiritu divino, i. e. a mente proba (per metonymiam causae pro effectu) se regi patiuntur, Dei sunt filii, i. e. patri coelesti simillimi et accepti. Jam apostolus v. 15. ita pergit: „non enim accepistis iterum servile ingenium, ut vobis metuenda sit poena, sed accepistis animum filialem, quo Deum confidentes Abba seu patrem nuncupamus.” Deum confidentes patrem vestrum appellare potestis, mutata enim est sors vestra, cum antea vobis peccatoribus, servili ingenio praeditis, sensibus et cupiditatibus servientibus, Deus esset timendus, jam vero, religione

christiana ad meliorem frugem redacti ac de summi numinis favore persuasi, patrem benignum in eo videatis.

Si locum ita interpretamur, non est quod in eo moremur et simul multum inde lucis ad alium locum VIII, 26-27., qui saepe interpretes male habuit, redundat.

Pergit apostolus in eadem argumentatione. Filius divinus animo filiali repletus est et ipsa sua indole (πνεύματι) de magna hac dignitate confirmatur, (v. 16.) Dei ac Christi est haeres et calamitates hujus vitae non obstant felicitati, qua olim fruatur. Omnis rerum natura particeps quasi est hujus felicitatis et gemebunda exspectat tempus illud, quo honor ac felicitas filiorum Dei manifestabitur. Veri Christiani dum hac fruuntur vita, quanquam calamitatibus oppressi, tpe tamen felices sunt. „*Nova illa indoles adjuvat nos in calamitatibus nostris et, si malorum onere oppressi, quid a Deo sit petendum nescimus, idem est ac si preces fecissemus et Deus suspiria tacita exaudit; πνεῦμα enim suspiriis tacitis pro nobis intercedit (ὁ παρεντυγχάνει).*”

Talis ad meam opinionem loci hujus difficillimi nexus ac sensus est. Ante omnia videndum, quid sit πνεῦμα, quod apostolus pro nobis intercedere ait. Veteres theologi intelligebant *Spiritum sanctum*, quem pro nobis intercedere putabant. Interpretati sunt hunc locum de *dono quodam supernaturali precum*, quod in gratiae donis esse volebant et multis aliis insuper locis, quorum quaedam infra habebimus, Eph. VI, 18. Phil. I, 9. Jac. V, 16. Jud. 20. probare studebant. At praefero recentiorum explicationem, qui per πνεῦμα novam indolem intelligunt, meliorem hominis Christiani animum, quem sectando novam religionem sibi paravit; haec enim significatio in toto capite praevallet et apertus est hujus loci cum superioribus connexus, uti supra demonstrare conati sumus. Non solum in hoc capite σὰρξ et πνεῦμα sibi opponuntur, sed apostolus totus in eo est, ut felicem illam conditionem filii Dei, ad meliorem frugem ope religionis christianae adducti, tristi illo statu ho-

hominis, qui cupiditatum imperio paret, quem antea c. VII. depinxerat, opponat, unde patet nullam aliam vocis πνεύματος significationem locum habere posse.

Ait igitur Paulus homines calamitatibus oppressos, facius quid a Deo sit expetendum nescire, num miseras deprecari, an patientiam petere, an quasnam preces facere eos oporteat. At veris Christianis tunc animus filialis succurrit, intercedit pro ipsis, causas illorum agit et suspiria tacita, verbis non expressa, a Deo, qui cogitata animi, internam hominum mentem perferutatur, precum loco habentur et ab eo exaudiuntur. Animus ergo pius et Deo confidens morumque integritas ad preces rite faciendas maxime requiritur et ne verbis quidem semper opus est *).

Hactenus de *deprecatione Spiritus Sancti*, quam vocant. At non Spiritum Sanctum solum pro salute nostra apud Deum intercedere theologi putabant, sed *filium* etiam hoc munere fungi, praeter alia praecipue ex v. 34. capituli nostri probare conati sunt. Bene, uti solet, totum hunc locum interpretatus est Morus **).

Christus hoc loco ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν dicitur. Plurimi interpretum vocabulo ἐντυγχάνειν etiam hoc loco significationem deprecandi tribuere non dubitant et quaerunt, quomodo Christus pro nobis interveniat, num actu quodam, num merito aeterno, num precibus ad Deum fufis, de quibus iterum non una est omnium opinio, aliis preces etiam ante mortem fufas e. g. Joh. XVII huc spectare arbitrantibus, aliis locum ad tempus, quo Christus Deo dexter sedit, referentibus. Quae vero lege apud Morum, nam

*) Vide (Johann Zacharias Leonhard Junckheim) Von dem Uebernatürlichen in den Gnadenwirkungen. Erlangen 1775. 8. pag. 680 sq.

***) Vide Mori dissertationes theologicae et philologicae Volumen I. Lipsiae 1787. pag. 293 - 307, ubi in praeclara, quam scripsit: De notionibus universis in theologia, dissertatione locum nostrum explicavit aliorumque simul opiniones addidit.

nam facile nos his difficultatibus superfedere posse puto, modo nolimus interpretari, quae nullo modo explicari possunt. Errare enim mihi videntur interpretes, qui vocem ἐντυγχάνειν, quam πολύσημον esse jam in prooemio monui, tam arctis finibus circumscribunt, ut ad preces solas, pro salute nostra a Christo fufas, spectet. Nulla enim in contextu adest causa, qua jubemur voci generali specialem tribuere significationem. Plurimum lucis locus noster accipit ex Heb. VII, 25, quem Morus conferri jubet. Ibi enim ἐντυγχάνειν est synonymum τῷ σώζειν. Christus ibi summus sacerdos in aeternum vivere dicitur, et inde concludit apostolus eum propterea in aeternum salutiferum esse posse iis, qui per eum Deum adeant, nam vivere in aeternum εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. Quis vero hic verteret: *ad preces proae iis faciendas?* Nonne potius hoc loco causa adest, quae vocem sensu generali accipiendum esse docet? Sed eodem modo se habet cum nostro loco, qui ab illa in epistola ad Heb. nulla alia re differt, nisi quod desit comparatio cum sacerdote. Nos fiducia in Deum repletos esse posse in antecedentibus docuerat, iis enim, qui Deum ament, omnia bene evadere. Deus igitur est pro nobis, quis erit contra nos? Quis audebit, nos damnare, cum Christus ille, qui mortuus est et jam Deo dexter sedet, ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, i. e. causam nostram agit? Idem igitur fere est, quod Paulus alias per καταλάσσειν expressit: Εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς Κυρίας ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ut ait Rom. V, 1. Christus regnans idem nobis est, qualis fuit cum pro nobis cruci affixus mortem passus est, causam nostram tueri pergit, quare bene de eo sperare possumus et nemo nos damnare audebit. Ita hic locus bene cohaeret cum antecedentibus et Christus deprecator nil aliud est, quam Christus salutis nostrae auctor, patronus παράκλητος, ut apud Johannem 1 Ep. II, 1. audit. Cum nemini ergo contendendum est de modo, quo Christus causam nostram agere hoc loco intelligatur. Quare neque hoc loco, neque paralelis a nobis allatis quidquam efficitur ad cognof-

cognoscendas Pauli aliorumque apostolorum de Christo deprecatore sententias.

His locis difficilioribus paulo accuratius inspectis, in iis, quae proxime sequuntur, eo breviores esse licet.

Capite XII, 12 et 14. duas de precibus invenimus admonitiones praeclaras quidem, sed non novas, quarum altera v. 12. haec est: "*in precibus sitis assidui*", i. e. ad contextum, neque in rebus prosperis, neque adversis, preces negligite; altera v. 14 ita audit: "*Bene precamini persequentibus vos, bene precamini nec imprecamini*"; locus simillimus Math. V, 44. de quo supra §. 9. locuti sumus.

Cap. XIV, 6. occurrit locus, cujus interpretatione non multum quidem ad cognoscendam Pauli de precibus doctrinam efficitur, at nihilominus tamen nullo modo praeterendum. Non damnandos esse docet, qui dierum et ciborum delectum faciant, qui enim, ita fere pergit, omnibus cibis fruuntur, Deo gratias agunt ac pio mente id faciunt, et qui non fruuntur pari modo gratum Deo testantur animum. Observarunt viri docti Judaeos et Judaizantes gratias Deo egisse, quod lege sancta ciborum discrimen institisset, idque testari precandi formulas etiam nunc apud Judaeos usitatas. Generalis Pauli sententia haec mihi videtur, modo pia ac religiosa mente adducti gratias pro alimentis, quibus fruimur, agamus, nihil interest num eorum delectum faciamus nec ne.

Cap. XV, 5-6. optat, ut Deus, constantiae et solatii auctor, concordiam christianam Romanis largiatur, *ita ut uno ore Deum, patrem domini nostri Jesu Christi celebrent*. Vult igitur quum Christiani Deum laudent, id non solum uno ore, sed et animo pleno mutuae dilectionis fieri. Caeterum hic loca quaedam Psalmorum et Prophetarum leguntur, quibus populus ad laudes Dei canendas admonitur.

"*Per illam dilectionem, quae in nobis professione nominis Christi et sensu vere christiano nascitur*", c. XV, 30 sq. Romanos admonet, ut una secum in precibus pro ipso

ad

ad Deum faciendis contendant. Videmus igitur, Paulum communes preces, deprecationes imprimis pro aliis factas, mutuae amoris christianae indicium et firmissimum vinculum putasse. Sed et alio respectu memorabile est hoc dictum, addit enim apostolus argumentum harum precum triplex, primum, ut ipse eripiatur ab adversariis religionis christianae in Judaea, alterum, ut ministerium, seu pecunia collecta, (v. Act. XXI et sq.) grata sit illis Christianis, et tertium denique, ut volente Deo laetus ad ipsos veniat et una cum iis animi voluptatem capiat. Idem ergo fere hae praeces continent, quod Paulus sub initium epistolarum a Deo petere solebat. Postremo apostolum non solum probasse deprecationes in aliorum gratiam factas, sed magni eas habuisse et quandam apud Deum auctoritatem iis tribuisse inde concludi potest, quod Romanos h. l. ad eas faciendus admonet.

In prima ad Corinthios epistola VII, 5. locus ex Judaeorum et Paganorum usu explicandus occurrit. Differit apostolus de matrimonio ac de conjugum mutuis officiis. Nullam partem se continere vult ab altera, *nisi id fiat utriusque partis consensu, ad tempus quoddam, ut vacent ad preces faciendas* *). Sed cur quaeso abstinere vult apostolus a concubitu ad preces faciendas? Pauli tempore apud Judaeos et Gentiles mos obtinuit, quin imo apud Judaeos ab

*) De vera hujus loci lectione monendum est, addere vulgares editiones τῆς νηστίας, quod vero optimi codices, versiones nonnullae et multi patres Graeci et Latini (quorum recensum vide apud Griesbachium) omittunt. Externis rationibus multum igitur contra vulgarem lectionem efficitur, nihil vero internis; nam in aetate apostolorum et ab ipso Paulo jejunium cum precibus interdum fuisse conjunctum supra ex locis Act. XIII, 3. et XIV, 23. vidimus, quare per se non alienum est etiam hic de precibus cogitare. At hae internae rationes, quae forsitan lectorem aliquem ad addendum illud glossema permoverunt, non sufficiunt ad defendendam lectionem codicum auctoritate destitutam.

ab antiquissimis temporibus observatus est, ut non minus propter dies festos celebrandos et preces faciendas, quam luctus causa a concubitu se abstinere *). Ad hanc consuetudinem respicit apostolus et, ut in toto hoc capite, ita et hoc versu consilium salubre magis dat, quam jubet. Permittit se abstinere a concubitu ad preces faciendas, seu quod idem est ad dies festos celebrandos et vota solvenda; minime vero ait necessarium hoc esse, sed concessum tantum ac idoneum.

Similiter intelligenda, quae apostolus c. XI. de externis quibusdam precantium ritibus docet. Vult viros precantes, seu numine divino quasi afflatos hymnis Dei laudes celebrantes (προφητεύοντες)**), nullo capitis uti velamine, mulieres vero caput tegere, virum enim nudando caput se dehonestare. Quae omnia ex notissimis Judaeorum et Gentilium moribus lucem accipiunt. Caput tegere non solum submissionis, sed etiam pudicitiae signum erat, quare apostolus viros, qui caput tegant, se dehonestare ait, quippe qui nemini nisi Christo subjecti sint, uxorem vero decere caput in signum submissionis velare, cum praeter Christi mariti quoque imperium agnoscere debeat, quin imo dehonestare eam caput, velo, pudicitiae et honoris signo (ἐξουσία v. 10.) deposito, ac fere idem esse, ac si comam radi (quod turpitudinis signum et adulterarum poena erat), passa esset. Eam ob causam uxores v. 10. caput velare jubentur *propter exploratores* (διὰ τῆς ἀγγελίας). Vult ergo conformare se Christia-

*) Ita, ut paucis exemplis rem illustrem, Moses, dum populum ad accipiendam legem divinam praeparat, Exod. XIV, 9. a conbitu abstinere jubet. Conferri possunt praeterea 1 Sam. XXI, 5. Juvenalis Satyra VI, v. 535 et 536 ac Tibullus Lib. II. Elegia I, v. 11.

***) Προφητεύειν h. l. respondet Heb. נבנתה Exod. XV, 20. Num. XI, 25. 1 Reg. XVIII, 29.

fianos ad mores illius temporis, ne profanis eorum cultum explorantibus in turpitudinis suspicionem cadant. Illud *διὰ τὰς ἀγγέλους* summi igitur momenti est, quia ex eo intelligimus, non ad Deum eo facilius movendum, seu ex superstitione quadam, sed potius decoris et externae dignitatis causa, Paulum ita praecepisse.

Proxime sequitur locus quam maxime obscurus, c. XIV, 13 - 19., quem ut rite intelligamus, digressione aliqua opus erit. Est ibi sermo de *linguarum dono*, de qua re viri docti *) multum disceptarunt, quorum vero opiniones dijudicare hujus loci non est.

Ut igitur primum loci contextum teneamus haec monenda sunt. Turbata fuisse videtur Corinthiorum ecclesia controversiis de charismatibus (*περὶ τῶν χαρισμάτων* seu τῶν πνευματικῶν), quare Paulus lectores de usu ac utilitate eorum edocere statuit. Recenset varia donorum spiritus genera et, quanquam diversa, ab uno tamen spiritu auctore ea profecta esse ait; quare Christianus variis his fa-

*) Vide

1. Bardili commentatio de significato primitivo vocis *προφήτης*, ex Platone eruta, cum novo tentamine interpretandi 1 Cor. XIV. Göttingen 1786.
2. Abhandlung über die Geistesgaben nach 1 Cor. XII - XIV. In Eichhorn's Allg. Bibliothek. Band II. pag. 757-859. et Ibid. Band I. pag. 91 sq.
3. Paulus Repertorium für biblische und morgenländische Literatur Thl. I. pag. 266 sq. Thl. II. pag. 273 sq.
4. Döderlein in Bibliotheca theologica Tom. IV. pag. 222.
5. Notitiae historiae epistolarum Pauli ad Corinthios interpretationi servientes §. VIII. pag. 43 - 72. In Storrii Opusculis theologis. Tubingae 1788.
6. Herder von der Gabe der Sprachen am ersten christlichen Pfingstfeste. Riga 1794.
7. Ernesti progr. de doni linguarum natura. Lipsiae 1765.
8. Noeffelti prolusio in locum Pauli 1 Cor. XII, 4 - 11. Halae 1803.
9. Griesbachii programma pentecostale a. 1780.

facultatibus et ministeriis ad amorem augendum, nec vero ad discordiam exercendam uti debeat; praestare enim amorem omnibus illis dotibus, adeoque nos eo intentos esse oportere, ut eum ante omnia nobis paremus, quanquam caetera quoque excellentiora dona non negligenda sint. Prophetiam autem praestare linguarum dono. Jam v. 3. et 4. accurate comparatis colligere possumus prophetiam non esse facultatem praesagiendi futura, nec eum προφητεύειν, qui furore vel afflatu divino correptus loquatur, aut obscura V. T. vaticinia interpretetur, sed eum potius prophetam esse, qui docendi gaudeat facultate, et ita hoc munere fungatur, ut ea loquatur, quae hominibus profint, ab omnibus intelligi possint et ad communem adhortationem et consolationem faciant. Talis propheta ad v. 4. universo coetui prodest, qui vero γλώσσαις λαλεῖν sicut, sibi tantum conducit, (v. 6). Videmus igitur per γλώσσας intelligi linguas exteras, paucis tantum hominibus notas. Porro λαλεῖν γλώσση et λαλεῖν γλώσσαις inter se permutantur, sunt igitur synonyma et usum linguarum barbararum in rebus sacris significant. Vocabulum γλώσση significat vocem, quae, quanquam sensu non caret, intelligi tamen non potest, et ἐρμηνεία (v. 13.) indiget, quoniam desumpta est ex lingua quadam extera. Non opus est hanc linguae exterae notitiam divinitus nobis revelatam esse; sed bene illa γένη γλώσσων pro munere divino haberi et πνεύματι tribui potest, quanquam, qui ea gaudebant, usu et experientia linguas exteras didicerant; saepius nimirum in sacro codice omnes facultates eximiae omnesque hominum vires Deo ac Spiritu Sancto (τῷ πνεύματι i. q. εἰρήνη πρ) tribuuntur, et solenne imprimis est scriptoribus sacris omnia, quae ad religionem christianam spectant, ad πνεῦμα Θεοῦ referre. Modo haec ponamus, omnia nobis erunt perspicua et puto eam, quam proposui, interpretationem, probatam insuper multis viris doctis nec a me inventam, singulis, quae in hac epistolae parte occurrunt, quam maxime

accomodatam esse. Judaei nimirum magnam de linguae hebraeae sanctitate fovebant opinionem eamque prae omnibus caeteris idoneam, quin imo solam aptam ad laudem divinam celebrandam et res sanctas tradendas arbitrabantur. Videtur ejusmodi Judaeos Corinthum venisse et lingua vernacula ad preces faciendas et de religione differendum usos esse, unde illud ortum est detrimentum, ut a nemini intelligi possent. Alii Christiani facillime ad eos imitandos incitari poterant, ut et ipsi linguis barbaris in concionibus uti vellent et nihil ad communem utilitatem facerent, qua de causa Paulus talem linguarum exterarum usum non quidem prorsus interdicit, sed sub ea tantum conditione permittit, ut quicumque γλώσσαις λαλεῖν vellet, ἑρμηνείαν simul addat, aut si ipse forsitan linguam vernaculam ejus regionis, in qua versetur, non calleret, adendam curet, v. 5 et 27.

His praemissis ad loci ipsius, quem supra indicavimus, explanationem propius accedere possumus et videre, quatenus illa γένη γλωσσῶν ad Pauli de precibus doctrinam spectet. Jubet apostolus eos, qui lingua peregrina utuntur, sic precari, ut simul interpretentur *). „Si enim, v. 14. pergit, *lingua peregrina in precibus faciendis utor, animus meus* (ἡ ἐγὼ) *quidem orat;* (ipse ego intelligo quid orem, seu animum meum quidem ad Deum dirigo) *sensus vero precum mearum* (ὁ ἄλλος) *alteri nullum affert fructum* (ἀκαρπὸς ἐστίν, seu ut est v. 17. ὁ ἕτερος ἐκ ὁδοδομεῖται). *Quid igitur? Num preces fundam et Dei laudes canam animo tantum, seu ita ut ab aliis intelligar* (τῷ νοῦ)? *Quo autem pacto, si animo tantum Deo gratias agis, imperitus linguae peregrinae* (ὁ ἀναπληρῶν τὸν τοπικὸν ὄργανον ἢ τὸ ἰδίωτε) *Amen*

*) Ita verba διόπερ ὁ λαλῶν γλώσση προσευχέσθω [sc. ἔτωε, ἵνα διαρμενύη] v. 13. explicanda esse puto, nec vertendum: roget, ut barbaramente dicta interpretari discat; quanquam haec interpretationis varietas ad sensum nihil efficiat.

Amen dicere (preces tuas voce ὡς approbare) poterit quando, quae verba feceris, non intelligit? Non nego te pulchre Deo gratias egisse, sed alter nullum inde percepit fructum. Gratias ago Deo, quod magis vobis omnibus linguarum peregrinarum peritus sim, at malo tamen, pauca quaedam ita a me in ecclesia pronuntiari, ut intelligar et alios doceam, quam orationem amplissimam in lingua peregrina exaratam haberi. Vult igitur Paulus in fundendis precibus publicis communis fructus semper haberi rationem, atqui non simpliciter improbat usum linguarum peregrinarum, sed abusum vocat, dum eas adhibemus in alterius detrimentum. Maximi momenti est hoc Pauli dictum, ex quo cognoscimus, perpuras eum fovisse opiniones de precum publicarum utilitate ac necessitate et arbitrare non Dei, nec nostra solum, sed aliorum praecipue omnisque coetus causa preces publice fundendas esse, ut et cohortemur ad pietatem, et augeamur veritatum salubrium cognitione et percipiamus solatium, quae omnia sub *ἀνοδομένης* imagine comprehenduntur. Christiani e contrario Corinthii infucati erant Judaeorum erroribus, linguam peregrinam et ante omnia hebraeam sanctiorem et magis idoneam arbitantes ad preces faciendas. Neque illud denique silentio praetereundum est, quod ex hoc loco tenemus, consuetudinem illam perantiquam, in ecclesia vetere servatam, ut auditores publicas preces voce ὡς approbarent, jam his primis temporibus a Judaeis ad Christianos transiisse.

In *secunda Pauli ad Corinthios epistola* haec fere de precibus leguntur. Statim I, 11. est locus insignis, unde nostrum deprecationibus magnam tribuisse vim patet. Certiores facit lectores de calamitatibus, quas in Asia expertus erat. Se desperasse jam de salute ait, ita ut non suis viribus, sed Deo confiderit, qui ex tantis periculis eum eripuerit, a quo speraret, ut etiam nunc eum eriperet, (puto ex calamitatibus, quae a Judaeis instabant,) si ipsi (Corinthii) precibus ad Deum fuis eum adjuvare vellent, ita ut a mul-

multis hominibus propter beneficium in apostolum collatum grates agerentur. Admonet ergo Corinthios ad deprecationes in preceptoris favorem faciendas, atqui magnas eas facit.

Idem fere patet ex IX, 11-14. Est ibi sermo de stipe pro Hierosolymitanis conferenda. Admonet Corinthios ad ingenuam liberalitatem, quam effecturam esse ait, ut multi gratias agerent Deo. Stipe enim liberali non solum sublevare homines egenos, sed multos etiam ad gratias Deo agendas impelli. „*Deum laudabunt, inquit, quod hac stipe obedientiam erga religionem, quam professi estis, et sinceram vestram liberalitatem declaraveritis. Facient etiam preces pro vobis, quos amabunt propter immensam Dei gratiam*“. Quibus omnibus Paulus non solum docet, pauperum esse, ut beneficiis ornati Deo gratiam ostendat mentem et interveniant pro salute hominum beneficorum, sed simul Corinthios his propensiores reddere studet ad liberalitatem exercendam, nec non magnam his pauperum precibus et gratiarum actionibus tribuit vim et efficaciam.

Ex epistola ad Ephesios duo huc pertinent loca, quorum alter V, 19-20., alter VI, 18-19. legitur. Quod ad priorem locum attinet, apostolus in antecedentibus suis ad vitam honestam ac sobriam agendam admonuerat, ne vino se obruant, sed pleni sint sensu pietatis etc. et v. 19. addit: *docete vos invicem *) psalmis, hymnis et carminibus sacris, canentes ac Deum ex animo celebrantes, gratias semper patri coelesti pro omnibus beneficiis acceptis agentes nomine (i. e. secundum voluntatem) Domini nostri Jesu Christi.* Eadem fere Coloss. III, 15-17 leguntur, mutato paululum contextu. Patet ergo non minus ex his modo allatis, quam ex iis, quae supra ad 1 Cor. XIII, 9. vidimus, quamnam apostolus de precibus publicis foverit opinio, sem-

*) Hanc verborum *καλῶντες ἑαυτοῖς* versionem ob locum paralelum Coloss. III, 16., praefero.

semper nimirum in iis fundendis rationem esse habendam communis auditorum utilitatis, ut iis aliquid ad adhortationem effici possit.

In altero loco Eph. VI, 18 sq. Paulus ad deprecationes admonet, quas ἐν πνεύματι i. e. *ex animo* et ἐν παντί καιρῷ i. e. *quovis tempore* fieri vult. Cohortatus erat Christianos, ut sint constantes in religione, similitudine a milite desumpta, qui armis indutus proelium committit. Jam, omissa priori illa similitudine, aliud constantiae adminiculum commemorat, quod in precibus faciendis consistat. Quare suos cohortatur, hanc ob causam (εἰς αὐτὸ τῆτο, ut nempe firmi persistant in religione et constantes sint,) vigilare et perseverare, i. e. assiduos et sollicitos esse in precando pro omnibus Christianis (ἀγίοις) et pro ipso apostolo, ut ei detur occasio libere et palam docendi doctrinam Jesu Christi hucusque adscoditam, ob quam jam vinculis traditus sit. Iterum ergo videmus magnam tribuisse Paulum precibus vim ad stabiliendam fidem ac virtutem nostram, et agnoscimus praeterea, quale voluerit esse precum argumentum, et quae sit earum faciendarum causa imprimis idonea.

In *epistola ad Colossenses*, cujus mira est cum ea ad Ephesios similitudo, praeter eum locum III, 15-17, quem paulo ante laudavimus, II, 17. ad gratias assidue pro religione christiana agendas adhortatur. Sed non opus est diutius in hoc loco morari, nihil enim difficultatis et nihil novi inest. — IV, 2-3. Colossenses adhortatur, ut perseverent in deprecationibus, conjunctis simul gratiarum actionibus, et precibus etiam contendat, ut Deus det apostolo occasionem docendi mysterium evangelii, ob quod jam vinculis traditus sit. Simillimus est hic locus illi Eph. VI, 18., quare explicatione non indiget.

In *epistola ad Philippenses* statim ab initio I, 19. se scire ait, illud, quod nempe in vincula conjectus sit, in commodum suum cessurum esse, ipsis pro se precantibus et adjuvante Spiritu Christi (non in precibus, sed opem
feren-

ferente ad liberationem apostoli). Atqui iterum videmus magnam putasse Paulum deprecationum efficaciam, praefertim ecclesiae pro apostolo intercedentis. — His addi possunt, quae praeclare IV, 6. 7. ita docet. „*Nolite solliciti esse, sed semper* (ἐν παντί sc. χρόνῳ seu πραγμάτι, in quavis re) *precibus cum gratiarum actionibus conjunctis, desideria vestra deferte ad Deum, et salus divina omni humana cogitatione major, animos vestros communit et firmos reddet in Christo Jesu.*” Magna ergo est precum piarum vis ad laetiores reddendum animum et firmandam virtutem nostram; sed bene tenendum gratiarum quoque actiones esse conjungendas cum his precibus.

Quae in prima ad Thessalonicenses epistola V, 17. 18. 25. occurrunt loca notissima laudasse sufficit, saepius enim eadem fere habuimus. Verba Pauli sunt haec: „*Affidui estote in precibus. De rebus omnibus* (ἐν παντί) *Deo gratias agite, haec enim est voluntas Dei per Christum annuntiata*”, et v. 25: „*Precamini fratres in mei favorem*”. — Cum his comparari possunt, quae in secunda ad Thess. III, 1. leguntur: „*Praeterea preces facite pro me, ut doctrina christiana celeriter propagetur* (τρέχῃ) *et illustretur sicut apud vos.*”

Prima ad Thimotheum epistola II, 1. sq. apostolus adhortatur ad preces faciendas pro omnibus hominibus, pro regibus eorumque summis ministris. Cum h. l. plura vocabula δέσεις, προσευχάς ἐντεύξεις, εὐχαριστίας legamus, aptum mihi videtur, hic quaedam differere de variis precum generibus, quas Paulus distinxerit. Fuerunt v. d., qui voces illas pro synonymis habere vellent. Vulgo ita distinguunt, ut δέσεις sint deprecationes pro malis avertendis, προσευχαί preces ad bona nobis obtinenda, ἐντεύξεις preces pro aliis, εὐχαριστίαι gratiarum actiones. Confitendum sane voces προσευχαί et δέσεις interdum, ut Heb. חַמְלָה וְחַנּוּנִים Daniel IX, 3. Eph. VI, 18. pro synonymis haberi posse. Huc accedit, nos apostolum, doctorem popularem nec philosophum legere, quare non summa concinnitas et accuratae

ac

ac strictae notionum definitiones ab eo expectari possunt. At tamen differre nobis videntur illa vocabula. Δεήσεις vox generalis videtur, sub qua tanquam species caeterae comprehenduntur, et primo quidem προσευχαι, i. e. preces pro *nostra salute propria*, tam pro malis avertendis, quam pro bonis obtinendis factae, lingua vernacula *Bitten*, porro ἐντεύξεις, i. e. preces pro *aliena salute*, quod nos dicimus *Fürbitten*, et denique εὐχαριστιαί, i. e. *gratiarum actiones* pro beneficiis cujuscunque generis, quibus Deus nosmet ipsos, aut alios ornavit, germanice: *Dankgebäte*. Varia igitur precum genera rite ita distinxit apostolus, nisi quod *preces, quae ad celebrandam Dei laudem fiunt*, (*Lobgebäte*) omiserit, de quibus alias Eph. V, 19. Coloff. III, 16. locutus est. At potest etiam hoc genus sub gratiarum actionibus comprehendi, ita ut alia tantum earum sit species. — Sed haec jam mittamus, et videamus, quid de singulis h. l. doceatur. Vult apostolus fieri has preces pro omnibus hominibus, pro regibus et eorum summis ministris, ut vita placida et tranquilla pie atque decore fruamur, i. e. ut otio et tranquillitate reipublicae utamur, non ad libidinem exercendam, sed ad pietatem et virtutem sedulo sectandam. Hoc enim, ut oremus scilicet pro reipublicae moderatoribus, honestum et gratum esse Deo sospitatori, v. 3. addit. Videmus ergo perantiquam esse consuetudinem preces et gratiarum actiones pro magistratibus faciendi, nec serius in ecclesiam christianam invectam. His illucet, apostolum non solum voluisse preces fundi pro iis, qui unam nobiscum profitentur religionem, sed pro idolorum etiam cultoribus, nam ut illud taceam, quod dissertis verbis ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων dixerit, magistratus tum temporis Judaeos et Paganos fuisse constat. Denique quale oporteat esse illarum pro magistratibus precum argumentum, praecclare docet, ut nimirum pace ac securitate fruatur reipublica. Tales preces jucundas esse demum addit Deo, qui omnes homines cognitione verae religionis felices fieri velit.

M

Ibd.

Ibd. IV, 3-5, cum antea eos vituperasset, qui propter simulationem severiori vitae generi student ac matrimonio et quibusdam ciborum generibus se abstinere jubent, omnia a Deo creata esse docet, ut percipiantur *cum gratiarum actione* (μετὰ εὐχαριστίας, v. 5. ἐντεύξεως) a Christianis, qui sciant bonum neque spernendum esse ullum cibum a Deo creatum, modo cum gratiarum actione fruatur, *doctrina enim divina et precibus purum et licitum reddi*. Eadem fere Röm. XIV, 6. legimus.

Ibid. V, 5. verae et plane derelictae viduae esse ait, ut in Deo reponat spem et precibus assidue (νυκτὸς καὶ ἡμέρας יום ולילה) utatur.

Denique in *epistola ad Philemonem* v. 22, se sperare ait, fore, ut ob preces Philemonis et suorum iis reddatur. Simillima loca saepius jam habuimus.

Ex his, quae hucusque collegimus, Pauli locis uberri-
me intelligi potest, quamnam foverit de precibus opinio-
nem; sed antequam dispersa haec et nullo ordine inter se
conjuncta dicta, in summam quandam redigere et inter se
ac cum aliorum dictis comparare conamur, prius caetero-
um quoque apostolorum opiniones paulo acuratus inspi-
ciamus.

§. 13. Aliorum apostolorum, quorum scripta in sacro
codice supersunt, de precibus sententiae.

In *epistolis*, quas vulgo vocant *catholicas*, multa de pre-
cibus leguntur, cum autem reliquorum apostolorum opi-
niones nusquam fere ab iis discrepent, quae hucusque in
Pauli scriptis invenimus et, si unum alterumve locum ex-
ceperis, nihil novi addant, loca praecipua illustrasse sufficiat.

B) *P e t r u s.*

Quod ad *Petrum* primo attinet, in *prima* ejus *epistola*
duo invenimus dicta, quorum prius, quod III, 7. legitur,
insignem sane in historia nostra meretur locum. Vidimus
enim

enim Paulum precibus magnam vim et auctoritatem tribuere, nec dubitare, quin piae preces a Deo exaudiantur, sed nusquam tamen, quanquam idem eum statuisse ex omni ejus doctrina facile colligi possit, *dissertis verbis non omnes ratas fore preces* ait. Petrus vero h. l. conjuges adhortatur ad vitam probam, ut vivant uti Christianos decet et mutua sibi praestent officia, *ne preces earum impediatur*, i. e. vim suam et efficaciam amittant. Probum ergo precantem esse oportet hominem, quo Deus ejus preces exaudiat; nam quae Petrus de conjugibus docet aperte ad omnes homines pertinent.

Altero loco 1 Ep. IV, 3. Petrus, cum in antecedentibus de supremo die locutus esset, *sapientes ergo este*, ait, *et sobrii ad preces faciendas*. Comparari potest hic locus cum Paulino illo 1 Thess. V, 6. 3. Uterque locus tropicus est et nostro hic fere inest sensus: *attenti ac prudentes este, sapientem institute vitam et vacate a perturbationibus ac vitiis, quae cum ebrietate comparari possunt, cavete et sectamini bonos et compositos mores, quo preces facere possitis*. Ita ex hoc quoque loco patet, secundum Petri doctrinam eos tantum rite precari, qui vitæ honestæ studeant.

C) Johannes.

Johannes Christum *παράκλητον*, patronum nostrum vocat 1 Ep. II, 1. sed quo sensu jam supra ad Rom. VIII, 34. diximus. Praeterea haec ejus dicta memoratu digna visa sunt.

1 Ep. III, 21. *) ita docet, *“si animus noster nos non condemnat fiduciam in Deo ponere possumus et, quaecunque petamus, accipiemus ab eo, nam praecepta ejus servamus, et quae ei grata sunt facimus”*. Quicumque ergo probitati studet rectique sibi conscius est, omnia bona a Deo sperare potest. Spectat hic locus ad omnes homines, quod negari nullo modo potest, sed modo rite eum intel-

M 2

liga-

*) De hujus loci contextu comparari potest Noeffeltus in Sylloge commentationum edita a D. Julio Pott Vol. VII, p. 1 sq.

ligamus, non est, quod his nos offendi patiamur. De probis enim hominibus tantum loquitur, quorum preces a Deo exaudiuntur, *si nempe id petunt, quod voluntati divino congruit*; nam tali modo hunc locum Johanneum intelligendum ac limitandum esse aliud ejusdem apostoli dictum V, 14. probat, ubi *ea*, ait, *est fiducia, quam in Deo ponimus, ut eum nos auditurum esse confidamus, si quid divinae voluntati congruum petimus*. Ita apostolus dictum suum ipse restringit, unde me eum ex sua mente interpretatum esse patet. Praeterea Johannes v. 15 ita pergit: "*et si scimus eum exaudire, quae petimus, scimus etiam nos accepturos esse res ab eo petitas*".

Sed his demum adjungendum aliud Johannis dictum perdifficile, quod v. 16. ej. cap. legitur, hujus argumenti: pro iis qui *peccatum haud mortiferum* commiserunt est interveniendum, minime vero pro iis, qui *peccati mortiferi*, rei sunt, petendum. Constat admodum varias esse interpretum de peccatis mortiferis sententias et hoc loco niti eam, apud catholicos praesertim doctores solitam, distinctionem *peccatorum mortalium et venalium*. Per *peccata mortalia* apud catholicos ea intelligi solent, quae internam Dei gratiam, fidem, spem, ac amorem, virtutes cardinales, plane tollunt, ita ut homo non amplius idoneus sit ad virtutem exercendam, quae ergo peccata aeternae culpae eum reum reddunt. *Venalia* e contrario ea sunt, quae gratiam Dei non prorsus tollunt, sed debiliorem tantum reddunt, ideoque poenis non aeternis punienda sunt. Sed de his Johannes nihil ait, et illa serius inventa gratiae ac virtutum cardinalium theoria, ut ita dicam, prorsus ignota ei erat. Alii ob Math. XII, 31. 32. *peccatum in Spiritum Sanctum* intelligunt et rationibus exegeticis sane non contemnendis haec opinio fulcitur. Sed iterum quaeri potest, quid sit peccatum in Spiritum Sanctum, de qua re non consentiunt interpretes. Verisimillimum tamen videtur intelligendam esse perversam eorum mentem, qui opera Christi divina pro dia-

diabolicis habent. Talia peccata *mortalia* dici possunt, quia Jesus ait neminem veniam eorum impetraturum esse. Sed ut paucis rem illustrem, nec in adnumerandis et dijudicandis aliorum opinionibus diutius verfer, haec monebo. Non ait Johannes, quid intelligendum sit per peccata mortalia, nec cur non interveniendum pro eo, qui tale quidquam commiserit. Peccatum mortale duplex esse potest, seu quod mortem proprie sic dictam parat, vel ipso factu, vel ob legem civilem, quae capitis poenam in tale delictum constituit, seu quod mortem parat moralem, ut ita dicam, i. e. poenam aeternam. Pari modo intervenire possumus pro diversa peccati poena, seu ad servandam reo vitam, seu ad obtinendam veniam. Denique interveniri potest pro reo quodam, non apud Deum solum sed etiam apud magistratus, ut Rosenmüllerus, quem secutus est Morus, locum Johanneum interpretari voluit. Admodum igitur dubiae interpretationis est hic locus ob nimiam breviter. Videtur distinctionem in peccata mortalia et venalia, (חטאה למרת וחטאה לא למרת) ex Judaeorum forsan scholis desumptam, usitatam tum temporis et notam fuisse, ita ut lectores bene intelligerent apostolum. Nos vero distinctionem, cujus fundamentum ignoramus, conjecturis tantum assequi possumus, in quibus ea proxime ad veritatem accedere mihi videtur, secundum quam peccata mortalia ea putamus, quibus lege Mosaica poena mortis statuta erat. At cum nescimus, quaenam sint peccata mortalia, pari modo cur Johannes et apud quem pro iis interveniri voluerit, dijudicare non possumus. Quare cum conjecturis in historia nostra nullum tribuendum putamus locum, nihil prorsus ex hoc obscuro Johannis dicto probari posse censeo. Hactenus de Johanne.

D) *Jacobus.*

Jacobus in epistola catholica, quae ad nos pervenit, saepius de precibus et ante omnia de earum vi et efficacia loquitur. Ita statim in initio epistolae I, 5-7. his fere
uti.

utitur verbis: "*si cui vestrum desit sapientia, petat eam a Deo omnibus liberaliter largiente, nec expectationem fallente, et accipiet eam. Petat vero non dubitans* (de benigna scilicet Dei voluntate). *Qui enim dubitat similis est maris fluctibus, qui vento jactantur et turbantur. Ne enim arbitretur talis homo, duplex animo, inconstans in omnibus actionibus suis, se aliquid accepturum esse a Deo*". Per σοφίαν v. 5. sapientiam seu prudentiam et eam imprimis, quae in perferendis calamitatibus conspicitur, ob contextum intelligendam esse puto, atqui apostolus non loquitur de precibus pro obtinendis rebus terrestribus, sed pro impetrandis bonis ad animi salutem pertinentibus. Tales preces a Deo, bonorum omnium largitore benignissimo, exaudiri ait, modo rite sint factae, seu fide conjunctae. Precantem ergo oportet non dubitare de benigna Dei voluntate, sed fide opus est, quo precibus aliquid a Deo impetret.

Non autem *fiducia* solum opus est ad impetranda bona, quae a Deo petimus, sed *morum etiam puritate ac proba vita*. Perverse preces faciunt, qui bona a Deo petunt, ut voluptatibus indulgere possint. Haec Jacobus IV, 3. praeclare ita docet: "*etiamsi precemini non obtinebitis, quoniam perverso modo preces funditis, ut voluptatibus vestris indulgere possitis, Quare, v. 8. addit, propius ad Deum accedite, (vitam ad ejus praecepta institute) et vobis appropinquabit. Purgate manus, peccatores! et mentis puritati operam date, qui duplici estis animo*".

Sub finem epistolae V, 13 seq. occurrit locus simillimus dicto illo Sirachidae XXXVIII, 9 - 15 supra laudato. Quavis vitae conditione preces sunt faciendae, in rebus adversis precandum, in secundis Dei laudes canendae. Aegroti presbyteros ad se vocare debent, qui eos nomine Christi oleo ungant et precentur pro obtinenda sanitate; preces enim piae cum fiducia factae juvant aegrotum et Dominus eum sanabit ac peccata (quae pro more antiquo morborum

borum causa habebantur, Jes. XXXIII, 24. Math. IX, 5) ei remittet. Quare peccata sunt confitenda et alium pro alius sanitate orare decet, multum enim valent *efficaces pii preces* *), quod Eliae exemplo (1 Reg. XVIII.) probari potest. Tale fere est h. l. argumentum. Negari igitur nequit, tribuisse Jacobum *precibus piorum hominum* magnam vim ad recuperandam sanitatem, sed, ne nimis superstitiosum putemus apostolum, bene tenendum, eum non dicere *omnes* hujus generis preces exaudiri et docere etiam, olei unctionem, seu medicamenta (variā enim fuisse scimus olei in regionibus orientalibus usum ad medendos morbos) non esse negligenda. Nihil ergo h. l. inest de sacramento, quod ecclesia catholica ita vocat, supremæ unctionis.

E) Judas,

In parva illa *Judae* epistola v. 20. lectores in *Spiritu Sancto* orare jubentur. Quid hoc? Πνεύμα ἁγίου h. l. de meliori vitae genere, ad quod per religionem christianam adducimur, intelligendum et precari in spiritu sancto nil aliud est, quam precari cum tali mente pia et proba, qualem per fidem religionis divinae in nobis effici fas est. Similia saepius legimus.

F) Auctor epistolae ad Hebraeos.

Restat *epistola ad Hebraeos*, de cujus vero auctore non una est, tam veterum, quam recentiorum opinio. Illud tantum certo constat et ex toto epistolae argumento probari potest, incidere eam in aetatem apostolorum, quare

loca

*) Πολύ ἰσχύει δέησις δικαίᾳ ἐνεργαμένη, quod multi de precibus inspiratis intelligere voluerunt, sed sine ulla ratione exegetica; formulam enim illam ex graecitate accipiendam esse pro δέησις δικαίᾳ πολλά ἰσχύει ἐνεργεῖν, alii jam observarunt interpretes.

loca insignia, quae in ea de precibus leguntur, laudare debemus.

Primus locus IV, 16. haec fere verba continet: "*Accedamus igitur bono animo ad thronum gratiae*, (i. e. Dei, benigni gratiae auctoris), *ut favorem* (ἔλεον i. q. ἔλεος) *consequamur et contingat nobis beneficium auxilii opportuni*". Dixerat in antecedentibus nos habere pontificem maximum, qui perinde ac nos omnia afflictionum humanarum genera pertulerit, bono igitur animo (μετὰ παρησίας) nos ad thronum Dei precibus appropinquare posse, et benevolentiam ejus implorare. Conferendus est ergo hic locus cum supra laudato Rom. VIII, 15., qui eandem fere sententiam continet.

Altero loco XIII, 18. *a lectoribus pro se preces fundi* vult, se enim recti sibi conscium esse, cum in omnibus rebus optima consilia capere (vel, si cui forsan magis haec interpretatio arrideat, cum semper vitam probam inire) studeat; eo gravius autem ad preces admonere, ut ocius iis restituatur. Haec quoque saepissime in Pauli epistolis invenimus, quare ne verbum quidem addamus.

Caeterum pauca sunt monenda de imagine sacrificiorum et pontificis maximi, quae per totam epistolam deprehenditur. Docere studet epistolae auctor contra Judaeizantes, Christum multo superiorem esse Mose et pontifice maximo Veteris Testamenti omnibusque aliis sacerdotibus. Quam ob causam Christum comparat cum pontifice Judaeorum maximo et munus, quod obiit, cum sacerdotio. Vera Christus obtulit sacrificia et re vera pontifex fuit maximus, qualis Melchisedek. Sicut antea sacerdos sacrificiis oblati intercedebat, nunc Christus apud Deum intercedit pro suis. Sacerdotio fungitur sempiterno, quare in perpetuum servare potest homines, qui per eum Deum adeunt (τὰς προσερχομένους) i. e. pie colunt, quia semper vivit suorumque causam agit, v. VII, 25. Quae Christi intercessio quatenus ad preces spectet, jam supra ad Rom. VIII, 34. exposuimus
nec

nec opus est, quae ibi diximus hic repetere. Sacerdotem in adyto templi sacrificia offerentem, Moses quidem, quod scimus, preces facere non iussit, sed quod jam per se verisimile est, apud Philonem *) legimus, fecisse eum preces, praesertim pro uberrimo agrorum proventu. Sed quamquam haec ita sint, generalius tamen has voces accipiendas puto, nam nusquam ab apostolo Christi intercessio ad preces nominatim refertur. Tali igitur sacerdote ac patrono a Deo nobis dato, jam non opus est sacrificiis et holocaustis pro peccatorum remissione oblatis. Deum pie ac sincere colere debemus, fide et fiducia pleni, quoad animum puri **) a malorum conscientia, et quoad corpus loti aqua pura, i. e. Deum colere debemus interna et externa pietate in animo posita et rectefactis conspicua; v. Heb. X, 22. Haec summa est totius epistolae.

Apocalypsin denique, de cuius aetate, auctoritate, et authentia varie semper iudicatum est, eo magis silentio praeterire licet, quia nihil fere novi de precibus in ea occurrit, nec quidquam, quo ea, quae hucusque vidimus magis exornari et illustrari possint. Duobus locis *thymiamata*, symbola precum a sanctis (i. e. Christianis) factarum, vel potius exauditionis earum, nominantur, V, 8. et VIII, 3. Interpretandum hoc ex Judaeorum ritibus, apud quos, dum populus preces ad Deum fundebat, suffi-

tus

*) Legatio ad Cajum c. 77. Opera Tomus II. pag. 591. editio Mangey: εἰς ἃ (adyta templi) ἅπαξ τὸ ἐνιαυτὸς ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται, τῇ νηστείᾳ λεγομένη μόνου, ἐπιθυμιάσων καὶ κατὰ τὰ πάτρια ἐυξόμενος φορὰν ἀγαθῶν, εὐετηρίαν τε καὶ εἰρήνην ἅπασιν ἀνθρώποις.

**) Ἐξήαντισμένοι adspersi, adspergendo purgati, desumpta comparatione a lustrationibus mosaïcis.

tus adolebatur, cf. Luc. I, 10. Primo illo Apocalypseo loco quatuor animantia et viginti quatuor presbyteros et altero loco angelum suffitum, precum symbolum, adolevisse dicitur, quod ex Judaeorum opinione, quam apud Tobiam XII, 2. invenimus, angelos nimirum preces ad Deum perferre, interpretandum est. Praeterea auctorem hujus libri permagnam putasse precum efficaciam facile intelliges, si loca dua VI, 9. 10. et VIII, 3 sq. inter se comparabis; ultimo enim loco preces sanctorum, VI, 9. 10. factas, Deo gratas fuisse, symbolice significatur et declaratur, nunc in eo esse, ut exaudiantur, expetitur a Christianis miseriarum exitum prope instare. Sed omnia haec diutius considerare aliaque loca addere vix operae pretium est et hinc me hanc disquisitionis partem, in qua insignia sacrorum scriptorum N. T. de precibus loca colligere et illustrare statueram, ad finem perduxisse arbitror.

PARS TERTIA.

BREVIS RECENSUS VARIARVM DE PRECIBVS OPINIONVM, AC COMPARATIO EORVM, QVAE CHRISTVS ET APOSTOLI DOCVERVNT, CVM IIS, QVAE ANTEA TRADITA ERANT.

§. 14. Recensus ac comparatio variarum de externo precantium ritu, de precum indole, argumento et necessitate sententiarum.

Jam vero, quo facilius fructum aliquem ex nostra disquisitione capiamus, simulque melius religionis christianae in doctrina de precibus praestantiam vindicare et confirmare possimus, superest, ut quae Christum apostolosque de precibus docuisse cognovimus, breviter inter se et cum iis, quae antea tradita erant, comparemus. Eo magis hac comparatione et recensu variarum de precibus opinionum
opus

opus esse mihi videtur, quia in re ipsa tractanda saepissime historiae enarrationem disquisitionibus criticis interrumpi necesse erat. Tali comparatione conspectum faciliorem reddi puto, qui ordine historico, quem semper sequendum esse arbitratus sum, ne systematis studio inductus meas sacris scriptoribus affingerem opiniones, paulo impeditior factus est. Jam vero, cum de singulis vidimus locaque explicavimus, ordine quodam scientifico progredi licet et, quid de quavis parte doctrinae de precibus sacris scriptoribus visum sit, exponere et inter se comparare. Sed ne fines hujus dissertationis egrediamur, brevitati studere nos oportet, quod vero sine ullo perspicuitatis et absolutionis detrimento probe fieri potest.

Vidimus igitur ab antiquissimis temporibus semper viguisse consuetudinem preces faciendi, quae vero preces pro aetatis ac hominum indole variae erant. A *Patriarchis* preces tantum factas esse interdum legimus, sed precum formulae non ita multae ad nos pervenerunt. *Moses* aliique, qui eum in ducendo populo secuti sunt, deprecari apud Deum et intervenire pro suis consueverant. Aetate *Judicum* duplex praecipue in usu fuit precum genus, alterum, quo in angustias redacti Dei favorem et auxilium contra hostes implorabant, alterum, quo Deo pias agebant gratias. Apud *Davidem* preces cujuscunque generis et apud *Salomonem* pulcherrima invenimus exempla. *Prophetae* pro populo deprecari soliti sunt. Tum temporis uti sequente aetate preces pro remissione peccatorum prae aliis in usu erant; sed preces etiam pro aegrotis, quin imo pro mortuis jam apud Hebraeos factas esse pariter vidimus et, quod minime negligendum, apud omnes fere Hebraeos, sapientiores quoque, si *Salomonem* exceperis, precum exempla obvia habuimus, quibus iram Dei ac vindictam in hostes implorabant. — Ita *Christus* hanc precandi consuetudinem accepit, sed, uti omnia puriora reddidit, hanc quoque doctrinam meliorem suis tradidit. Nihil habuit re-

ligiosius et antiquius, quam preces ad Deum fundere preceptori divino quam maxime dignas. Non oblitus est Dei auxilium implorare et piis meditationibus operam dare. Saepissime precibus pro aliis ad Deum fufis fuorum rem patri commendavit. Haud contentus damnasse aequalium morem perversum, Dei iram hostibus expetere, potius a Deo veniam petit peccatorum, quae hostes in eum commiserant. Precibus animum aptum reddidit ad mala perpetianda, neque minus pro beneficiis acceptis, praecipue ante ciborum usum, gratum Deo testatus est animum. — Quae ita *Apostoli* a Christo acceperant pie servarunt, in quorum scriptis exempla cujuscunque precum generis inveniri abunde supra probavi, in quibus eae, quas pro Christianorum salute fecerunt, ante omnia memorandae sunt. Precum formulas, quae in N. T. leguntur, multo puriores esse iis, quae in V. T. inveniuntur, nemo qui accurate eas inspe- xit negabit.

Quod porro ad *externos precantium ritus* pertinet, *signa quaedam* semper in usu fuisse, quibus homines humilem animi statum, aut gratam piamque mentem, quae omnia a Deo exspectat ejusque arbitrio cuncta permittit, testari solebant, multa jam precum nomina biblica nobis indicarunt, sed haud exigua quoque locorum copia magis probavit. Primi jam precantes, supplices tendere manus, in faciem procumbere et similia observare soliti sunt. Nusquam Christus haec signa externa condemnavit, sed nullum tamen pretium iis tribuit, quanquam ipse oculos ad coelum tollere et in faciem procumbere consueverat. — Pari modo vocem *Amen* sub finem precibus addere jam in ecclesia prima solenne fuisse annotavimus. *Jejunia* precibus annectere Christi praecipue aequales, sed et priores aptissimum putabant et apostoli, quin imo Christus hunc morem non damnaverunt, sed nusquam tamen jejunium necessarium esse ad preces rite faciendas docent et Christum e contrario parvi hunc morem fecisse ex multis illucet locis. —

So-

Solebant porro Hebraei precibus *sacrificia* addere, quod multa nobis probarunt loca. Quanquam David ac prophetae sacrificia legumque externarum observationem minus necessariam putarent, quam bonam indolem mentemque recti sibi consciam, semper tamen in ea permanerunt opinione, apta esse sacrificia ad Deum nobis procliviorum reddendum. Christus vero et magis perspicue apostoli, praecipue Paulus, non opus esse sacrificiis docent, quamquam auctor epistolae ad Hebraeos non dubitet Christum cum sacerdote summo comparare, qui vero eo ipso omnia caetera sacrificia inutilia reddiderit. — Praeceptores qui Christum antecesserant, Deum praecipue in *templo Hierosolymitano* colendum esse statuerant, Christus autem *quovis loco*, tranquillo praecipue et quieto, eum coli posse docuit, quamquam apostolos, Paulum nominatim in templo preces fecisse et Proseucham quoque intrasse legimus. — Christus porro superstitioni aequalium, qui *longis precibus* Deum commoveri posse putabant, et *ostentationi Phariseorum* se opposuit. Quin imo, uti Paulus docuit, ne verbis quidem semper opus est, pia enim mens suspiria nostra tacita, ex intimo pectore promanentia, grata Deo reddit. Damnanda autem consuetudo eorum, qui miro quodam errore decepti preces lingua peregrina factas sanctiores putant. — De *horis* denique precibus destinatis, neque in V., neque in N. T. locum inveni, qui praescriptum de ea re contineat, sed multa tamen loca nobis indicio erant, quasdam horas a Judaeis huic negotio imprimis aptas putatas esse. Christus tempore nocturno saepius precatus est, sed omnibus aliis quoque horis, ubicunque precibus opus sit, rite eas fieri posse suo exemplo docet. Apostoli interdum horis solitis, tertia, sexta et nona precati sunt, nusquam tamen docuerunt, necessarium esse hunc horarum delectum eoque preces Deo jucundiores reddi, sed patrem coelestem postulare potius dicunt piam probamque mentem fiducia plenam. At decet etiam verum Christianum, uti Paulus

O

docet,

docet, si presentibus testibus orat, ea sequi, quae aliis honesta et apta videntur, ut e. g. vir capite nudato et mulier aperto publice precetur, et demum idem apostolus non improbavit Judaeorum et Paganorum usum se abstinendi a concubitu ad preces faciendas.

Solum Deum adorandum esse perpetua sacrorum scriptorum erat opinio, sed non consentiebant quavis aetate de eo, *quid a Deo sit expetendum et quo modo preces rite fundendae*. Ex exemplis praecipue precum ac formulis intelligere potuimus, quaenam quovis tempore precum fuerit ratio, et haec iterum si inter se comparamus, nemo dubitabit Christo primas deferre, uti jam ex ea, quam supra suscepimus, exemplorum comparatione abunde patet. In antiquissimis scriptis nulla fere, aut pauca tamen de precibus invenimus praecepta, paululatim vero ad meliora progressos esse homines vidimus et in Salomonis scriptis optima quaecunque legimus, in quibus ea praecipue memoranda sunt, quae passim docet, preces nostras breves esse debere, nec inconsiderate ad Deum orandum, nec rerum affluentiam, sed alimenta necessaria ac ante omnia sapientiam expetendam esse. Praeterea non Salomo solum, sed prophetae etiam caeterique viri sapientes, proborum tantum preces Deo acceptas esse saepissime docent. At semper tamen meliora haec virorum doctorum tantum erant reperta, quae minime inter populum divulgari poterant; quare etiam inter Christi aequales, Phariseos praecipue, perverfas de precibus sententias vulgatas fuisse vidimus. Jam, ut propius ad Christum accedamus, summum ejus praeceptum eo continetur, Deum Spiritum animo et mente adorandum esse. Inde quoad precum argumentum cognoscimus, ea tantum a Deo esse expetenda, quae a patre perfectissimo, sanctissimo ac potentissimo expectari possunt, et ita quidem, ut verba faciamus animo pio, sincero ac humili, omnia divinae providentiae permittenti. Pulcherrime cum his conveniunt, quae formula apostolis pro exemplo precum con-

conciendarum data, suis ipsius precibus et multis aliis praeceptis docuit.

Quae hoc modo Christus docuerat, apostoli pro suo quisque ingenio et necessitatibus ac captui eorum, ad quos scripsit epistolam, magis exornarunt eorumque cura omnibus innotuerunt Christianis, ut aditus jam pateret ad meliores de precibus opiniones. Paulus praecipue puriores de precum indole cognitiones propogare studuit, sed nulla fere hac de re inter apostolos est discrepantia. Magnum hominis a Dei imperio pendentis ornamentum, in precibus fundendis positum, huic negotio quam maximo honesto ac digno inesse docent. Quare haec fere sunt, quae religio, quam profitemur, de precum indole docet.

I. Ante omnia hominem precantem, seu privatim, seu publice, id spectare oportet, Deum quovis respectu *perfectissimum* (sensu morali et sensu metaphysico, ut nostri philosophi dicere solent,) esse, a quo ipse pendeat; ideoque

- 1) preces pie ac religiose, animo unice ad Deum verso, faciendae sunt;
- 2) nec aliud quidquam a Deo petendum est, quam quod a tali summo rerum moderatore expectari potest, (cujus Christus et apostoli multa attulerunt exempla, quae, cum singula explicaremus, vidimus) et
- 3) omnia demum providentiae divinae sunt permittenda et animo dimisso orandum.

II. Sed idem Deus est *benignissimus hominum pater*, qui omnia, quibus indigemus, novit; ideoque

- 1) animo spei pleno et ita ut filiis convenit, quibus pater dilectissimus non est timendus, sed potius amandus, precari nos oportet,
- 2) nec verborum copia opus est, sed tacita sufficiunt suspiria, quando quid petendum sit nescimus.

III. Preces igitur *necessariae* et quam maxime *utiles* sunt, non vero Deum juvat, nos verba ad eum facere; sed ad

nostra commoda multum interest rite a nobis precari. Quare hominem Christianum Dei semper memorem esse precesque iterare nec intermittere piam hanc consuetudinem decet.

IV) Cum vero denique *conjuncti cum aliis vivamus hominibus, eorum quoque in precibus fundendis ratio habenda est*, non enim decet virum Christianum suum tantum commodum spectare. Preces mutuae amoris vinculum esse oportet, ideoque pro aliorum quoque salute praecipue praeceptorum ac magistratum, sed ne exteris quidem et hostibus exclusis, apud Deum interveniendum est. In precibus publicis communis utilitatis et aedificationis, ut ita dicam, ratio habenda est, atqui lingua peregrina non utendum, nisi interpretationem simul addamus.

Talibus precibus magnam vim et auctoritatem religionis, quam profitemur, auctores tribuerunt, et restat hac de re varias sacrorum scriptorum opiniones inter se comparare.

§. 15. Sacrorum scriptorum de precum efficacia sententiae inter se comparatae.

Jam inde ab antiquissimis temporibus homines multa precibus effici posse putabant. Magnam semper sacri scriptores precibus piorum hominum tribuerunt vim, quod abunde patet ex exemplis a nobis supra laudatis. *Patriarchae* multa jam precibus a Deo impetrasse dicuntur, et *Abrahamum* praecipue precibus suis feminas steriles fecundas reddidisse legimus, quare luce clarius est scriptorem horum librorum magnam precibus tribuisse vim. Pari modo *Moses* sibi persuasum habebat, Deum annuere precibus ab ipso factis et magna a populo putata est ejus apud Jehovam auctoritas, cujus rei multa loca indicio nobis erant. Similiter prorsus se habebat cum *Josua, Judicibus, David, Salomon* ac *Prophetis*, quos Deo invocato miracula patrasse ferunt, et quorum apud Deum deprecationes summi momenti esse putabant aequales. Saepissime sacri scriptores Hebraeorum preces a Deo exaudiri ajunt, nusquam tamen
le-

legimus, omnes a Deo impleri, sed a probis tantum hominibus factae, quod jam supra diximus, gratae ei esse perhibentur et malorum hominum vota saepissime reprehenduntur. Salomo exterorum quoque preces a Deo exaudiri petit. Sed uti paululatim crevit superstitio, major quoque precibus tributa est vis et efficacia, quod exempla, quae ex feriori aetate et libris apokryphis praesertim supra exposuimus, probant. Ante omnia preces pro remissione peccatorum in magna esse coeperunt auctoritate. Preces ab angelis ad Deum portari et malos daemones earum ope vinci posse, Tobias, seu hujus libri scriptor, putabat. Magnam imprimis *Sirachida* esse perhibet efficaciam precum a pauperis et viduis fufarum et vim quandam invocationi Dei inesse putat ad recuperandam sanitatem, quanquam medicum tamen arcessiri jubet nec solis ergo precibus efficaciam tribuit.

Christum quoque et *Apostolos* magnam putasse precum auctoritatem, nullo modo negari potest. Persuasum sibi habebat *Christus*, Deum ei adesse ac ejus precibus annuere, et *Apostolos*, inter quos *Johannes* saepissime de hac re loquitur, minime ab hac opinione recessisse vidimus. *Jacobus* aequae ac *Sirachus* vim quandam tribuit precibus ad recuperandam sanitatem et *Apocalypseos auctor* se accommodasse saltem videtur ad *Tobiae* opinionem preces ab angelis ad Deum perferri. Quod magis est, *Christum* quoque precibus cum jejunio conjunctis vim quandam tribuisse vidimus ad sanandos morbos quam maxime inveteratos, quorum causas *Judaei* malos daemones putabant. Sed quaeritur nunc, an religionis nostrae auctores omnibus plane precibus hanc vim tribuerint, an omnia, seu quaedam tantum genera a Deo exaudiri docuerint.

Ad hanc quaestionem ut accurate, sed paucis tamen respondeamus et, quae disquisitione nostra invenisse putamus, modeste afferamus, duplex locorum huc pertinentium genus distingui debet, alterum, quod ad apostolos spectat, alterum, quod ad omnes religionis christianae sectatores pertinet.

I.

I. Quod igitur *ad apostolos* attinet, multa a Christo dicta in evangeliiis obvia habuimus, quibus praeceptor divinus iis promisit, fore ut Deus eorum precibus annueret. Patet vero ex interpretatione horum locorum, spectare ea tantum ad munus apostolis datum. Preces apostolorum *Christo nomine fusae*, i. e. quae ad propagandam religionem christianam spectant, secundum Christi doctrinam *omnes* a Deo exaudiuntur, quare apostolos quoque semper hanc fovisse vidimus opinionem et miracula edita divino auxilio per preces impetrato tribuisse. Minime vero hoc Christi promissum ad *alia quoque apostolorum petita* spectat. Paulus enim ipse docet, preces enixas, quibus Deum pro avertendo malo (stimulo carni infixi) invocaverit, non esse exauditas. Ne omnes itaque apostolorum quidem preces ad fidem sacrae scripturae Deus ratas esse iussit.

II. Quod vero ad *alios religionis christianae confessores* attinet, eorum quoque precibus haud parva tribuitur efficacia et minime negari potest Christum et apostolos interdum ita locutus esse, ut docuisse videri possint, omnes preces ad Deum *fusas* exaudiri. Sed his locis acuratus inspectis et ex contextu et ingenio omnis doctrinae christianae interpretatis, luce clarius patet, *non omnia a quovis homine precibus a Deo impetrari posse*. Multis enim locis hoc de precum vi promissum limitatur.

- 1) Saepius enim precantes homines probos esse debere docetur, quo sperare possint, fore, ut Deus preces eorum exaudiat. 1 Joh. III, 22. etc.
- 2) Aliis locis voluntate divina congrua tantum a Deo expeti posse docetur, et simul additur fiducia opus esse in Deum posita, ad impetranda quae precibus petimus, 1 Joh. V, 14. Jacob 1, 5-7, IV, 2. 3. Heb. IV, 16. etc.
- 3) Aliis denique locis contextus indicat, quaenam precum genera sint intelligenda, ut e. g. Matth. VI, 7. Luc. XI, 5-13., ubi de sapientia et rebus ad virtutem et
ani-

animum spectantibus tantum sermo est, quanquam si locum a proxime antecedentibus sejunxeris, de omnibus precibus Christum locutum esse videtur.

Minime ideo Christus et apostoli omnes preces a Deo exaudiri docent, sed eas tantum impleri, quae recte, animo pio ac demisso, a probis hominibus fiunt, et quibus bona cum Dei voluntate congrua expetuntur. Nihilominus preces quam maxime *utiles sunt* ad animum tranquillorem reddendum, fiduciam firmandam ac virtutem stabiliendam, quod sacros scriptores multis docuisse vidimus locis. Nec opus est Christianum esse eum, cujus preces a Deo exaudiri possint, modo rite precetur, Deum enim Cornelii quoque nondum ad religionem christianam perducti preces benigne accepisse, Lucas nobis narrat.

Quae denique theologii *de Spiritus sancti intercessione et Christo deprecatore* fabulati sunt, mera haec esse demonstravimus commentitia, ex falsa locorum quorundam difficultiorum interpretatione orta; summa enim apostolorum de precibus doctrina huc potius spectat: nobis per Christum Deo reconciliatis non timendum esse summum numen, sed nos animo confidentiae pleno ad illud accedere posse, quaecunque bona de patre benignissimo sperantes, quem jam sacrificiis placari non amplius necesse sit, et apud quem melior Christiani hominis indoles vices nostras agat, si calamitatibus oppressi verba proferre non possimus.

Haec brevis est eorum repetitio, quae disquisitione nostra exegetico-historica in libris biblicis de precibus invenimus. Alia saepius viros doctos in sacris scriptis invenisse bene scio, sed non potui a me impetrare, ut iis assentiret. Caeterum opus perfectum et omnibus numeris absolutum conscripsisse minime mihi arrogo et satis contentus ero, si aliquam tantum laudalibem operam in re permagni sane momenti posuisse lectoribus videbor.

Corrigenda.

Pag. 2.	lin. 9	in nota leg. soleat.
— 3	—	penult. — δεσθαι.
— 9	— 27	leg. ἐντυγχάνειν.
— 19	— 8	del. sen —
— 31	— 19	leg. qui.
— 42	— 14	— quos.
— 43	— 29	— excidii.
— 51	— 16	— putent.
— 63	— 7	— expeterent.
— —	— 28	— enim.
— 69	— 6	— Ad.
— 78	— 16	— accipiendam.

Errata quaedam minora, e. g. p. 5 l. 8, p. 8 l. 14, p. 15 l. 1, p. 17 l. penult. in nota, p. 24 l. 33, p. 26 l. 16, p. 27 l. u., p. 29 l. 6, p. 32 l. 21, p. 40 l. 1, p. 42 l. 4. l. 15, p. 43 l. 19, p. 57 l. 13, p. 61 l. 5 l. 21, p. 70 l. 16, p. 80 l. 9, aliaque, praecipue in accentis ac interpunctione, lector ipse inveniet et animo benevolo excusabit.

Jg 6051

ULB Halle

3

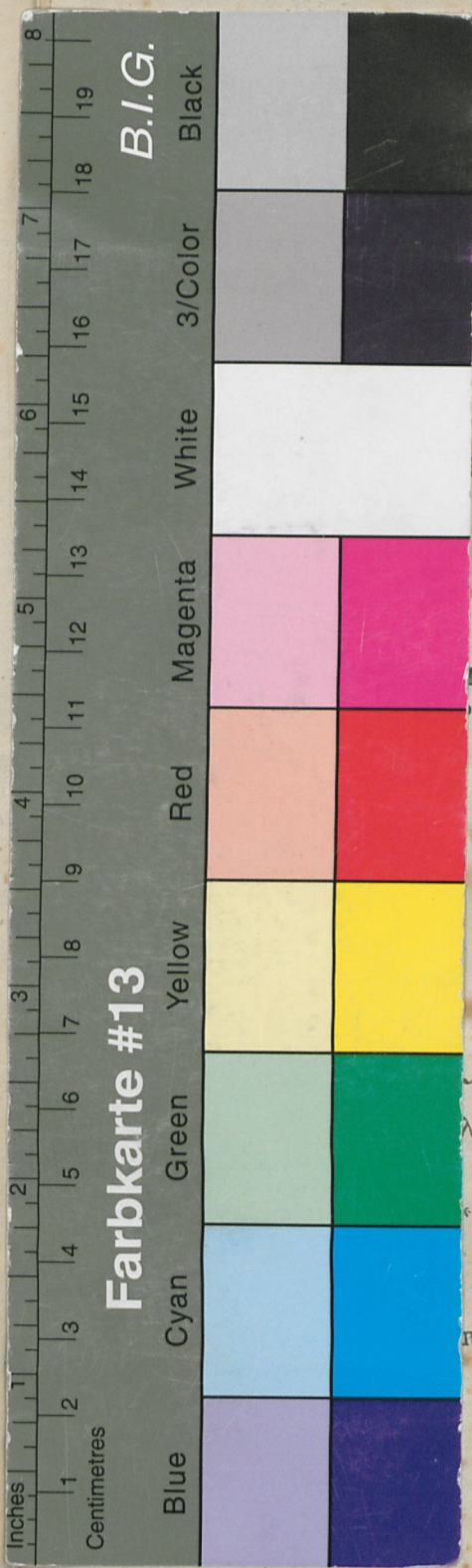
005 432 839

16

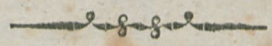
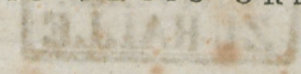

RIDERICI REHM
NEVKIRCHO - HASSI

RIA PRECVM BIBLICA

IN
BLICVM CERTAMEN CIVIVM
GEORGIAE AVGVSTAE

SCRIPTA
ET
LISSIMO THEOLOGORVM ORDINE
PRAEMIO REGIO ORNATA.

ἄλλὰ χρόνῳ ζητῶντες εἰφεύρισκωσιν ἀμεινον.
XENOPHONES.

GOTTINGAE,
RARIA VANDENHOECKIO - RVPRECHTIANA.
MDCCCXIV.

